

Intervju: Radina Vučetić

RTB Bor

Srbija podseća na Jugoslaviju pedesetih

Kupovanje vremena

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; CG 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 200 RSD

01305

9 770353 802002

VREME

broj
1332
14. jul 2016.

VUČIĆ I SRBIJA

KO ĆE NAMA DA ZAMENI TITA

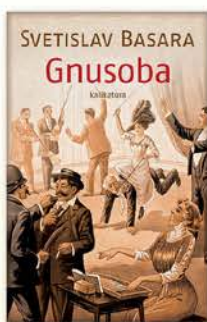
IRONIJA KOJA IMA DRUGAČIJI UKUS

Kultne priče
savremenog
klasika srpske
književnosti.

Svetislav Basara **Anđeo atentata**

Nagrade „Biljana Jovanović“ i „Isidora Sekulić“ za 2015. Autor izlaže bespoštednoj poruzi podjednako velike i male narode u grotlu XX veka.

Svetislav Basara **Gnusoba**

Satira Svetislava Basare koja nikoga ne štedi. Roman-karikatura koji će vas nasmejati do suza.

Miljenko Jergović i Svetislav Basara **Tušta i tma**

Knjiga koja je establišmentu stala na crtu. Duhovita i pronicljiva prepiska dva savremena pisca.

Miljenko Jergović i Svetislav Basara **Drugi krug**

I u „drugom krugu“ svoje prepiske autori nastavljaju „sa ogovaranjem ovog palog sveta“.

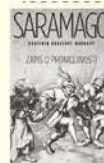
Laguna PREPORUČUJE

Svetlana Aleksandrovna
Aleksijević
ČERNOBILJSKA MOLITVA
Dobitnica Nobelove
nagrade za književnost.

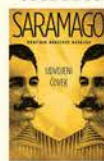
Dragan Velikić
ISLEDNIK
Dobitnik Ninove
nagrade za 2015.

Žoze Saramago
ZAPIS O PRONICLJIVOSTI
Prodor u srce
savremenog sveta.

Ričard Flanagan
USKA STAZA KA DALEKOM SEVERU
Dobitnik Bukerove
nagrade za 2014.

Žoze Saramago
UDVOJENI ČOVEK
Ko je u tvom ogledalu?

Dženifer Klement
MOLITVE ZA UKRAĐENE
Nezaboravna
priča o ljubavi
i preživljavanju.

Blagoje Grahovac
BANDITOSI ILI UBICE DRŽAVA
Priča o ratu koji je zauvek
promenio lice Balkana.

Toni Morison
ŽENA U BELOM
Dobitnica Nobelove i
Pulicerove nagrade.

Dejan Lučić
KINESKA OSVETA
Žestok političko-obaveštajni
roman koji nas uvodi u tajne
masona i obaveštajnih
službi.

Kerolajn Kepnes
TI
Gde je granica
između ljubavi
i opsesije?

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarn

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorićević, Momir Turudić

sekretarijat
Jovana Prešić

redakcija
Dejan Anastasijević,
Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov,
Slobodan Bubnjević, Sonja Čirić,
Zora Drčelić, Slobodan Georgijević,
Nebojša Grujić (kultura),
Andrej Ivanji (svet),
Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović,
Jasmina Lazić, Zoran Majdin,
Radmilo Marković, Saša Marković,
Ivana Milanović Hrašovec,
Milovan Milenković (foto),
Milan Milošević, Teofil Pančić,
Saša Rakezić, Mirko Rudić,
Tamara Skrozza, Zoran Stanojević,
Tatjana Tagirov, Dragan Todorović,
Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić,
Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrda (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković,
Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;

lektori: Katarina Pantić,
Živana Rašković, Ivana Smolović;
korektori: Nikola Dragomirović,
Ana Čuk Dragomirović,
Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Čulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

04 Molbe, žalbe i pritužbe:

Ko će nama da zameni Tita

07 Vučić i narod:

Poslovanje poslednjim nadama

09 Intervju: Radina Vučetić

14 Kod Palme, na seoskoj slavi u Končarevu:

Spektakularni spektakl

16 RTB Bor:

Opraštanje dugova i kupovanje vremena

20 Intervju: Miodrag Jovanović

23 Reč o delu: "Susret sa stvarnošću"

Dragoljuba Mićunovića

24 Zdravstvo u Srbiji: Od lošeg ka gore

29 Reagovanje: Viši sud u Beogradu

30 Obnovljivi izvori energije:

Neiskorišćeni energenti

33 Lisica i ždral: Red dobre braće

KULTURA

34 Muzej:

Gradnja priče o Jugoslaviji

37 Intervju: Edo Maajka

40 Festivali: Pozorište graničnih doživljaja

42 In memoriam: Donka Špiček (1933–2016)

43 Lagunine knjige

47 Festival stripa: Dilan Dog u Kragujevcu

SVET

48 Samit NATO-a u Varšavi:

Diskretno zveckanje sabljom

50 Rat u Iraku:

Uništenje radi spasavanja

MOZAIK

54 Lektira: Deset dana u „Islamskoj državi“

59 Navigator: Oružjem protiv informatičara

60 Strip: Još hipnagogičkih vizija

62 Vreme uživanja: Francuska

Vrhunska ironija je da se poglavlje o pravosuđu otvara u trenutku dok nadležni segmenti tog istog pravosuđa nisu u stanju ni skoro tri meseca posle noćne akcije rušenja – ne Savamale, već pravne države – da ustanove koga bi zbog toga trebalo pozvati na odgovornost. Začudo, od pomoći nije bio ni premijerov dobronamerni savet da se odgovorni potraže među čelnicima gradske vlasti
PIŠE: TATJANA TAGIROV

Prvi put otkako je pre dvadeset godina osnovan Muzej istorije Jugoslavije nazire se njegova buduća stalna postavka
PIŠE: TANJA JOVANOVIĆ

Iscrpan izveštaj lorda Čilkota o pogrešnom ratu Tonija Blera, koga je britanska javnost zbog tog rata nazvala "Toni lažov"
PIŠE: MILAN MILOŠEVIĆ

Foto na naslovnoj strani: Tanja Valić/ Tanjug

KO ĆE NAMA DA

ZAMENI TITA

“PISAĆU MARŠALU TITU”: Josip Broz Tito sa građanima 1966.

Ko god je imao neku neizlečivu tužbu, žalbu ili primedbu, mogao je da sedne, da presavije papir i da sastavi pismo Maršalatu. To bi pismo uredno stiglo na odredište, makar bilo adresirano i na “Maršalat, Beograd”. Tu su se pisma građanstva razvrstavala po kategorijama: za bacanje; za Udbu; za pravosuđe; za organe uprave; za Kabinet Predsednika. Kabinet bi onda – u odgovarajućim slučajevima – izvestio pošiljaoca da je Predsednik upoznat sa sadržajem, zainteresovan i da se očekuje rezultat

“U Maršalat ću da se žalim!” Tako se za života Josipa Broza Tita, kao poslednja instanca, izricala pretnja svakome s kojime nije moglo drugačije da se izađe na kraj. Naravno da su se žalili; u ogromnim brojevima, kako saznaje istoričar Dejan Jović, koji je kroz te spise prolazio mesecima. Ovih Vučićevih nekoliko stotina nije ništa, čak i kad uzmemo u obzir to koliko se država smanjila. Osim toga, ispalo je onoga ranoga jutra da se većina zakazanih nije ni pojavila na licu mesta. Ne znamo da li su se prijavili iz vica, onako – ili ih je prošla volja. Bilo kako bilo, tog jutra se napravila gungula, pa su morali da popunjavaju formulare za prijem, a bilo ih je i kojima je prijem potvrđen, ama ih nema na spisku.

To nije lepo. Kao prvo, u današnje doba “ekstaze komunikacija” trebalo bi da se takve stvari rešavaju brže i lakše, bez ustajanja u tri – ili ranije, ako ste potegli iz unutrašnjosti – i džonjanja u Nemanjinoj, na stoličicama (ko je bio pametan da ponese). Vučićeva sumnjiva ideja da građanstvo prima u audijencije od pet, pola šest izjutra,

SVI BI NA NJEGOVO MESTO: Tito i poštovaoci

osim što deluje srednjovekovno monarhistički, ukazuje na njegovo duboko nerazumevanje modernog doba – ili na najobičnije demagoške namere.

Kao i mnogo toga drugoga, za vreme Josipa Broza Tita (do 1980, to jest) ta je stvar bila mnogo bolje i efikasnije udešena. Ko god je imao neku neizlečivu (normalnim kanalima, "institucionalnim", kako da kažemo) tužbu, žalbu ili primedbu, mogao je da sedne, da presavije papir i da sastavi pismo Maršalatu. To bi pismo uredno stiglo na odredište, makar bilo adresirano i na "Maršalat, Beograd" i ništa više. Pisma su uredno stizala na određenu adresu u Bulevaru Oktobarske revolucije (kasnije više puta prekrštavanom), tamo gde je sada ona tvrđava od nove američke ambasade. Na toj adresi čekala je jedna povelika kancelarija (to je taj "Maršalat") sa određenim brojem zaposlenih lica. Tu su se pisma građanstva razvrstavala po kategorijama: za bacanje; za Udbu; za pravosuđe; za organe uprave; za Kabinet Predsednika (ono najzanimljivije, ako je bilo razumno i potkrepljeno činjenicama). Kabinet bi onda – u odgovarajućim slučajevima – izvestio pošiljaoca da je Predsednik upoznat sa sadržajem, zainteresovan i da se očekuje rezultat. I druga pisma dobijala su sličan, mada manje obavezujući odgovor: jeste, pročitali smo, videćemo itd.; određene kategorije pisama dobijale su mnogo suvlji i služboljudniji odgovor tipa: vidite sa vašima tamo, to nije za nas, ne zanima nas itd. Neka pisma završavala su u Udbi ili na još gorim mestima – ako ih ima – ali to je bilo sve ređe kako je vreme odmicalo. Znala je Udba za te probleme i bez Maršalata, uostalom.

Sistem je bio dobro uređen i dobro

vođen: nije bilo škarta i svako ko se požalio Maršalatu dobio je neki od navedenih odgovora – osim onih pacijenata čija su pisma završila ravno u košu – iz očiglednih razloga.

Bilo ih je jako upornih, priča Dejan Jović, ali im nije mnogo pomoglo. Uostalom, služba koja se time bavila bila je racionalna i praktična: ako nešto ne dolazi u obzir – onda ne dolazi i gotovo, piši koliko hoćeš. Arhiva tih dopisivanja čuvala se na papiru (a kako bi drugačije?) i bila unakrsno referencirana i uredno ažurirana, tako da nije bilo mesta promašajima.

Za razliku od takvog racionalnog i birokratski uzorno uređenog sistema, Aleksandar Vučić odlučio se za haotičnu, ali medijski slađu, priču sa primanjem svojih podanika kao da je kralj Karlo Veliki. To, anahrono kakvo je, donelo mu je niz problema, od kojih je zajeblavanje u javnosti ponajmanji. Kad već neko krene da prima podanike od pola šest izjutra, morao bi barem da se osigura da ih dođe dovoljno i da budu koliko-toliko razumni; dakle, bez pacijenata, većitih pravednika i uobičajenih gnjavatora. To se tako ne radi. Potrebna je određena selekcija na samom početku, pa onda prizivanje i primanje ljudi koji imaju nešto razumno da kažu i ozbiljan problem da potegnu, pa da premijer onda tu nešto lepo i korisno kaže. Ovakva haotična situacija škodi i Vučiću i građanstvu: njemu jer je nediskriminativan, njima jer nema nikoga da napravi razliku između ispravnog i pogrešnog. Na taj način cela akcija svodi se na cirkus – po uobičajenom metodu naših narodnjaka.

Bolje bi im bilo da su pogledali u arhivu Maršalata kako se to nekada uspešno radilo.

MILOŠ VASIĆ

RED ZA SUSRET SA ČOVEKOM KOJI SVE REŠAVA: Prozivka, pisanje molbi i prezivanje pre izlaska pred Vučića

Fotografije: Tanjug

Poslovanje poslednjim nadama

“Život moj i moje porodice zavisi lično od gospodina premijera”, ponavljala je svim medijima gospođa iz Bora 8. jula na trotoaru ispred Nemanjine 11. “Jedino on može nas, mene i moju porodicu, da izvuče iz pakla. Ja sam svedok državnog kriminala i korupcije”

Pre sunca je tog jutra, 8. jula, na trotoar ispred zgrade Vlade Republike Srbije stiglo pedesetak bolesnih, siromašnih, uglavnom starih, unesrećenih i ostalih beznadežnih jadnika. Došli su u glavni grad svoje zemlje, u poznatu Nemanjinu ulicu kojom prolaze tramvaji, gde su ambasade i državne institucije, kuda se šeta kada su protesti; došli su u Beograd zbog nove, neočekivane mogućnosti da im se problemi ipak reše. Tu, kako su sami pričali – poslednju nadu, ponudio im je lično Aleksandar Vučić, bivši i budući predsednik Vlade Srbije, najmoćniji čovek u Srbiji. Čitav dan, od pola šest ujutro do šest uveče, on je slušao svoje građane. Sedeo je u beloj košulji zasukanih rukava, u svom kabinetu i s razumevanjem slušao građane beležeći nešto na papir. Isto su radili i Vladimir Rebić, vršilac dužnosti direktora policije, Saša Mitrović, pomoćnica šefa kabineta gradonačelnika Beograda zadužena za pravna pitanja i Ivica Kojić, šef kabineta premijera.

Građani su mirno čekali na trotoaru svoj red za poslednju nadu, pomerajući se oko ulaza kako se pomerao i hladno oko zgrade.

LISTA OD STO IZABRANIH

Mandatar Vučić je ovakvu praksu “približavanja običnim ljudima” najavio krajem maja na jednoj od njegovih konferencija za javnost. Tad je još najavio i da će Vlada, sa njim i “ključnim ministrima” odlaziti iz Beograda i zasedati u nekom od

drugih gradove u Srbiji, a Niš će biti prvi.

“Jedanput nedeljno, od pet ujutro do osam ujutro, primaću sve građane koji žele prijem u Vladi. Lično ću da ih primam da bih posle, od osam sati, mogao da se posvetim svim drugim dnevnim obavezama. Želim da ti obični ljude vide da se svakodnevno borimo za njihove interese. I, recimo, kada u Nišu budemo obišli sve, takođe ću biti spreman da 16 sati primam građane od šest ujutro do 22 sata uz jednu pauzu. Da primim sve ljude i da vidim kakve ih muke muče, šta možemo da po-

mognemo. Obično nećemo moći da, ali možda ćemo negde nešto i moći”, govorio je tad mandatar.

Prošlo je više od mesec kada je, tokom obilaska Obrenovca, mandatar Vučić rekao da se za najavljeni prijem prijavilo više od 5000 ljudi. “Ne znam šta da radim.

Produžiću vreme za razgovor sa njima na 12 sati. Koliko će da ih prođe, ne znam, ali pokušaću da ih bude što je moguće više”, rekao je on 6. jula, dva dana pre prvog prijema.

Oko pola šest ujutro, na vratima Vlade, ispred pedesetak građana, pojavio se momak u odelu i naočarima sa debelim staklima. Objasnio je ljudima da će unutra moći samo oni koji su na spisku od sto imena. Ostali će možda doći na red, ali tek posle 15 časova i to ako do tada prođu ovi sa spiska i onda je počeo da proziva. Džaba su okupljeni objašnjavali da nisu znali za to i da premijer nije pominjao nikakav spisak. Bunili su se što je momak

Čemu služe institucije

“Institucija prijema građana postojala je još u vreme SFRJ, kada je taj posao bio u nadležnosti Predsedništva Srbije”, piše “Politika” od 8 jula. List podseća da je nakon “jogurt-revolucije” u kojoj su “autonomaši” srušeni sa vlasti u Vojvodini, Mihailj Kertes bio zadužen za žalbe građana. Mediji su ga tad nazivali “ministrom za narod”. Inače, Kertes se tokom sankcija “proslavio” “državnim švercom” cigara, nafte i svega ostalog. “Pri Skupštini Srbije kasnije je osnovana posebna Komisija za predstavke i žalbe. Na njenom čelu od 1992. do 2000. bio je Velimir Bata Živojinović kao poslanik SPS-a, a procena je da je u toj ulozi primio više od 100.000 građana. Kasnije je to telo preimenovano u Odbor za predstavke i žalbe”, piše “Politika”.

Građane su primali i Dragoslav Avramović, guverner Narodne banke koji je zaustavio inflaciju 1994. godine, gradonačelnici Velimir Velja Ilić u Čačku, Dragan Marković Palma u Jagodini, Siniša Mali u Beogradu. Bivši predsednik Srbije Boris Tadić je osnovao Narodnu kancelariju, a od 2005. godine, u Srbiji postoji i institucija Zaštitnika građana, tj. ombudsman, koju danas predstavlja Saša Janković. U danu kada je mandatar Vučić primao građane u svoj kabinet, novinar “Danasa” Aleksandar Roknić je napisao na Tviteru: “Sad će da ukinu Zaštitnika građana.” Janković je odgovorio: “Zakazao sam sednicu Vlade za sutra.”

sa naočarima i po tri puta prozivao ista imena. “Nije tul”, “Umro je!”, “Uspavao se!” dobacivali su iz grupe...

Kao rešenje za ove van spiska, momak sa naočarima je podelio papire naslovljene sa “Prijava za razgovor sa predsednikom Vlade”. Tu su građani upisivali lične podatke, objašnjavali temu razgovora, navodili “poželjne sagovornike pored predsednika Vlade” i potpisivali “saglasnost za obradu podataka”.

Neki od građana su poneli hoklice i hranu, neki su došli sa decom, neki su spavali naslonjeni uz zid, jedna žena se rasplakala kad su joj rekli da nije na spisku.

“Najveći propust je što javnost nije obaveštena da će biti spisak od sto imena. To je ogroman propust sredstava

informisanja i to da napišeš!”, rezignirano, ali tiho pričao je jedan čovek. “Ovo sad je zloupotreba naroda. Meni je ceo dan izgubljen sad. U 15 do 4 sam jutros došao i ako ne uspem da dođem na red, to će biti dupla prevara za mene. I kakvo onda mišljenje da imaš o Vladi i o vladaru?”, govorio je on. Još je rekao i da bi sve “ovo” trebalo da ima smisla: “Ne bi nas zvao da nema smisla i da ne može da nam pomogne. Nego, ja bih se pre zapitao šta nam govori to što ima čak 5000 nezadovoljnih građana. To je pravo pitanje.”

KLECANJE KOLENA

“Život moj i moje porodice zavisi lično od gospodina premijera”, ponavljala je svim medijima gospođa iz Bora. “Jedino on može nas, mene i moju porodicu, da izvuče iz pakla. Ja sam svedok državnog kriminala i korupcije... Klecala su mi kolena od treme i uzbuđenja pri susretu sa premijerom. Međutim, takva ljubaznost na samom dočeku, na ulazu, dovela je do opuštanja i do sasvim normalnog razgovora”, govorila je ona smešeći se.

“Došao sam zbog krađe brata blizanca iz porodilišta u Svilajncu 1979. godine”, rekao je jedan čovek za portal “Telegraf.rs”. “Tvrdim da je živ i zdrav, da nema grobno mesto, a posedujem dokumentaciju kojom mogu da dokažem kako institucije štite odgovorne za ta nedela”, objašnjavao je on.

Gospođa iz Bačke Palanke je rekla za “Blic”: “Došla sam da se požalim na neistine koje se iznose na račun mog supruge. Rekla sam mu: ‘Ne bih došla da vas pogledam u oči da nisam sigurna u nevinost svog supruga.’ On je rekao da će sve ispitati.”

Nakon svađe sa obezbeđenjem Vlade, gospođa obučena u roze se izvikala i na novinare: “I vas bih zabranila! Ja imam svoj poredak! Nije ovo Srbija. Srbi u Leskovcu pričaju bugarski, kakva je to Srbija?”

“Ne mogu u kuću”, rekla je za TV N1 starija žena u crnini. “Kuća mi je zaključana pa sam došla da vidim šta da radim”, ponovila je ona.

Jedan deda u džemperu je tražio da ga fotografišu ispred table na kojoj piše Vlada Srbije “da bi imao dokaz da nije bio u kurvanju”.

Devojka je rekla da je došla zbog toga što ne može da se zaposli iako je završila Fakultet političkih nauka i “ima odlične preporuke”; nekoliko građana je došlo da prijavi korupciju u svojim lokalnim samoupravama ili firmama; neki su se žalili na neuplaćeno penzionisanje, neisplaćene plate, prevremeno penzionisanje, na najrazličitije zdravstvene probleme, nelegalnu gradnju, neefikasnost pravosuđa, neasfaltirane ulice, nekontrolisan kvalitet meda u Aleksincu, nenaplaćenu štetu od

požara, prevare oko dodele socijalnih stanova... Bilo je i onih koji nisu želeli da govore o svojim problemima ili koji su došli “samo da upoznaju Vučića”.

BITNA JE PAŽNJA

Oko 14 časova, ispred Vlade je stiglo i nekoliko radnika Industrije motora i traktora koji danih već štrajkuju zbog “propasti” svog preduzeća. Oni nisu imali zakazan termin za prijem kao što nije imao ni monah potopljenog manastira Valjevska Gračanica koji već četiri meseca sedi ispred ulaza u Vladu.

“Takve prevare se još niko nije setio u istoriji čovečanstva. Primiće samo one čiji problem može da reši i napraviće se blesav da je primio sve. Strašna reklama za njega, a vidi mene. Četiri meseca sam ovde, nijedna kamera me nije snimila”, priča on ravnodušno. “A, zašto... Pa zato što je ovo masonska država. Nema vlasti, nema opozicije, svi imaju samo jedan centar u Vašingtonu, Briselu, gde li je. U Valjevu dok sam protestovao pomagali su Dveri, Obraz, Naši, vaši, kako se već kaže... Kad sam došao ovde i počeo da protestujem – nikog više nema.”

Na kraju dana, mandatar Vučić je novinarima rekao da je obavio 86 razgovora sa građanima, a da je 35 problema već rešeno. Radio-televizija Srbije, javni servis građana, izvestila je da je mandatar imao i jednu petnaestominutnu pauzu, negde oko 13 časova. “Na kraju krajeva, ljudi su dobili pažnju i to je naš posao”, rekao je Vučić medijima naposljetku i najavio da će ovakve prijeme organizovati i u budućnosti.

MIRKO RUDIĆ

Intervju: **Radina Vučetić**

Foto: Marko Rupena

Srbija danas podseća na Jugoslaviju iz pedesetih

Pitanje kritike društva je pitanje karaktera tog društva, odnosno toga koliko je ono demokratsko. Niko ne voli kritiku, a nedemokratske vlasti najmanje. Ono što je zabrinjavajuće jeste to što današnja vlast pokazuje da ne trpi kritiku ni na jednom nivou. Premijer se ljuti na nepostojeću opoziciju, na novinare, na umetnike, na građane koji koriste svoje pravo na proteste, ljuti se čak i na društvene mreže. Ljutnja, međutim, neće pomoći da se zaborave bespravno rušenje Savamale, nasilje komunalne policije, netransparentni tenderi i privatizacije, potemkinovska rekonstrukcija grada, gušenje slobode medija, neopredeljenost između Zapada i Rusije

U Srbiji, ali i drugim bivšim jugoslovenskim republikama, uporni su pokušaji da se istorija kroji i menja prema trenutnim političkim interesima i potrebama. Jedan od načina odbrane su svakako stručna i temeljena bavljenja tom prošlošću koju mnogi hoće da falsifikuju.

Istoričarka Radina Vučetić, docentkinja na Odeljenju za istoriju Filozofskog fakulteta u Beogradu, nedavno je objavila knjigu *Monopol na istinu* u kojoj osvetljava fenomen partijske cenzure umetnosti u Srbiji šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog veka. Tema koja je, nažalost, sada više nego aktuelna. Sa Radinom Vučetić razgovaramo o odnosu prema Jugoslaviji, o tome gde smo bili, a gde smo danas i o cenzuri, kao pokazatelju da vlast nije sigurna u sebe.

“VREME”: Za dve godine navršice se sto godina od nastanka Jugoslavije. S obzirom na atmosferu karikaturnog revizionizma, odnosno nekritičke jugonostalgije koja trenutno vlada, kako će se i na koji način ta godišnjica obeležiti u bivšim jugoslovenskim republikama? Kakav odnos danas u društvu vlada prema Kraljevini Jugoslaviji, kakav prema SFRJ, a kakav prema jugoslovenskoj ideji uopšte?

RADINA VUČETIĆ: Kao i u mnogim drugim stvarima, i prema Jugoslaviji postoji ambivalentan odnos, koji dosta govori o našem društvu. Mešaju se nekritička jugonostalgija i najcrnji revizionizam. I Kraljevina Jugoslavija i socijalistička Jugoslavija posmatraju se u iskrivljenom ogledalu, idealizuje se period monarhije, uz zaboravljanje diktature kralja Aleksandra, potencira se crna slika socijalističke Jugoslavije i u potpunosti negira jedna od najvećih vrednosti Jugoslavije – antifašizam. Primetno je da se jugoslovenska ideja, koja je starija od obe Jugoslavije, uopšte kritički ne posmatra i valorizuje, a plašim se da će i obeležavanje stogodišnjice proteći više u nekritičkom i revizionističkom sagledavanju te države i jugoslovenske ideje, umesto u njihovom dubinskom promišljanju, utemeljenom na ozbiljnim istraživanjima. Mislim da bi mnogi voleli da

zaborave i na taj datum, i na tu godišnjicu, i na tu zemlju, jer je godinama stvarana slika da smo svi na području bivše Jugoslavije žrtve jugoslovenske ideje, mada je sve očiglednije da smo žrtve što smo tu ideju ubili.

Kako biste okarakterisali položaj i ugled koji imaju bivše jugoslovenske republike danas u svetu, u poređenju sa SFRJ? Koliko i na kakav način one učestvuju u dominantnim svetskim trendovima – političkim, kulturnim, ekonomskim...?

Imam utisak da su novonastale države, čak i one kojima ide malo bolje u odnosu na druge, ostale van dominantnih svetskih tokova. Ima dobrih sportskih reprezentacija, ali ne toliko dobrih kao što su bile jugoslovenske. Ima sjajnih umetnika, ali su oni u svetu poznati kao pojedinci, a ne po zemljama iz kojih dolaze. Ekonomski smo na rubu Evrope. Raspadnute železničke mreže, propala industrijska infrastruktura, neuspešna tranzicija, sve je to ostalo posle raspada nekada ugledne i prosperitetne zemlje. Novonastale države su globalno nekonkurentne i uglavnom nevidljive i neprepoznatljive. Grubo i prejako zvuči, ali od jedne velike, smislene države, dobili smo male, po mnogo čemu besmislene države, od kojih su čak i one koje su u EU, na njenom začelju, iako smo po padu komunizma imali priliku da budemo predvodnici tranzicije. I

što je najgore, kada se pogledaju zemlje koje su nastale posle raspada Jugoslavije – ne mislim da je reč o srećnim državama i srećnim narodima. Jedino što je donekle ostalo, to je jedinstven kulturni prostor, iako se i on često negira.

Da li i koliko ima provincijskog u našem odnosu prema drugima i u unutrašnjoj dinamici društva?

Da, ostali smo prvenstveno provincijski zagledani u sebe, sa takođe provincijskom navikom gledanja komšiji preko plotu, sa neskriveno lošim namerama. O poređenju sa SFRJ i provincijalizaciji uma, pre svega, možda najbolje govore spomenici. Za vreme socijalističke Jugoslavije, podizani su spomenici i memorijali koji i danas čine nezaobilazan deo istorije umetnosti 20. veka i pokazatelj

su jugoslovenskog socijalističkog modernizma. Spomenici Bogdana Bogdanovića, Vojina Bakića, Dušana Džamonje samo su jedna od pozitivnih slika Jugoslavije, njenog slobodnog duha i modernizma u umetnosti. Iako mnogi od njih danas napušteni i zapušteni, spomenici poput onih na Tjentištu, Kosmaju, Kozari, Kadinjači, u Jasenovcu potvrđuju ne samo modernost te države, nego i veru u slobodu izraza. Nasuprot tome, današnji spomenici su nalik nadgrobnim pločama na seoskim grobljima. Gledajući njihova otkrivanja u državnoj režiji, često mi se čini da su oni nadgrobnni spomenik svima nama, ali i ideji slobode.

Kakav je bio društveni dijalog unutar SFRJ, koliko je i kako bio prisutan u medijima? I kako biste uporedili tadašnju situaciju sa ovom današnjom na istom polju?

Socijalistička Jugoslavija je prolazila kroz različite faze, i teško je dati jedinstvenu ocenu o društvenom dijalogu i pluralizmu mišljenja za ceo period, jer se to menjalo kroz vreme. Do 1948. nije bilo prostora ni za kakav dijalog, ali je posle razlaza sa Sovjetskim Savezom dolazilo, doduše polako, do izvesne demokratizacije i mogućnosti dijaloga. U tom smislu, najindikativnije su šezdesete godine, kada je kritika sistema, iako nepoželjna, bila moguća. O tome svedoče oštre debate i polemički tonovi u Srpskom filozofskom društvu, u Korčulanskoj letnjoj školi, na univerzitetima, u “Studentu”,

socijalističko društvo bilo strogo kontrolisano i konstantno cenzurisano?

Pogled na cenzuru u socijalističkoj Jugoslaviji je gotovo po pravilu deo revizionističke slike te zemlje, koja se isključivo posmatra kao represivna i kao zemlja u kojoj nije bilo nikakvih sloboda. Stvar se slika po kojoj je jugoslovenska svakodnevica bila svakodnevica zarobljenika na Golom otoku, i po kojoj cenzurisani umetnici nisu izlazili iz zatvora. Taj pogled je, kao i svi naši pogledi na sveukupnu stvarnost, jednodimenzionalan. Na mnoge teme, socijalistička Jugoslavija je bila zemlja sloboda, naročito kada se govori o šezdesetim godinama i o umetnosti, a time sam se ja prvenstveno bavila proučavajući cenzuru. Kritika postojećeg sistema je tada dolazila sa univerziteta, iz

slovoslagača u nekoj štampariji. Sama činjenica da ne postoje jasno definisana pravila šta se sme, a šta ne sme, neminovno je dovela do straha i dezorijentacije ljudi, jer se nikad nije znalo kada, ko i zašto može da vas cenzuriše i šta ste "zgrešili". Nekada je ono što bi bilo poželjno jedne godine, postajalo nepoželjno već sledeće, i to samo na jedan mig iz Sovjetskog Saveza. Neki mehanizmi su, međutim, bili i ostali isti. Cenzurisano pojedinih dela i satanizovanju pojedinih ličnosti često je prethodila orkestrirana medijska kampanja, koja je imala sve elemente hajke protiv određenog umetnika ili njegovog dela, mada danas te hajke iz socijalističkog perioda deluju gotovo benigno, kada se uporede sa hajkama koju nad pojedincima vrše današnji tabloidi. Generalno, pravljenje atmosfere u društvu da ne-

■ Neko kao da nije spreman za sukob mišljenja i za dijalog, te umesto emisija tog tipa imamo monologe na konferencijama za novinare, kojih, ako već poredimo dve epohe, nikad nije bilo u ovoliko neukusnoj meri, čak ni u vreme neprikosnovenog kulta ličnosti Josipa Broza Tita

"Vidicima", "Praxisu", "Gledištima", "Književnim novinama", ali i u partijskom listu "Borba". Možda zato, poređenje tadašnje situacije – SFRJ krajem šezdesetih i Srbije danas, pokazuje da smo mi danas bliži medijskoj sceni Jugoslavije početkom pedesetih godina, nego onoj s kraja šezdesetih godina. Vi danas suštinski nemate, ako izuzmete društvene mreže i minimalan broj medija, prostor za debatu. Za društveni dijalog u medijima presudnu ulogu imaju televizije sa nacionalnom frekvencijom, a na njima nema disonantnih tonova. Ja bih volela da na njima mogu da gledam ozbiljan sukob mišljenja na različite teme – od spoljnopoličkog položaja Srbije, preko pitanja ekonomije, obrazovanja, preispitivanja prošlosti – ne samo socijalističke, nego i novije, do projekta Beograd na vodi. Ali neko kao da nije spreman za sukob mišljenja i za dijalog, te umesto emisija tog tipa, imamo monologe na konferencijama za novinare kojih, ako već poredimo dve epohe, nikad nije bilo u ovoliko neukusnoj meri, čak ni u vreme neprikosnovenog kulta ličnosti Josipa Broza Tita.

Koliko ima pojednostavljivanja u predstavi da je jugoslovensko

štampe, iz filmova, sa pozorišnih scena, sa izložbi, iz literature. Dovoljno je pogledati dramske tekstove Aleksandra Popovića, srpsku stvarnosnu prozu, svaki film crnog talasa, javne tribine na kojima se vladajući sistem ocenjuje kao staljinistički, i videti da iako je postojala želja vlasti za strogom kontrolom, očigledno da nisu postojali mehanizmi za njeno sprovođenje, i da je glas otpora i pobune mogao da se čuje. Kada je počela da se pojavljuje cenzura, što je bilo krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina, to je već bio znak da vlast gubi legitimitet, i tada se beleži veći broj zabrana i sudskih presuda protiv medija i umetnika. Upravo pojačavanje cenzure, u bilo kom vremenu i sistemu, najviše svedoči da vlast nije sigurna u sebe i da polako počinje da gubi legitimitet.

Kako biste uporedili cenzuru koja je vladala tada sa onom koja vlada danas?

Jugoslavija je praktikovala "cenzurisano bez cenzure", što je značilo da nije bilo precizno definisanih mehanizama, tako da su cenzori mogli da budu svi – od Josipa Broza Tita do kafe-kuvarice u radničkom savetu nekog pozorišta, ili

što nije poželjno ili ispravno, dovelo je, a bojim se da i danas dovodi, do straha, a samim tim i do najperfidnijeg, ali i najdelotvornijeg oblika cenzure – autocenzure. Cenzorske postupke i njihove nosioce vreme, pre ili kasnije, ali po pravilu uvek, osudi, a cenzurisano rehabilituje. Cenzori, jednostavno, ma koliko rigidni bili, ne uništavaju trajno ono što cenzurišu, ne mogu to iako bi želeli. S autocenzurom je posve drugačije. Ona mnogo toga ubija zauvek. Slikovito rečeno, roman Aleksandra Solženjicina *Jedan dan Ivana Denisovića* preživeo je sve cenzure i nadživeo sve svoje cenzore, a zbog autocenzure ko zna koliko romana takve ili slične snage i vrednosti nikada nije napisano.

A koje su razlike u načinima cenzure?

Suštinski je teško porediti cenzuru u dva različita sistema. I tada i danas se radilo manje o eksplicitnim zabranama, a više o pritiscima, razgovorima u četiri oka, telefonskim pozivima, hajkama u medijima, koji bi onda svi zajedno uticali na pojedinca da se slomi, povuče, ili da se, pak ne slomi i krene u još otvoreniji i odlučniji otpor i pobunu. Danas, međutim, u tranziciji iz socijalizma u kapitalizam, »

mnoge slobode, prvenstveno umetničke, ne guše se pritiscima i cenzurom, nego uskraćivanjem novca. Sve je veći broj reditelja, i filmskih i pozorišnih, za koje je poznato da su kritički nastrojeni prema vlasti, koji ne dobijaju sredstva za svoje režije. A pozorište i film su skupe stvari. Vi ne možete napraviti film u svoja četiri zida. Ili možete, ali to je već pitanje estetike, a ne etike i slobode. I medijske slobode.

neopredeljenost između Zapada i Rusije. Ljutnjom na postavljanje nezgodnih pitanja, pa i na samu kritičku misao, ne šalje se dobra poruka ni o prirodi vlasti, a ni o stepenu demokratije. Duboko verujem da je na svaku temu važno makar čuti kritiku, ako već nema sluha i razumevanja da se ona uvaži. A vlast koja ne želi da čuje kritiku, sama je sebi najveći neprijatelj, kao što na kraju najveće žrtve

dela Aleksandra Solženjicina, Borisa Pasternaka, Vaclava Havela, Aleksandra Popovića, Dragoslava Mihailovića, filmovi Živojina Pavlovića, Dušana Makavejeva, Želimira Žilnika, Aleksandra Petrovića, Lazara Stojanovića i Puriše Đorđevića, nego potezi cenzora, koji su uvek kratkog dometa. Slobodna misao se ne može cenzurisati, a to pokazuju mnogobrojni primeri, od Sokrata do danas.

■ **Raspadnute železničke mreže, propala industrijska infrastruktura, neuspešna tranzicija, sve je to ostalo posle raspada nekada ugledne i prosperitetne zemlje. Novonastale države su globalno nekonkurentne i uglavnom nevidljive i neprepoznatljive. Grubo i prejako zvuči, ali od jedne velike, smislene države, dobili smo male, po mnogo čemu besmislene države, od kojih su čak i one koje su u EU na njenom začelju**

de se sve više sužavaju, a kvalitet medija u socijalističkoj Jugoslaviji i današnjih je neuporediv. Čak i rigidna partijska glasila, poput "Borbe" i "Komunista", imala su ozbiljne kulturne rubrike, ozbiljne spolj-nopolitičke komentatore, ozbiljna praćenja svetskih tokova, ozbiljne analize, dok danas, uz par izuzetaka, imamo samo tabloide uz potpuno odsustvo političke i svake druge kulture.

Do kog nivoa je vlast u stanju da trpi kritiku – današnja u Srbiji, i ondašnja u SFRJ?

Pitanje kritike društva je pitanje karaktera tog društva, odnosno toga koliko je ono demokratsko. Niko ne voli kritiku, a nedemokratske vlasti najmanje. Ono što je zabrinjavajuće je što današnja vlast pokazuje da ne trpi kritiku ni na jednom nivou. Premijer se ljuti na nepostojeću opoziciju, na novinare, na umetnike, na građane koji koriste svoje pravo na proteste, ljuti se čak i na društvene mreže, što podseća na anegdotu iz socijalističkih vremena, kada je u zaustavljanju širenja "nepoćudih" vesti agencije Rojters jedan političar zava-pio "Uhapsite tog Rojtersa!" Ljutnja, međutim, neće pomoći da se zaborave bespravno rušenje Savamale, nasilje komunalne policije, netransparentni tenderi i privatizacije, potemkinovska rekonstrukcija grada, gušenje slobode medija,

cenzure budu upravo cenzori.

Ko je u socijalističkom sistemu imao monopol nad istinom, a ko ga ima u demokratskom sistemu?

Ne postoji nešto što je monopol na istinu. Postoje različiti pretendenti na monopol na istinu. Demokratsko društvo ćemo biti kada o istini budu brinule institucije sistema, a ne oni koji bi monopol na istinu da brane sa pozicija moći. Dok god monopol na istinu ima neka partija, ili pojedinac, bilo da govorimo o jed-nopartijskoj socijalističkoj Jugoslaviji, ili o današnjoj Srbiji, ne možemo govoriti o demokratskom društvu.

Koliko se tadašnja cenzura isplatila na duge staze i kakve su njene posledice?

Cenzura s jedne strane rađa strah, ali s druge rađa i otpor. Cenzori su na dobitku danas, a na gubitku sutra i zauvek, cenzurisani gube danas, a dobijaju sutra i zauvek. Zato mislim da ni u Jugoslaviji, a ni bilo gde u svetu, cenzura nikom od njenih nosilaca nije donela ništa dobro i nikom se nije isplatila. Ako pogledamo cenzurisana dela u svetu, u Sovjetskom Savezu i Istočnom bloku, njen rezultat su mnoge teške i tragične sudbine, ali i dela koja su o(p)stala i u svemu preživela i nadživela svoje cenzore. Danas i o Sovjetskom Savezu i Istočnom bloku, kao i o Jugoslaviji mnogo bolje i više govore

Kako se tada, a kako danas u medijima, društvu i umetnosti bori protiv cenzure?

Iskreno verujem da ideja slobode uvek nađe svoj put. U Sovjetskom Savezu i Istočnom bloku su se umetnici borili samizdatima i stvaranjem alternativne podzemne kulture, za koju vam je, ako vas uhvate, sledila dugogodišnja robija, često u Sibiru. Ali i tada, sa takvim pritiscima i kaznama, uvek je bilo onih koji se nisu plašili, i koji su se borili za slobodu. I u Jugoslaviji su postojali hrabri istupi pojedinaca, ali i grupa – studenata, sociologa, filozofa, pisaca, reditelja, slikara, od kojih su neki snosili posledice za svoj aktivni i kritički društveni angažman, ali su na duge staze menjali i demokratizovali društvo. Protiv cenzure se mora boriti hrabrošću – i ličnom, i kolektivnom. Velika snaga leži u građanskom otporu i u stalnom pozivanju na demokratske institucije, a pre svega na neotuđivo ljudsko pravo – pravo na slobodu. Zato mislim da danas svako mora da pravi svoj mali pokret otpora i da kritikom menja sve ono što ne valja u društvu, jer smo suočeni sa neverovatnim porastom nasilja, od porodičnog, uličnog – bilo da su u pitanju sportski huligani, lica s fantomkama, ili komunalna policija – medijskog, do nasilja države nad pojedincem. I zato treba biti hrabar i boriti se.

JELENA JORGAČEVIĆ

FILIP ŠVARM

Slučaj “Politika”: Reagovanja uz malo odjeka i smenu Ljiljane Smajlović

Bez ozbiljne državne pomoći ni istorijski ni u aktuelnom trenutku s konceptom koji imaju, ne računajući dugove, ne bi “Politika” opstala koliko je dugo pismo menadžmenta o zahvalnosti i prihvatanju ostavke putovalo s Trga Politike na dorćolsku adresu Ljiljane Smajlović

Foto: A. Andić

Menadžment “Politike”, ma šta to značilo, pokazao je moć. Zahvalio je Ljiljani Smajlović na dosadašnjem trudu, a nije da se nije trudila, i za v.d. urednika postavio Žarka Rakića, urednika spoljnopolitičke rubrike “Politike”.

Tako je još jedan politički cirkus dobio epilog uprkos pregnuću javnih i intelektualnih, što ne znači uvek isto, ličnosti u relativno skromnom spektru – od Emira Kusturice do Željka Cvijanovića, pri čemu je, izgleda, sumnjivu čast da poslednji u nizu bude uvaženi Stanko Cerović, emotivno i gotovo snovima nadahnut propovednik srpskog posrnuća ako Ljilja Smajlović, taj branik srpskog častoljublja i profesionalnosti, neko najuri s posla.

Ama nije prošlo ni tri sata od štampanja tog teksta, a Smajlovićeva je najurena. Taj menadžment je, izgleda, neka sila, mada na mene ne ostavljaju takav utisak. U nekoj, sada besmislenoj polemici s mojom malenkosću, Ljilja Smajlović je lepo rekla da je u govornim godinama – to ih ja tako opisujem – našla “sigurnu kuću u ‘Vremenu’” i ja joj, bez obzira na sve, garantujem da je dobrodošla, ali ona zbog koje Leon Kojen predlaže poseban zakon teško bi se udostojila da ponovo radi za male pare i sumnjivu slavu u slavskim krugovima Srbije koji su je već prihvatili kao rod rođeni.

Ideju tog zakona o “Politici” kao javnom dobru okačio je na neki peticinaški sajt Aleksandar Mandić i tu, između ostalog, piše: “Zakon o Politici treba da propiše obavezu lista ‘Politika’ da se izdržava na tržištu, od svojih čitalaca, od dobrovoljnih priloga, sopstvenih prihoda i bez dotacija države.

Apelujemo na glavnu urednicu Ljiljanu Smajlović da povuče ostavku i nastavi da se trudi oko lista koji je uspešno

vodila poslednjih godina.” Tu peticiju, u trenutku nastanka ovog teksta, potpisalo je oko hiljadu ljudi; svi oni dele idealizam u veri da bi list mogao da se izdržava na tržištu i nije im zbog tog idealizma zameriti.

U “Politici” je sve suprotno, bez ozbiljne državne pomoći ni istorijski ni u aktuelnom trenutku s konceptom koji imaju, ne računajući dugove, ne bi opstali koliko je dugo pismo menadžmenta o zahvalnosti i prihvatanju ostavke putovalo s Trga Politike na dorćolsku adresu Ljiljane Smajlović.

Nemam šta da dodam, posle raspleta događaja, onome što sam napisao u prošlom broju “Vremena”:

“‘Politika’ je dugo izdržavala u statusu ‘gajene nejasnoće’ s dve direktorke, kao reprezentima različitih vlasničkih struktura. I Vučić je nedavno izjavio da je to neki galimatijas u koji neće da se meša, mada mu sada niko ne veruje da je baš tako.

‘Politika’ se uporno branila od pokušaja takozvanog neprijateljskog preuzimanja i upadljivo se bavila tuđim vlasničkim strukturama (i parama) a da nikad nije uspela da otkrije u čijem su najmu kao redakcija. Preterivali su u glorifikovanju svog značaja, neki put i preko granice dobrog ukusa, ali sve to nije uklonilo nepogodu.

Kolegijum lista i redakcija podržali su Smajlovićeva, a evo i ja ću, ako joj to nešto znači. Do trenutka nastanka ovog teksta jedino se menadžment, odnosno vlasnici nisu oglasili. Nije nemoguće da i dve direktorke ne znaju u čijem su vlasništvu. Pa kad im javu...

Onaj ko tvrdi, uključujući tu i glavnu urednicu u ostavci, da je ‘Politika’ slika srpskog društva dobio je jak dokaz za tu tezu.”

Ima dana kad se nerviram što sam uvek u pravu.

Spektakularni spektakl

Za počasnom sofom nastaje strka, umal' ne prekinuše kik-boks sa Ameriku, diže se Palma, diže se Dačić, dočekaju junaka Ražnjatović Veljka, sve razmakoše, posadiše ga na počasno mesto...

Godinama je seoska slava u Končarevu, nedaleko Jagodine, spektakl planetarnih razmera. Sve to zbog zato što je domaćin gospodin Dragan Marković Palma. I ove godine, kao i prethodnih, bilo za pamćenje, kik-boksovalo se, pevala Ceca, tu bio i redovni Dačić... Ne bio gospodin Vučić, koji toga dana, na Ivandan, od sabajle rešav'o građanima probleme koji nemaju rešenje, a Palma gospodin bio iznenađen što mu partneri iz SNS-a nisu došli na slavu i kik-boks meč, ali to opravdao "ranije zakazanim obavezama". Iako ne bio prisutan, sva je prilika da će Vučić platiti ceo taj spektakularni spektakl, jer iako je Ceca pevala džabe, kod spektakla se i džabe plaća.

NA KRAJU ŽIVOTIJE

Dakle, Končarevo, Ivandan, sati večernji, seoskim sokacima ne možeš prođeš od autobusa, sa registracije od Vranje, Kruševac, Niš, Kragujevac, Paraćin, sve do Kovina, kojima organizovano pristigle Palmine pristalice, koje u Jagodini bile u "celodnevnoj poseti". Policija i momci u crne kik-boks majice, sve usmeravaju ka seoskom igralištu gde osvetljena zgrada sa natpisom "Končarevo", dalje, narod koji popunio klupe, osvetljen ring, osvetljena bina naspram njega.

Reporter se javi ljubeznom protokolu, ženskinju u teget suknja, oli pantalone, uniforme, glavnoj, koja objasni da je bolje da se raduju, nego da tuguju, obeća da će piše najbolje što ume, dobi poverljivu informaciju da imaju sendviči da se prezalogaji. Reporter još osmotri, podalje ringišpil, oko ringa u plavo zastrti stolovi, s jedne strane pres gospoda, pa oko lo, stolovi za partijske čelnike iz drugih gradova, s druge strane pres gospode, niz,

u plavo zastrtih, stolova, na kojima bjehu imena uvažениh gostiju. Da se popiše: Grčka, Grčka, Ivica Tončev, ministar Antić, Gospodin Pelević, supruga Pelević, Luka dete Dačić, Ivica Dačić, Dragan Marković Palma, Svetlana Ceca Ražnjatović, Veljko Ražnjatović, dalje, ambasador Pakistana, savetnik ambasadora Slovač-

KONČAREVO: Kran za kameru i publika

ke, supruga savetnika ambasadora, ćerka savetnika ambasadora, na kraju Životije Jovanović.

Nebom prodoše neka paraglajding čudesa, protokol se ustrča, digoš se devojke u belim kik-boks majicama, i sve ostalo se diže, u sve stupi gospodin Palma, u svečano crnoj garderobi, u ispasanu košulju Ivica, sa kravatu Pelević... Stigoše do obeležena mesta, sedoš, sve osta da stoji, dok im ne javiše da mogu da sednu.

Sa ringa se javi gospodin u odelo, Končarevo je najpoznatije selo u Evropi, a možemo slobodno da kažemo i u svetu, večeras je na stadionu više od 14.000 gledalaca, a manifestacija se, u direktnom prenosu, prati kraj malih ekrana. Ovo

SRBIJA PROTIV AMERIKE: Naš takmičar (desno) i Amerikanac (levo)
Fotografije: D. Todorović

je 19. manifestacija po redu, večeras su nam u gostima reprezentativci SAD, Palma ustade, i sa prstom na ustima smiri zvižduke koji su se mešali sa aplauzima. Gospodin sa ringa nastavi, Dozvolite sada da pozdravim specijalne goste koji su sa nama, najpre prvog potpredsednika Vlade, ministra rudarstva i "energetske", predstavnike diplomatskog kora, narodne poslanike, brojne strane investitore... Molim vas sada da pozdravimo predsednika i osnivača Kik-boks kluba "Palmini tigrovi", predsednika JS-a, narodnog poslanika, predsednika Skupštine grada Jagodina, Dragana Markovića Palmu, sve se gromoglasno diže, gospodin sa ringa završi, U muzičkom delu programa

nastupiće najveća estradna zvezda na Balkanu, Svetlana Ceca Ražnjatović...

Najaviše takmičare SAD, Palma još jednom pokazao da se ne zviždi, izađe i srpski borci, odsviraše se himne, Ivica je pev'o na srpskom, Palma na srpskom otvar'o usta. Predsednik Kik-boks federacije sveta, g Pelević, čestita slavu, zahvali gospodinu Palmi, koji je najbolji promoter na Balkanu, i jedan od najboljih na svetu, proglasi da je prisutno preko 15.000 gledalaca. Pelević na amerikanском pozdravi Amerikance, na svoje mesto stiže SPS poslanik Novica Tončev, bivši Dačić savetnik, koji, sa brat Ivica, pazario niški hotel "Nais", za samo 135 miliona dinara. Palma napusti sedenje, ode do čeka najveću zvezdu na Balkanu, eto ga sa najvećom zvezdom na Balkanu, Ceca, u crnu sa providan vez haljinu dade poljubac Dačiću, i ministar energetske traži poljubac.

VEŽI, BOBANE

Ring je bio slobodan, u svakom uglu natpis "Jagodina grad budućnosti", ukrstiše se Amerikanka i naša Jovana, koja državni prvak. Svi povikaše, Ajmo Jovana, ne vredelo, naša Jovana je sve više 'vatala vazduh, umlati je Amerikanka. Na ring izađe Amerikanac, pa još crn, i naš borac, državni prvak, iz Futoga, ginjaše se po ringu, ali je Amerikanac bolje gan'jo, pobedi. Kad, od počasnog stola se diže Palma, diže se Ivica, pozdrave VIP Veljka sa istetoviranu ružu na podlaktici Ražnjatovića. Kako ne bilo mesta za stolom, sve razmakoše, posadiše ga na

počasno sedalo. Ceca, sa golem sat, i golem prsten na domali prst iste ruke, ponosno je blistala.

Na ring izađe borac Miler, koji ima daše istetoviranog indijanskog poglavicu, i veliko poglavica pero, i naš Boban, amaterski i profesionalni prvak sveta, kome na gaćama, pozadi, i velikim slovima, pisalo "Čale". Palma je sa mesta vik'o, Veži, Bobane, udri, Bobane, ali je Miler tako svezo Čala, da se ovaj nije dig'o. Utrča medicinska ekipa, imobilisaše Bobana, imobilisani Boban ode do gospodina Palme da ga pozdravi kik-boks pozdravom.

Izađe Amerikanac Boj, i naš borac Nemanja, osvajač bronzane medalje na Svetskom prvenstvu. Mlatiše se, ali je Boj

Balkanu, *Ti voliš nju, a tebe ja, a da li to ona zna...* Sve se srga ka bini, kod ringa nastala analiza meča, uzmemo ubeležimo što zborio u košulji Ivica: Bilo bi bolje da je rezultat obrnut, ipak, ovo je pobeda Srbije i Dragana Markovića, koji je uspeo da u Končarevo dovede reprezentaciju SAD.

Reko se i gospodin Pelević, Gospodin Dragan Marković je još jednom dokazao da je najveći promoter kik-boksa u Evropi, kao i Palma gospodin, da ne bi bilo da novinar improvizuje, evo autorizovane izjave: Čestitam Amerikancima zasluženu pobedu, ali, treba reći da SAD ima 330 miliona stanovnika, a Srbija sedam, i jasno je koliko je u njihovom slučaju lakše izabrati takmičare. Ipak, naš Konovalov

GOSTI NA SLAVI: Ivica sa sinom, Ceca sa sinom, domaćin u sredini

bolje mlatio. Ne vredelo što Palma vik'o, Ajmo, Nemanja, što Nemanja, u pauzi između rundi, umesto u trenere, gled'o u Palmu, pobedi Boj. Publika se već nervirala, naročito redovi momaka sa crnim "Srbska čast" majicama, koji su pozivali Amerikance da siđu do njih, da im oni pokažu.

Na red dođe poslednji meč, njihov Kevin, sa istetoviranim pevcem na leđima, i naš Aleksandar Konovalov, 3x amaterski i profesionalni prvak sveta, koji je između plečki im'o istetovirane rukavice, preko kojih je pisalo "Dejan". Već na početku Konovalov nezgodno mlatnu Kevinu, diže se Palma, i Ceca se diže, sudijsko brojanje, prekid meča. Konovalov otrča do Palme u zagrljaj, sa bine se ču, Gore rukeee, uze nastupa najveća zvezda na

je dokazao da je najbolji na svetu. Zakažemo Amerikancima revanš!

Spektakularni spektakl se nastavi, Palma i Ivica predoše u slikanje sa onima koji imadahu želju i nadu, Ceca je sa bine terala, *Gospodine moj, ti si samo broj...* Kad ne bilo više onije za slikavanje, VIP garnitura se, u pratnji obezbeđenja, povuče, Ceca nastavi, *Kukavice, kukavice...* završi i ona, Hvala puno, volim i ja vas najviše... Nasta krkljanac, jerbo niko ne mog'o izađe dok najveća umetnica Ceca bezbedno ne siđe sa bine. Krkljanac se nastavi, jer sve to naroda, koje bilo u celodnevnoj poseti, krenu traži će im autobusi, tako da je evakuacija, pošto stigli po danu, a vraćali se po mraku, sa najvećeg spektakla trajala do iza ponoći.

DRAGAN TODOROVIĆ

Opraštanje dugova i kupovanje vremena

Sav optimizam da će nakon pripremljenog plana reorganizacije RTB Bor poslovati uspešno počiva na pretpostavci Svetske banke da će berzanska cena bakra konstantno rasti do 2024. godine. Samo od maja prošle do juna ove godine, cena je pala za više od 27 odsto

“Ovo smatram krunom svoje karijere i, ako bih morao da izaberem šta mi je bilo važnije – odluka da krenemo u izgradnju nove topionice ili ovo – vrlo teško bih se odlučio, ali bih se ipak odlučio za UPPR”, izjavio je generalni direktor Rudarsko-topioničarskog basena (RTB) Bor Blagoje Spaskovski, nakon što je Privredni sud u Zaječaru 7. jula usvojio unapred pripremljeni plan reorganizacije (UPPR) za sva četiri povezana preduzeća – matičnu firmu i Rudnik bakra Majdanpek (RBK), Rudnik bakra Bor (RBB) i Topionicu i rafinaciju (TIR). Ovim je RTB Bor konačno promenio status, nakon što je u aprilu 2004. godine postao jedno od preduzeća u restrukturiranju.

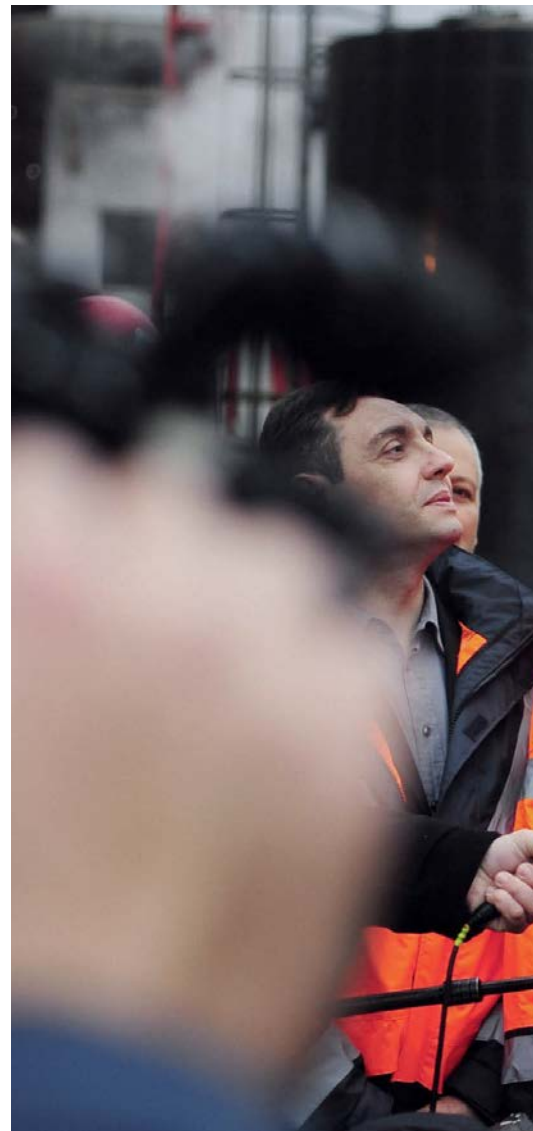
Kako su mediji preneli, UPPR-om je predviđeno da od preko 1,2 milijarde evra duga, RTB Boru bude otpisano oko 900 miliona evra “starih dugova”, a da je borskoj kompaniji preostalo da otplati još nekih 380 miliona evra. Rečima direktora Spaskovskog: “To su dugovi koji datiraju s kraja šezdesetih godina, potom oni koji su zaduženi negde u kafani na blanko papiru, a reč je o 42 miliona dolara, što se ne može priznati. Tu su i dugovanja ili krediti za 15 fabrika izgrađenih sredstvima RTB Bor. RTB Bor je za njihovu izgradnju dao 375 miliona dolara, a sve te fabrike prodate su za 15 miliona dolara. Fabrike danas stoje, a 15 hiljada radnika je van preduzeća.” Zamenica direktora Spaskovskog Mirjana Antić već je ranije, u junu, iznela podatak da je skoro polovina od otpisanog duga (408 miliona evra) bio dugoročni kredit za investicije “iz Pariskog i Londonskog kluba poverilaca, i to za opremu i postrojenja koja danas nisu u funkciji”.

PROJEKCIJE I SUROVA REALNOST

Na čemu počiva optimizam da će usvojeni UPPR za RTB Bor rezultirati uspehom? Pojednostavljeno rečeno, plan je da, nakon otpisa velikog dela duga, cena bakra, glavnog proizvoda RTB Bor, raste po dva odsto godišnje na svetskim berzama, a ujedno je UPPR-om predviđeno i da će se sadržaj bakra u tzv. vlažnoj rudi povećati sa 0,3 na 0,34 odsto, pa će se tako u poslednjoj, osmoj godini reorganizacije, od 77,4 miliona tona iskopine (dva miliona tona više nego u 2016) dobiti preko 76.000 tona katodnog bakra, preko 1100 tona zlata i preko 6200 tona srebra.

U osnovi ovog optimizma stoji projekcija Svetske banke. Kako se kaže u UPPR-u, za izradu Plana “korišćene su projekcije Svetske banke iz aprila 2016. (*Commodity Markets Outlook*)”, po kojima će se u periodu 2016–2024. cena bakra sa 4645 dolara po toni popeti na 5499 dolara po toni.

Međutim, tu postoji jedna nelagoda: RTB Bor je imao plan za UPPR i u proleće 2015. godine. Koristeći iste projekcije Svetske banke, zaključeno je da će od tadašnje cene od 5900 dolara po toni, vrednost bakra konstantno rasti sve do konačnih 6516 dolara po toni u 2023. godini. Epilog je poznat – od maja 2015. do juna 2016, cena bakra je zapravo pala za skoro 1700 dolara po toni – od 6290 na 4640 dolara, što je pad za skoro 28 odsto. Uzgred, nikako ne stoje ocene predsednika vlade iz februara ove godine, kada je ocenio da je pad vrednosti bakra na berzama doveo do “najniže cena bakra na svetskom tržištu ikada” – u dugom periodu od jeseni 1997. pa do kraja 2003. cena bakra nije prelazila ni 2000 dolara po toni, a Vučić se žalio na cenu koja u 2016. godini nije sišla ispod 4500 dolara po toni.

PONOVO NA NOVOM POČETKU:

A. Vučić i B. Spasovski, direktor RTB Bor

Foto: Oksana Toškić / Tanjug

Inače, tokom većeg dela prve decenije 21. veka cena bakra je bila znatno iznad 5000 dolara – u 2011. umalo nije dostigla 10.000 dolara po toni.

Prema analizi Fiskalnog saveta (FS) iz juna 2016. (*Fiskalna kretanja u 2016. godini, konsolidacija i reforme 2016–2020*), ovaj unapred pripremljeni plan reorganizacije je veoma ranjiv. Zapravo, grubo govoreći, Fiskalni savet smatra sledeće: UPPR-om se samo odlažu i reprogramiraju dugovi, a od cele stvari nema ništa

Menadžment RTB Bor

Blagoje Spaskovski, direktor RTB Bor i član SNS-a, poslednji put je dospao u žižu javnosti tokom ovogodišnje izborne kampanje, kada je kačio plakate SNS-a na ogradu privatnog poseda. Nakon protesta vlasnika poseda, Spaskovski je, uz pretnje i uvrede ("nemoj da te gađam telefonom", "lajavice jedna, m'rš, pogledaj kako si ružna") poručio da ga tuže i rekao da se zove Marko Petrović. Pre toga je loš menadžment kompanije pomenuo i predsednik vlade Vučić u svom eksponatu iz aprila 2014, a Spaskovski je uzburkao javnost i u januaru te godine, kada je isplivao audio-snimak sa kolegijuma RTB Bor, na kome Spaskovski "na pasja kola" psuje tadašnjeg ministra privrede.

Inače, Spaskovski je član SNS-a postao sredinom 2013. godine. Kada je 2008. po drugi put došao na mesto generalnog direktora RTB Bor, bio je istaknuti član G17 plus, a u svom prvom mandatu na funkciji generalnog direktora, u periodu od 1990. do 2000. godine, bio je istaknuti član SPS-a.

ukoliko se ne promeni način poslovanja, što UPPR-om nije predviđeno. Ukoliko bi se, umesto procena Svetske banke, prihatile MMF-ove procene (da se cene bakra ne menjaju tokom perioda od osam godina), onda su projekcije rezultata Bora potpuno drugačije, piše u izveštaju FS-a. "Najkasnije u 2018. godini preduzeće bi imalo negativni gotovinski tok i ne bi uspevalo da izmiruje sve dospele obaveze. Na duži rok, ukoliko isključimo rast cene bakra na međunarodnom tržištu, zaključno sa 2023. RTB-u bi nedostajalo oko 60 miliona evra za pokriće obaveza. U tom slučaju, država bi morala ili da

budžetskim sredstvima pokrije ovaj manjak ili da prepusti preduzeće stečaju.

U projekcijama možemo ići i korak dalje i pretpostaviti negativan scenario prema kome bi cene bakra opadale. Ukoliko bi se pretpostavio pad cene za dva odsto u 2017. godini, preduzeće bi odmah imalo problem sa likvidnošću – nedostajalo bi mu oko deset miliona evra za prispele obaveze. Još jednom, prema tome, ponavljamo da je plan iz UPPR-a optimističan i da male promene na tržištu mogu dovesti do neodrživog poslovanja RTB Bor. Zbog toga je ključno da se mere racionalizacije odmah sprovedu, uključujući

razmatranje i većeg otpuštanja od planiranog u UPPR-u", navodi se u izveštaju FS-a.

FORMA BEZ SUŠTINE

Kako piše u UPPR-u za RTB Bor iz marta 2016, "svrha postupka reorganizacije (...) jeste opstanak Društva, koje će na ovaj način biti u stanju da namiri poverioce u iznosima i prema modelima predviđenim planom, nastavi radni odnos značajnom broju radnika i ostane jedan od glavnih nosilaca privrede Istočne Srbije. Ovo naročito imajući u vidu da Društvo posluje u području sa izuzetno niskim životnim standardom, da je njegovo poslovanje bitno za poslovanje celokupne privrede Republike Srbije, te da je poslovanje društva i moguće unapređenje njegovog razvoja od značaja za Republiku Srbiju."

Međutim, po rečima dr Ljubodraga Savića, profesora na Ekonomskom fakultetu u Beogradu, UPPR-om se suštinski ne rešavaju problemi RTB Bora. "Ne u Boru, nego nigde u Srbiji, UPPR nije rešio problem. To je, što se mene tiče, samo kupovina vremena. Kada neko upadne u veliki dug, a nema neku perspektivu poslovanja, teško da može da izađe iz te situacije. Obaveze samo pristižu, kamate se gomilaju, tako da je sudbina tih preduzeća jasna. U slučaju Bora, oprosteno je mnogo, 900 miliona evra. Ništa se suštinski nije promenilo, tehnički je država Srbija bila vlasnik Bora, a sad je promenjena samo forma, ali suštinski nije rešen problem", kaže Savić.

UPPR predviđa uvođenje profesionalnog menadžmenta na čelo novoosnovanog društva (RBB, RBM i TIR se pripajaju RTB), a tender za odabir kompanije koja će pružati usluge profesionalnog menadžmenta bi trebalo da bude raspisan u drugoj polovini 2016. godine. Takođe, od dosadašnjih 5000 zaposlenih, na kraju perioda UPPR-a (2024. godine), trebalo bi da bude zaposleno nešto manje od 3500 ljudi, mada se predviđa i mogućnost "dodatne korekcije broja zaposlenih".

KLASE I DUGOVI

Svi poverioci su UPPR-om podeljeni na pet klasa. Prva klasa su zaposleni i njihove zarade, plus neplaćeni doprinosi državi (ukupno 56,3 miliona dinara). Druga klasa obaveza su one na

osnovu svih javnih prihoda, a poverioci su Republika Srbija, razna ministarstva i Skupština opštine Bor (ukupno 396 miliona dinara u drugoj klasi). U četvrtoj klasi se nalazi samo jedan poverilac koji je upisao založno pravo (ukupno 19,5 miliona), dok petu klasu poverilaca čine povezana pravna lica, odnosno kompanije koje će se nakon pravosnažnosti Plana pripojiti RTB Bor (ukupne obaveze prema petoj klasi poverilaca su 23,2 milijade dinara).

Treća klasa poverilaca je najzanimljivija, s obzirom na to da je jedino kod ovih poverilaca predviđeno brisanje 90 odsto duga, uz grejs period od 12 meseci i otplatu na rate u toku osam godina (rata je nešto manja od 40 miliona dinara mesečno) – sve ostale klase se, bez smanjenja duga, namiruju u roku od 14 dana po pravosnažnosti plana. U ovu, treću klasu poverilaca, prema kojima se dug smanjuje za 90 odsto (sa 33 na 3,3 milijarde dinara), ulaze neobezbeđeni poverioci (dobavljači, isporučioци usluga, krediti bez zaloge...): Agenciji za osiguranje i finansiranje izvoza RTB Bor dugovao je (pre umanjavanja) oko 9,5 milijardi dinara. Sledeći poverilac po veličini je EPS – za EPS, EPS Snabdevanje i Jugoistok Niš dug je ukupno iznosio 7,6 milijardi. Tu su, dalje, Borska banka u stečaju (5,9 milijardi), Ministarstvo rudarstva i energetike (3,9 milijardi), Ministarstvo finansija, odnosno Poreska uprava (1,3 milijarde), Fond za razvoj (1,2 milijarde) – ukupno preko 1000 pravnih i fizičkih lica.

Zanimljivo je primetiti da EPS, EPS Snabdevanje i Jugoistok Niš, kao ni Ministarstvo energetike i Poreska uprava nisu dali saglasnost na UPPR. Po zakonu, da bi se UPPR usvojio, za Plan treba da glasaju poverioci koji imaju više od 50 odsto potraživanja u okviru svake klase. Zapravo, uz AOFI, koji ima 29 odsto potraživanja u odnosu na celu treću klasu, UPPR su omogućili Borska banka AD Bor u stečaju, i Skupština opštine Bor, bez čijih 18 + 3,6 odsto učešća u potraživanju treće klase, ova klasa poverilaca ne bi mogla da izglasa UPPR.

OD REVIZORA DO REVIZORA

Prema UPPR-u, "društvo će izmirivati obaveze prema poveriocima iz tekućeg poslovanja". Ova stavka deluje

Foto: Vreme

problematično bar iz dva razloga. Prvi razlog je očit – kompanija bi, bez suštinske promene u proizvodnji, trebalo ne samo da nakon godinu dana počne da vraća ostatak duga, već i da plaća tekuće obaveze, što nije morala dok je bila u restrukturiranju. Takođe, postavlja se i pitanje, a kakvo je zapravo bilo poslovanje RTB Bor u prethodnim godinama? Naime, već tri godine zaredom (2012–2014) revizori se uzdržavaju da daju mišljenje na dostavljeni finansijski izveštaj RTB Bora. U 2012. i 2013. revizor je bila kuća Euro Audit, i u oba slučaja je stavila po dvadesetak primedbi na finansijski izveštaj: "Društvo nije postupilo po izraženim rezervama i korigovalo značajne materijalne greške. Shodno tome, iskazani podaci prethodnog perioda, odnosno početna stanja tekućeg perioda sadrže pogrešne iskaze koji materijalno utiču na finansijske izveštaje tekućeg perioda", kaže se u izveštaju revizora, uz ključak: "Nismo bili u mogućnosti da pribavimo dovoljno odgovarajućih revizijskih dokaza koji obezbeđuju osnovu za revizorsko mišljenje."

U 2014. RTB Bor je promenio revizorsku kuću i angažovao je Društvo za reviziju BDO, ali se i ono uzdržalo od davanja mišljenja na finansijski izveštaj za 2014. Uzgred, BDO će biti angažovan kao revizorska kuća u izradi i sprovođenju UPPR-a, dok će finansijski savetnik Plana biti

BDO Business Advisory, a ujedno, BDO Business Advisory je imenovan i za nezavisno stručno lice koje će pratiti sprovođenje Plana, u interesu svih poverilaca. Jedini vlasnik potonje kompanije jeste Dragan Popović – on ima i 49 odsto vlasništva u Društvu za reviziju BDO, dok ostalih 51 odsto ima Milovan Popović. Prema tim i takvim finansijskim izveštajima, tokom 2014. i 2015. RTB Bor je zabeležio neto gubitak od 12,3 milijarde dinara, odnosno oko 100 miliona evra.

"Mi nemamo ažurnu statistiku", kaže prof. Savić. "Bor je odavno na leđima države, i oni su podatke i statistiku frizirali kako je kome odgovaralo. I inače, statistika u Srbiji je uglavnom sve drugo, osim što je tačna – čak i ova državna statistika, da ne govorimo o statistici preduzeća. Direktor Spaskovski je promenio nekoliko vlada na čelu RTB Bor, i uvek je pričao istu priču – RTB ide u dobrom pravcu, samo nam još malo fali, da neko to preuzme. Pre neki dan je rekao 'ovo je sad novi početak Bora'. Znam da je u nekom trenutku, tokom 80-ih godina, RTB Bor dobro funkcionisao, a da je proizvodna cena tone bakra bila ispod 3000 dolara, i ostvarivali su dobit. Za mene je veliko iznenađenje da nisu mogli da ostvaruju dobit kada je cena bakra skoro 10.000 dolara".

Profesor Savić ističe da je trenutna proizvodnja (prema podacima iz UPPR-a – 33.000 tona bakra godišnje) nekoliko

Foto: Marko Đurica / Reuters

ŠTA ĆE BITI SA PREOSTALIH 350 MILIONA EVRA DUGA: Niko do sada nije hteo da kupi RTB Bor

puta niža nego tokom devedesetih godina, a da su fiksni troškovi, manje-više, ostali isti. "Takve troškove proizvodnje, uz takav obim proizvodnje, ne može niko da pokrije, a obim proizvodnje ne može da bude veći, jer godinama ništa ozbiljno nije urađeno na otkrivanju", kaže Savić, ističući da postoje dve vrste proble-

ma – subjektivni i objektivni. "Objektivni problem je nastao kada je ozbiljno smanjena proizvodnja, a to su sankcije i devedesete godine. U međuvremenu, čini mi se da smo 20 puta neuspešno prodavali RTB Bor, pa je onda Dinkić tamo sipao para koliko im je trebalo – najgora situacija jeste kada imate državno preduzeće kome država pokrije sve što ljudi traže, i uvek je objašnjenje da je to veoma važno preduzeće za industriju Srbije i za či-

tavu Istočnu Srbiju. I onda ti ljudi to znaju, i niko se ne trudi da vodi računa, jer će u svakom slučaju država sve pokriti. Sa druge strane, izuzimajući novu topionicu, tehnologija je potpuno zastarela, što pravi ogromne troškove u proizvodnji. To su sve objektivni problemi. Međutim, nema nikakve dileme da se Borom strahovito loše upravljalo, i da niko nije oteran iz kompanije zbog toga", kaže Savić, dodajući da mu se čini da Vučić nema plan. "Šta ako sve ovo oprostimo, vratimo i preostalih 350 miliona evra, a od RTB Bor ne bude ništa? To je najgori scenario. Možda je nerealno to što ja očekujem od Vučića i vlade da izađu sa nekim scenarijom – evo, mi sad ovo opraštamo, ovo planiramo da vratimo, a onda, u sledećih godina dana Bor će biti u ovoj poziciji, a za pet godina će biti profitabilan. Morao bi da ima ozbiljan biznis plan, da angažuje neke ljude koji se u to razumeju. Deluje mi da Vučić nema jasan plan, a predsednik vlade bi morao da ga ima – zašto nešto radi, i šta mu je ideja, ili, prosto kupuje vreme, pa dokle stignemo", zaključuje Savić.

RADMILO MARKOVIĆ

Okolnosti i sumnjive sumnje

Vrhunska ironija je da se poglavlje o pravosuđu otvara u trenutku dok nadležni segmenti tog istog pravosuđa nisu u stanju ni skoro tri meseca posle noćne akcije rušenja – ne Savamale, već pravne države – da ustanove koga bi zbog toga trebalo pozvati na odgovornost. Začudo, od pomoći nije bio ni premijerov dobronamerni savet da se odgovorni potraže među čelnicima gradske vlasti

Zbog svog članstva u Centru za pravosudna istraživanja (CEPRIS) nedavno je Aleksandar Trešnjev, sudija Posebnog odjeljenja za borbu protiv organiziranog kriminala Višeg suda u Beogradu izuzet iz predmeta zato što jednog od optuženih zastupa advokat Vladimir Beljanski, član istog udruženja. Ovo ga petka, 15. jula – kako je najavljeno – o spojivosti sudačke funkcije i članstva sudija u strukovnim organizacijama, raspravljat će Visoki savet sudstva (VSS). Odluka o izuzeću, inače, druga je uperena protiv sudija: nemojmo zaboraviti ulogu predsjednika Višeg suda Aleksandra Stepanovića u "slučaju Vladimira Vučinića", koji je od nadležnog sudije u "slučaju Mišković" završio u advokatskim redovima.

O tome razgovaramo sa profesorom Miodragom Jovanovićem, koji na Pravnom fakultetu predaje teoriju, sociologiju i filozofiju prava, koji je i sam, uz brojne druge univerzitetske i ostale stručne aktivnosti, član Upravnog odbora CEPRIS-a.

"VREME": Citiram dio odluke predsjednika Višeg suda Aleksandra Stepanovića o izuzeću sudije Trešnjeva, kojega ste istakli u svojoj pravnoj analizi (cepris.org), koji kaže da biografije osnivača "predstavljaju okolnost koja upravo izaziva sumnju u nezavisnost, samostalnost i nepristrasnost sudija, pri čemu se takva sumnja pojačava ukoliko se dogodi da su navedeni advokati punomoćnici, odnosno branioci stranaka u bilo kojim sudskim postupcima u kojima sude navedene sudije". Tu su imena i sudije Miodraga Majića i advokata Vladimira Đerića, penzionisane sudije Vide Petrović Škero... pa i vaše. U čemu je, u stvari, pravni problem ove odluke sudije Stepanovića?

MIODRAG JOVANOVIĆ: U najkraćim crtama, pomenutom odlukom o izuzeću u potpunosti se podriva ideja o sudijskoj nepristrasnosti i nezavisnosti. Zakon o sudijama polazi od pretpostavke da sudija već poseduje ta svojstva, pa mu zbog toga i nameće dužnost da "u svakoj prilici" – pa i onda kada bi se mogla pojaviti kakva sumnja – "održa poverenje u svoju nezavisnost i nepristrasnost" (čl. 3, st. 1). U isto vreme, Zakon nameće dužnost "državnim organima i funkcionerima" da "svojim postupanjem i ponašanjem održavaju poverenje u nezavisnost i nepristrasnost sudija i sudova" (st. 5), dakle da to poverenje ne podrivaju ako za to ne postoje valjano obrazloženi i kredibilni razlozi. Jedino što su zamenik tužioca za organizovani kriminal u svom zahtevu za izuzeće i predsednik Višeg suda u svom rešenju mogli da ustanove kao nepobitnu činjenicu jeste to da su sudija Trešnjev i advokat Beljanski članovi istog udruženja građana – CEPRIS-a. Međutim, sama za sebe, ta činjenica nikako ne može predstavljati "okolnost koja izaziva sumnju u sudijsku nepristrasnost" o kojoj govori čl. 37, st. 2 Zakona o krivičnom postupku. Da je to tako, pokazuje i praksa Evropskog suda za ljudska prava, koji je u slučaju Salaman v. The United Kingdom (43505/98) utvrdio "da članstvo sudije u masonskoj loži Ujedinjenog Kraljevstva per se ne može stvarati sumnju u pogledu njegove nepristrasnosti u slučaju u kojem je jedan od svedoka ili stranaka takođe mason". Usvajanje suprotne logike, kojom se rukovodi rešenje predsednika Višeg suda, vodilo bi apsurdnom i pogubnom zaključku da je na sudiji teret da kapriciozno i sumnjičavo strankama dokazuje da je nepristrasan. I laiku je jasno da se na tim osnovama ne može graditi država vladavine prava.

U svojoj pravnoj analizi kažete da

se predsjednik Višeg suda Stepanović "upušta u problematiku prava na udruživanje sudija", pa navodite i to da bi ovo izuzeće sudije Trešnjeva "moglo da posluži kao osnov za analogno postupanje i u slučajevima članstva u različitim drugim udruženjima koja okupljaju sve segmente pravosuđa, poput Udruženja za krivičnopravnu teoriju i praksu". Visoki savet sudstva je u svoj dnevni red uvrstio i pitanje spojivosti sudijske funkcije sa članstvom u strukovnim organizacijama, kakvu odluku očekujete? Ljepljenje "flastera" na slobodno mišljenje sudija, kao što je to sa tužiocima već obavljeno?

Ne bih da se upuštam u spekulacije šta je motivacija svih aktera upletenih u "slučaj Trešnjev", pa tako i Visokog saveta sudstva koji je najavio da će 15. jula odlučivati i "o spojivosti sudijske funkcije sa članstvom u nevladinoj organizaciji CEPRIS". Ono što sam nastojao da pokažem u svojim pravnim analizama, objavljenim na sajtu organizacije, jeste da je, s jedne strane, rešenje o izuzeću nezakonito, a da je, s druge strane, VSS nenadležan da na apstraktan način – dakle, mimo nekog konkretnog slučaja – raspravlja o (ne)spojivosti sudijske funkcije sa članstvom u – gle čuda! – jednom vrlo konkretnom udruženju građana, kakvo je CEPRIS. Nesumnjivo je, ipak, da ako bi kojim slučajem rešenje o izuzeću ostalo na snazi, a VSS doneo nekakvu odluku o nespojivosti, to imalo ozbiljne pravno-političke posledice. Iste one koje su proizvedene svojevremenim pokušajima da se osujeti osnivanje Društva sudija Srbije. Paradoksalno, tada je sudijama prebacivano to što se povezuju u usko esnafsko udruženje, umesto da svoja prava štite u nekim širim oblicima udruživanja, a sada se, upravo suprotno, tvrdi da "nije

Foto: Marko Rupena

moguće da se sud i advokatura ili sud i javna tužilaštva zajedno zalažu za nepristrasnost, nezavisnost i samostalnost u radu suda i sudija” (rešenje o izuzeću sudije Trešnjeva). Obrni-okreni, u oba slučaja je reč o grubom ataku na slobodu udruživanja sudija.

Nije sudija Trešnjev jedini aktivni sudija koji je član CEPRIS-a, tu je i Miodrag Majić, apelacioni sudija koji ima blog u kojem vrlo otvoreno piše o problemima pravosuđa. Da li je Stepanovićevom odlukom da

Trešnjev “u kombinaciji” sa advokatom Vladimirom Beljanskim zaista predstavlja “sumnju u nezavisnost” koja se pojačava, na udaru i sudija Majić i svi slični (i javno malobrojni) sudije koji žele napredak srpskog pravosuđa? Evo, nedavno je osnovana i Asocijacija žena sudija Srbije, kojoj je u fokusu nasilje u porodici i nad ženama...

Ne baratam nikakvim pouzdanim činjenicama na osnovu kojih bi mogao da govorim o nekakvom organizovanom

“udaru” na viđenje predstavnike sudstva. Mogu samo kao pažljiviji posmatrač srpske pravno-političke svakodnevice da uočim da se izvestan broj, naizgled povezanih, događaja odigrao u relativno kratkom vremenskom periodu. Osnivačka skupština CEPRIS-a je održana 29. maja ove godine; samo nekoliko dana kasnije svedoci smo posve retke situacije da tužilaštvo traži izuzeće sudije pretresnog veća, koji je i jedan od osnivača tog udruženja; predsednik Višeg suda u Beogradu ekspresno reaguje i već 16. juna donosi rešenje o njegovom izuzeću; samo koji dan kasnije, jedne visokotiražne dnevne novine donose vest da je isti taj predsednik suda u najužem krugu kandidata za novog ministra pravde; najzad, umesto da odlučuje o prituzbi izuzetog sudije, VSS najavljuje odlučivanje o (ne)spojivosti sudijske funkcije sa članstvom u CEPRIS-u. Možda je zaista reč o pukoj koincidenciji. No, sve i da je tako i da ovi događaji nisu plod nekakve isplanirane akcije, ostajem pri stavu da bi bilo kakva odluka o tobožnjoj nespojivosti sudijske funkcije sa članstvom u organizacijama poput CEPRIS-a bio oblik političkog zastrašivanja sudija i sprečavanja njihovog javnog delovanja.

Znete li za ijedan slučaj da je izuzeće nekog sudije, kao u ovom slučaju, inicirao zamjenik javnog tužioca, koji to – jasno je po definiciji njihove funkcije kao “samostalne”, ali ne i “nezavisne” – sasvim sigurno nije mogao zatražiti bez “sugestije” sa više, ako ne i najviše, instance? Pravosudne, ali ipak političke.

Da sam cinik, rekao bih da na tu ne-svakidašnju situaciju treba gledati s pozitivne strane. Naime, jedna od osnovnih intencija inicijatora poslednjih promena krivičnoprocesnog zakonodavstva, koji su među osnivačima CEPRIS-a, bila je ta da se konceptom tužilačke istrage razdvoje sud i tužilaštvo, kako u očima okrivljenog oni ne bi predstavljaju jednu – istu – stranu. Slučaj Trešnjev bi, tako, mogao biti dokaz da, i pored silnih kritika kojima je bila izložena, ta reforma ipak daje rezultate, čim tužilaštvo pokazuje visok stepen osjetljivosti na moguću pristrasnost jednog od sudija pretresnog veća.

Poglavlja 23 i 24 u pregovorima sa EU će, po svemu sudeći, biti otvorena;

pitanje je kako ćemo ih zatvoriti, to ionako traje do kraja dugogodišnjeg pregovaračkog procesa. Kako tumačite ovakve nasrtaje na vas koji pravosudni sistem vidite zaista kao sistem, kao suradnju sudija, tužilaca, advokata, profesora...? Vaš statut koji upravo inzistira na cjelini i sistemu ispada problematičan za aktualnu vlast?

Vratimo se Visokom savjetu sudstva. Ta institucija CEPRIS, to je moja opaska, tretira kao neprijateljsku nevladinu organizaciju (jeste li zaista nevladina organizacija?), kakvih u Srbiji, po mišljenju vlasti, ima suviše. Sami ste primijetili u svojoj analizi da bi, u slučaju da VSS ustanovi da je članstvo sudije Trešnjeva u toj organizaciji nespojivo sa sudijskom funkcijom, takva odluka mogla "s pravom nekoga navesti na pomisao da nije trebalo ni dozvoliti registraciju jedne takve društveno pogubne 'nevladine organizacije'".

Da, interesantna i paradigmatična je ta igra reči koju najpre praktikuje predsjednik Višeg suda u Beogradu, a sada za njom poseže i VSS. Dok o svim oblicima

skupe zajedno i da pomognu da se zaista nešto u sasvim devastiranom pravosuđu – sudstvu, tužilaštvu, advokaturi – ali i na pravnim fakultetima svih oblika, pomakne nabolje. I zašto vlast misli da je udruživanje svih onih koji mogu unaprijediti pravni sistem i pravosuđe, u stvari, neprijateljski akt?

Najskrenije, meni kao jednom od osnivača ni na kraj pameti nije bilo da bi neko CEPRIS mogao da percipira kao nekakvu opasnost po vlast. Naivno sam verovao – i još uvek verujem – da se ova i slična strukovna udruženja ne organizuju da bi rušila ovu ili bilo koju buduću vlast, već da bi svoje stručne kapacitete stavile u funkciju sveukupnog boljitka pravosuđa. O tome svedoči i član 1 našeg statuta u kojem se kaže je cilj delovanja CE-

■ Sve i da ovi događaji nisu plod nekakve isplanirane akcije, ostajem pri stavu da bi bilo kakva odluka o tobožnjoj nespojivosti sudijske funkcije sa članstvom u organizacijama poput CEPRIS-a bio oblik političkog zastrašivanja sudija i sprečavanja njihovog javnog delovanja

Kao građanin, mogu da pozdravim čin otvaranja pomenutih poglavlja, svestan, ipak, da je proces pridruživanja jedan politički proces i da EU vrlo često odlučuje da određene kritične korake u tom procesu preduzima prevashodno prema merilima političke celishodnosti (verujem da je ta sklonost Brisela ka političkom oportunizmu kumovala sadašnjoj velikoj političkoj krizi ove transnacionalne političke zajednice). Kao pravnik, međutim, ne mogu da ne primetim da sve i da su nas danas primili u članstvo to ništa ne bi promenilo u pogledu svih onih problema zbog kojih je CEPRIS osnovan. Ti problemi su sistemske prirode i, otuda, potreba da se na relativizaciji pravosuđa uključe svi zainteresovani akteri – sudije, tužioci, advokati, profesori prava. U tom pogledu, vrhunska ironija je da se poglavlje o pravosuđu otvara u trenutku dok nadležni segmenti tog istog pravosuđa nisu u stanju ni skoro tri meseca posle noćne akcije rušenja – ne Savamale, već pravne države – da ustanove koga bi zbog toga trebalo pozvati na odgovornost. Začudo, od pomoći nije bio ni premijerov dobronamerni savet da se odgovorni potraže među čelnicima gradske vlasti.

udruživanja pravnika koje pominje predsednik Višeg suda govori kao "udruženjima građana", dotle jedino CEPRIS etiketira kao "nevladinu organizaciju". Kao što sam već napisao u pravnoj analizi rešenja o izuzeću, to je valjda njegov način da pošalje subliminalnu poruku da postoji nešto potencijalno subverzivno u ciljevima i delovanju te organizacije. Pritom, ni predsednik Višeg suda u Beogradu, a izgleda niti VSS, kao da nisu svesni odredbe iz člana 2 Zakona o udruženjima, koja kaže: "Udruženje, u smislu ovog zakona, jeste dobrovoljna i nevladina nedobitna organizacija..." Dakle, sva registrovana udruženja građana, pa tako i CEPRIS, po slovu zakona jesu nevladine organizacije. No, može biti da se iza ove igre reči ipak krije poruka da ima nevladinih organizacija, ali ima i onih drugih – "nevladinih organizacija".

Na kraju, za što biste vi u CEPRIS-u mogli biti pogubni? Po raskrinkavanje svih neuspelih reformi pravosuđa, po laganje EU da smo usklađeni sa evropskim zakonodavstvom i vladavinom prava, ili po pokušaju – a čini mi se da zaista to pokušavate – da se umne pravničke glave

PRIS-a "istraživanje, izučavanje i unapređenje pravosuđa u demokratskom društvu zasnovanom na vladavini prava i podeli vlasti". Međutim, u društvu koje hronično pati od nedostatka kulture dijaloga i u kome se, umesto rasprave zasnovane na relevantnim argumentima, praktikuje verbalni rat etiketima, a neretko i uvredama, ne čudi me što je život CEPRIS-a započeo upravo takvim pokušajima da se on prokaže kao svojevrсна antidržavna organizacija. Pa se, tako, u rešenju predsednika Višeg suda u Beogradu CEPRIS proglašava za "nevladinu organizaciju ... koja *zadire* u statusna pitanja sudija" samo zato što se drznuo da za svoje projektno-istraživačke potrebe pojam pravosuđa tretira tako da se on odnosi "na sudove, javna tužilaštva i advokaturu, a u širem značenju i na druge organe od čijeg uređenja i delovanja zavisi rad sudova i vođenje sudskih postupaka". Iz svega što se za ovo kratko vreme postojanja CEPRIS-a desilo, može se zaključiti da ćemo morati da idemo težim putem, ali pretpostavljam da i to na rečit način pokazuje opravdanost odluke da se organizujemo na ovim osnovama. ¶

TATJANA TAGIROV

Osuđeni na slobodu

Povodom knjige Dragoljuba Mićunovića "Susret sa stvarnošću"

Kad govorimo o profesoru Mićunoviću, nekako je logično da počnemo od slobode.

U knjizi intervju a i eseja "Susret sa stvarnošću", profesor je istakao ono što svako ima u podsvesti, ali ne i osvešćeno – da se naše slobodarstvo iscrpljivalo u borbi protiv "stranih zavojevača". Protiv nekog drugog, nečeg izvan. Nikada u dovoljnoj meri nismo bili okrenuti ka unutra, ka izgradnji slobodnog i demokratskog društva.

Dijalogika, o kojoj govori Edgar Moren, osnova je intelektualnog delovanja i profesora Mićunovića. Dijalog i dijalektika, susret je raznovrsnosti i antagonizama iz kojih se stvara novi kvalitet. Jedan od temelja evropske kulture jeste tako shvaćena dijalogika. I Moren i Mićunović u njima vide pokretačku snagu društva. Kulturi zasnovanoj na pesimizmu, oni suprotstavljaju kulturu pluralističkog optimizma. Taj otvoreni evropski identitet, zasnovan na kritici i samokritici, vidljiv je i u ovoj knjizi: superiornost duha potiče iz naše samozapitanosti, a ne iz hvalisanja i samodopadnosti.

Na vrednosnoj skali od podanika do građanina, naš prosečni građanin nekako je bliži Domanovićevim junacima iz *Dange*, nego Aristotelovom dobrom građaninu, kojeg profesor priziva. Za razliku od Aristotelovog, onog koji nije puki podanik, nego član zajednice, spreman da se angažuje i lično doprinese opštem dobru, naš "dobri građanin" je "sluga pokornosti", koji vodi nudi servilnost i poslušnost.

Teška je to stvar, ta sloboda. Čini te odgovornim za svaku reč, svako delo, za svako okretanje glave. Ljudi, zapravo, vole da veruju da su neslobodni: bez odgovornosti, bez krivice. Ni za šta kriv, i pored svih promašaja, i pored svih propuštenih prilika da nešto učiniš. Ne ti, odgovorno je vreme, pa neki apstraktni "oni odozgo", pa okolnosti. Sve sami izvršioci naređenja, vršioci dužnosti, skrušeni čuvari profesionalne neutralnosti. Srećom, ravnotežu na svetu uspostavljaju oni koji biraju svoje korake, dakle sebe, svesni da tako

AUTOR I DELO:
Dragoljub Mićunović
Foto: M. Milenković

biraju i sve druge ljude, i svoju

zemlju i svoje vreme, duh svoje epohe.

Profesor se u svakoj prilici bori se za takvog građanina: slobodnog – odgovornog – angažovanog – orijentisanog na javno dobro. Onog koji hrabro prihvata svoju osuđenost na slobodu.

U predgovoru knjige Mićunović napominje da je susret sa stvarnošću trauma za duh i citira Hegela, prema kojem "ideje u susretu sa stvarnošću često pocrvene od stida".

Političari su dužni da odgovore na prosta pitanja javnosti – šta je potrebno učiniti da se ovakva stvarnost menja na bolje. I onda se čuje unisono: ljudska prava, vladavina prava, demokratija. Ali, taj odgovor ljudima više nije dovoljno dobar, nije konkretan, puka apstrakcija. Stvarnost ih je ispraznila od značenja i učinila da ti pojmovi zvuče kao skup bilo kojih slogova.

"Ništa nije toliko jako kao ideje kad im dođe vreme", moto je zbirke tekstova i intervju a u ovoj knjizi. Neće nam biti bolje, sve dok se temeljnim idejama ne vrati njihov sadržaj, sve dok se suštinski ne uspostavi demokratski princip, dok sasvim konkretno ljudska prava nisu obezbeđena svima, dok institucije ne počnu da deluju po zakonu, a ne po volji pojedinca, sve dok državom ne počne da vlada pravo, a ne ljudi. Naročito ne Jedan Čovek.

Nema demokratije ako vlada monolog, kaže profesor, i sa žaljenjem primećuje da mu je stvarnost u kojoj živi celog života,

sa retkim, kratkotrajnim prekidima –

upravo takva. Epohu su obeležili autoritarc koji grade kult ličnosti na bezličnosti saradnika i podanika. Imamo mi to i sada u ponudi. Hvala: ali mi bismo procedure i zakone, a ne mesije i spasitelje.

U svojim istupanjima Mićunović se pretežno bavi tzv. novom stvarnošću, vrlo pre-

cizno slika demagogiju koja vrhuni u opsenarstvu patetične, borbene radne retorike, biblijske alegorije o dolini suza i orijentalnih bajki. Sada: suze i znoj, odricanja, bolno i teško, ali, zato kule na vodi, "raj na zemlji" ... jednom. U budućnosti. Nekada.

Međutim, zadatak kritičke javnosti je da pita, na primer, šta je teško i bolno u tome da postoje slobodni mediji i vladavina prava. Kad se vladar panteistički poistoveti sa svakim delom zemlje, boli kad se dirne u moć. Ali, i to je tako passé, koliko i izreka da svaka vlast kvari, a apsolutna kvari apsolutno. Nikada ne bi došlo do širenja prostora prava i sloboda, do napretka čovečanstva da je to zavisilo od dobrote vladara.

Socijaldemokrata, koji u solidarnosti vidi pretpostavku opstanka svake zajednice, koji veruje da ekonomija postoji radi ljudi, a ne ljudi radi profita, Mićunović je na liniji Mendelinog stava da zalaganje za siromašne nije čin milosti, nego čin pravde, koja je uravnotežitelj društva, moralni oslonac svake zajednice, branik protiv čovekove pohlepe i gramzivosti uz pomoć delatnih institucija.

Ono što postavljate kao cilj i ono što ste radili i uradili određuje vas kao političku ličnost. Svi svoj spomenik gradimo za života svojim delima, a profesor Mićunović za svoj memorijal baš ne šteti. ¶

ZORAN LUTOVAC

Institut društvenih nauka

Od lošeg ka gore

Da je situacija u srpskom zdravstvu kritična, i to po više osnova, pokazala je i studija slučaja o zdravstvenom sistemu Srbije koju je uradio analitički tim londonskog "Ekonomista"

Kako koji ministar zdravlja otpočne svoj mandat u srpskoj vladi, tako obeća da će uraditi sve da u zdravstvu bude bolje, i to najpre pacijentima koji su državi uvek na prvom mestu. Od tolike državne brige, na kraju ispade da je prosečan životni vek stanovnika Srbije najkraći u regionu i šire, a da za samog pacijenta godinama nema ni inovativnih lekova ni savremene terapije. A nekad nema ni dijagnostike i lečenja, osim ukoliko pacijent ne izdvoji novac za privatnog lekara.

S druge strane, škola srpske medicine i dalje je na dobrom glasu, samo što

je taj kvalitet sve više potisnut i sve manje vidljiv u sistemski narušenom zdravstvu. Prinuđeni trbuhom za kruhom, za boljim uslovima rada, potcenjeni lekari čim im se ukaže prilika bukvalno beže, ko u Nemačku, ko u Norvešku, ima ih u Švajcarskoj, Švedskoj... Nastavi li se odliv belih mantila, a ništa ne ukazuje na to da neće, naprotiv, briga o tome ko će nas lečiti lako može postati i jedino preostalo društveno pitanje.

ZAGLAVLJENI U PROŠLOSTI

Da je situacija u srpskom zdravstvu kritična, i to po više osnova, pokazala je

i studija slučaja o zdravstvenom sistemu Srbije koju je uradio analitički tim londonskog "Ekonomista", gde je studija i objavljena. U njoj se kaže da su "u Srbiji prisutni brojni zdravstveni izazovi sa kojima se susreću manje razvijene balkanske zemlje. Njen sistem zdravstvene zaštite je decentralizovan i mestimično fragmentiran, a gotovinski izdaci i korupcija su veoma zastupljeni. Pored toga, zemlja nema transparentan i sveobuhvatan sistem za procenjivanje vrednosti investicija u zdravstvenu zaštitu i utvrđivanje načina plaćanja tih investicija. Sve ovo ometa dostupnost zdravstvene zaštite i

LEKARI ODLAZE TRBUHOM ZA KRUHOM: Ko će nas lečiti

Foto: A. Anđić

STANJE STVARI: Nemaština u čekaonicama i ordinacijama

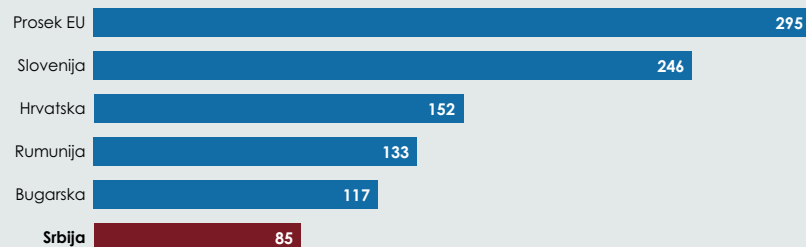
Foto: Nenad Đorđević / FoNet

doprinosi relativno lošim zdravstvenim ishodima. Pored toga, to će verovatno biti i pitanje o kojem će se raspravljati sa EU tokom procesa pristupanja, jer ova zemlja želi da postane punopravna članica do 2020. godine”.

U poređenju sa ostalih osam balkanskih zemalja (Albanijom, Bosnom i Hercegovinom, Bugarskom, Hrvatskom, Makedonijom, Crnom Gorom, Rumunijom i Slovenijom), Srbija, možda i neočekivano, zauzima prvo mesto u regionu po ukupnim izdacima za zdravstvo izraženim kao udeo u BDP-u (Srbija 10,4 odsto, dok, na primer, Bugarska 8,4, a Hrvatska 7,8 odsto). Međutim, ako se uzme u obzir paritet kupovne moći, Srbija je tek na četvrtom mestu po ukupnim izdacima za zdravstvo po glavi stanovnika. Dakle, s jedne strane imamo najveće izdatke za zdravstvo u regionu izraženo u procentu

Grafikon br. 6

Prodaja farmaceutskih proizvoda po glavi stanovnika (u €; cene ex-factory), za 2013. godinu

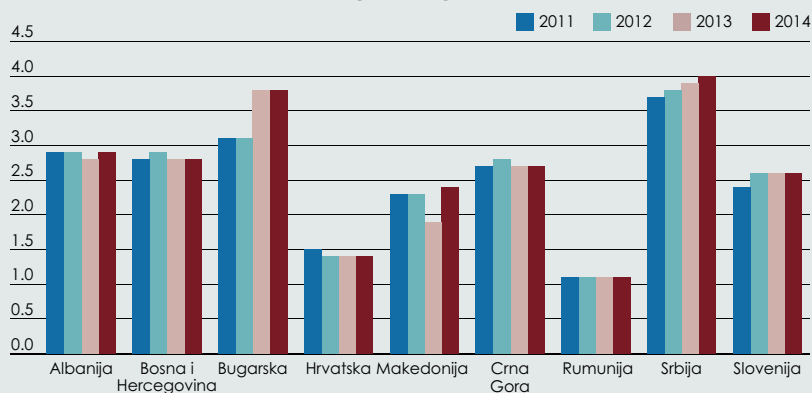
Napomena: prosek EU, ne uključujući Luksemburg i Maltu.

Izvori: Evropska federacija farmaceutske industrije i udruženja (EFPIA); udruženja članice EFPIA (zvanične brojke); IMS Health; Svetska banka.

Grafikoni: The Economist, *Modernising The Serbian Health System – The Need For A Reliable Decision-Making Compass*

Grafikon br. 5

'Lični' izdaci za zdravstvenu zaštitu (% BDP-a)

Izvor: Svetska banka.

BDP-a, a sa druge se nalazimo među najlošijima u Evropi: po dostupnosti terapija, po tome što pacijenti nemaju pristup adekvatnim i savremenim lekovima, i po

tome što lista lekova nije proširena već pet godina. Od 2010. do 2012. samo jedan od 139 novih lekova dobio je odobrenje za stavljanje na listu. Ishodi lečenja u Srbiji,

Lekarski performans

Svedočenje doktorke iz beogradskog doma zdravlja, više od 30 godina radnog iskustva

Broj lekara se vremenom smanjuje. Svake godine ode neko u penziju, ali nema pojave novih zdravstvenih radnika i kartoteke se raspoređuju na postojeće lekare. U proseku imamo od 1600 do 2000 kartona po domu zdravlja. S obzirom na to da se broj građana povećava, kao i broj bolesnih ljudi, vi praktično ne možete da izađete iz ordinacije bez 40 do 50 pacijenata dnevno. Da li se sećam kada je došao neki novi, mlad lekar – verujte da to ne pamtim.

Danas se privatno leči svako ko ima novca. Ali, pošto je socijalni momenat jako loš, mi ovde stvarno imamo bedu i sirotinju, ti ljudi čak nemaju ni za participaciju za lek, pa me pitaju da im prepisem neki jeftiniji lek. Najugroženiji su psihijatrijski pacijenti, astmatičari i, naravno, oboleli od karcinoma, a participaciju za te lekove su jako velike. Pumpica za astmatičara je 4000 dinara, a on plaća participaciju od dve do tri hiljade dinara. Još ako mora da bude na dve pumpice, pacijent nekad kaže da neće imati novca za tu drugu.

Druga vrsta problema je što su nam sad uveli ovaj IZIS sistem koji je, po meni, krajnja sramota za svakog lekara, jer umesto da pričam sa pacijentom, ja buljim u ekran tražeći neku specijalističku kuću, pri čemu je taj sistem radio neko ko uopšte nije iz zdravstva. Neko ko ne zna problematiku našeg sistema tako da je masa stvari tehnički loše urađena. Što se mene tiče, ja mogu da radim kao hobotnica, mogu da slušam pacijenta, da ga ne gledam i da kucam u kompjuter. Ali, to je ponižavajuće za pacijenta, ponižavajuće za mene kao lekara, jer u našem poslu percepcija je izuzetno važna. Vi gledate čoveka u oči, sagledavate ga kao celinu, što je za tako kratko vreme i pod ovim uslovima bukvalno neizvodljivo.

Sedam minuta je po nekakvom nazovu zakonu dovoljno da se posvetimo pacijentu. Ali ako neko ima psihološki problem, ja ne mogu čoveka posle sedam minuta da izbacim, drugo, imate stare ljude kojima treba dosta vremena da se skinu i obuku, pa dok mu sve objasnite, pa da li vas čuje šta mu pričate, naprosto nemate mogućnosti da sve obavite za sedam minuta. Ja sam u primarnoj zdravstvenoj zaštiti i trudim se da pacijenta ne šaljem daleko ako sama mogu da rešim problem, ali ako ga šaljem dalje na specijalističke preglede, onda u ordinaciji moram da izvedem pravi performans. Da ga ljubazno primim, da popričamo, da taj pacijent oseti da sam ga makar saslušala i, verujte, iz dobre priče, a takva priča traži malo vremena – i sa mojim iskustvom da mogu da vodim ciljanu priču i maksimalno je skratim – pola dijagnoze je već moguće postaviti. Ovde pričam, ovde kuckam, pa opet tipkam, i zbog toga se stvarno loše osećam, a loše se oseća i pacijent.

prema zaključku studije, relativno su loši, pa je tako očekivani životni vek građana za više od pet godina kraći nego u EU i nešto manji od proseka u regionu, a stopa smrtnosti od karcinoma za 50 odsto veća nego u zemljama Evropske unije.

Za nesrazmeru u izdvajanju i ishodima delom je odgovorna ukorenjena korupcija na svim nivoima vlasti, kaže se u studiji. Izdaci za zdravstvo ne pokrivaju najosnovniju zaštitu tako da gotovinski izdaci imaju velik udeo u ukupnim rashodima u Srbiji. S obzirom na uticaj korupcije i druge "lične" participacije, gotovinski izdaci čine gotovo 40 odsto zdravstvene

potrošnje u Srbiji. "Lični" izdaci za zdravstvo, izraženi kao procenat BDP-a, porasli su proteklih godina i najveći su u regionu. U najvećem broju slučajeva, korupcija uzima oblik "nezvanične" participacije, uključujući i mito. Prema nedavno urađenim studijama, prosečan iznos mita u sektoru zdravstvene zaštite je 205 evra (prosečna mesečna zarada je oko 370 evra), a otprilike polovina svih mita daje se u gotovini. Zbog toga je razumljivo što je u anketi rađenoj 2013. tri četvrtine ispitnika navelo zdravstveni sistem kao najkorumpiraniji posle političkih stranaka.

Drugi deo odgovornosti odnosi se na

staru opremu i objekte, neefikasnost u bolnicama, loš kvalitet usluga, liste čekanja, nedostupnost savremenih lekova i terapija. "Uopšteno govoreći, srpski sistem zdravstvene zaštite ostao je zaglavljen u prošlosti", ocenila je sagovornica londonskog "Economista" Jelena Čugurović, članica Inicijative za inovativni pristup poboljšanju dostupnosti novih lekova u Srbiji.

KO SE BOJI POGLAVLJA 28

Jedna od velikih slabosti našeg sistema, istaknuta u studiji, a na koju su domaći stručnjaci još ranije upozoravali, odnosi se na budžetska ograničenja, pogotovo za lekove. Srbija, na osnovu prošlogodišnjih podataka iznetih u medijima, za medikamente troši samo 17 odsto ukupnog novca za zdravstvo, dok ostale zemlje u regionu za ovu namenu izdvajaju, u proseku, od 22 do 25 odsto zdravstvenog budžeta, a Mađarska čak 32 odsto.

Na to se nadovezuje još i zaključak izveštaja Evropske komisije iz novembra 2015. koji kaže da "loše finansijsko stanje javnog zdravstvenog fonda dovodi u pitanje održivost sektora zdravstvene zaštite". Rashodi na farmaceutske proizvode, kaže se dalje u studiji londonskog "Economista", u ukupnim rashodima Republičkog fonda za zdravstveno osiguranje (RFZO) 2013. godine učestvovali su sa 18 odsto, pri čemu su generički lekovi predstavljali većinu izdatih lekova, a 70 odsto njih je proizvedeno u zemlji.

RFZO odlučuje o procentu cene leka koji plaća iz svojih sredstava, a taj procenat se u Srbiji kreće između deset odsto

PROBLEMI NA TRŽIŠTU LEKOVA:
Nekada skupi, nekada nedostupni

Foto: A. Andić

i sto odsto, pri čemu se bolnički lekovi i veoma skupi lekovi za određena stanja teoretski u celosti plaćaju iz sredstava fonda. Međutim, uobičajeni iznosi koje fond plaća apotekama i bolnicama nisu dovoljni za pokrivanje stvarnih troškova. Zbog toga neke apoteke i bolnice kasne sa plaćanjem distributerima i farmaceutskim kompanijama, pa su neki distributeri prestali da vrše isporuke. Nestašice lekova su stara, hronična boljka zdravstva u Srbiji, pa je tako upravo ovih dana bilo reči o "nestanku" iz apoteka Krkinog leka "moditen depo", koji je neophodan psihijatrijskim bolesnicima, zbog čega je ugroženo oko 20.000 pacijenata u Srbiji. Dr Bojan Trkulja, direktor Srpskog udruženja proizvođača inovativnih lekova, za londonski "Economist" izneo je podatak da, na primer, od 2000 obolelih od hepatitisa C koji potencijalno imaju pravo na određeni lek, tek 200–300 novih pacijenata svake godine dobije taj lek prepisan na recept. "U onkologiji je čak i gore", rekao je, "jer ne samo što je zdravstveni fond smanjio broj indikacija na Listi lekova (za koje se lek plaća iz sredstava fonda), već ni ti pacijenti ne dobijaju lek pošto fond ima lekova dovoljno samo za lečenje jednog malog broja pacijenata i mora da da saglasnost o tome koji će biti ti pacijenti."

Kako Srbija bude napredovala u pregovorima sa EU o pristupanju do 2020. godine, i kako se bude bližilo otvaranje Poglavlja 28 (zdravstvena zaštita i zaštita potrošača), izvesno je da će

Niko više ne zapošljava

Svedočenje doktorke, specijalizantkinje, mlađe generacije

Mladi lekari vide svoju budućnost u tome da završe neku specijalizaciju i da odu. Ovde je vrlo tmurna situacija. Oni koji imaju zasnovan radni odnos čekaju specijalizaciju unedogled. Oni koji ne rade mogu da uzmu volontersku specijalizaciju odmah, ali za nju moraju da plate preko 200.000 dinara. Treća varijanta je da rade kao konobari, na primer u Nišu ima puno takvih slučajeva, tamo svi lekari koji nemaju ozbiljne veze za posao, konobarišu.

Od mojih kolega, mnogo njih je već otišlo za Nemačku, a drugi se spremaju da odu. Ovde, po klinikama su se smestila uglavnom profesorska deca, i to ako su oba roditelja profesori, što je svega nekoliko njih. Druga grupa je najveća, to su oni koji se spremaju da idu. Treća grupa smo mi koji nismo insistirali na poslu u Beogradu jer nismo hteli da čekamo dugo na specijalizaciju, nego smo se opredelili za posao u unutrašnjosti. Po meni, i to je bolje nego kako je prošla moja koleginica. Sa prosekom 9,8 insistirala je da radi u Beogradu, pa je zato tek ove godine dobila specijalizaciju, a 2008. je završila fakultet. Situacija je takva da u jednoj bolnici, na primer, imate više od deset mladih lekara koji već nekoliko godina ne mogu da dobiju specijalizaciju, zato što jedan kolega konstantno obara konkurs.

Imate i bolnicu u kojoj je od 600 zaposlenih svega 80 lekara i odmah je jasno o čemu pričam, kakvo je to stranačko zapošljavanje vanmedicinskog osoblja. Ali, za popravke i servisiranje medicinskih uređaja koje jeste skupo i zahtevno – nema novca. Kroz šta samo prolaze onkološki bolesnici koji moraju na skener na svaka tri meseca. Kada se bolnički skener pokvari, pacijente šalju u obližnja mesta, a tamo ih stave na dugačke liste čekanja i jedino što mogu jeste da plaćaju privatno skener. A koliko je to sve novca za jednog pacijenta, i to onkološkog? Zna-te za onaj nesrećni skener na Dedinju koji je bio u podrumu zgrade kada je izbio požar i ništa mu nije falilo? Ostao je tamo da truli, eno ga u lišajevima, a tamo rade bez skenera. Taj skener radi sve, potpuno je ispravan. E, to je naša realnost.

Kad sam ja završila fakultet, a tome ima deset godina, bio je problem naći posao u Beogradu. Sada više ne možeš ni u manjem mestu da nađeš posao, ma kakvi, ni u selu. Dva lekara rade za jednu platu, dele platu od 50.000, pa prime po 25.000, i to rade u urgentnom centru, noćne smene, ne staju. Ili, tako, malo rade za pola plate, pa malo volontiraju, ovaj mesec imaš platu, sledeći nemaš, razne su varijante, na dve lekarske plate kruži njih četvoro. Niko više ne zapošljava.

Da, živim u Beogradu, imam svoju porodicu, decu, ali radim u unutrašnjosti. Imamo nekoliko lekara koji odavde iz Beograda putujemo svaki dan na posao, tamo i nazad ukupno 150 kilometara. Koliko samo od plate izdvajamo za benzin, ali dobro, pođe nas nekoliko kolega jednim kolima pa podelimo troškove.

Da, planiram, otići ću u Norvešku.

modernizacija i reforma sistema biti sve neophodniji. Vlada, u međuvremenu, jeste najavila izvestan broj posebnih ugovora sa farmaceutskim kompanijama kojima se pacijentima obezbeđuje dostupnost lekova, Srbija se jeste nedavno pridružila Trećem programu EU u oblasti zdravstva, za period 2014–2020, ali i pored toga Evropska komisija izražava veliku zabrinutost: zbog podločnosti zdravstvenog sistema korupciji, zbog nedostatka medicinskog i administrativnog osoblja u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, kao i zbog

naročito slabe dostupnosti zdravstvene zaštite za određene grupe, poput zatvorenika i Roma.

A o dostupnosti same države svedoči i sam kraj ove studije. Njen poslednji pasus glasi: "Naši pokušaji da stupimo u kontakt sa zvaničnim vladinim institucijama Srbije – uključujući Ministarstvo zdravlja i RFZO – kako bismo dobili njihov komentar na teme obuhvaćene ovom studijom slučaja bili su neuspešni." Ali, to već spada u neko drugo Poglavlje.

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

U PRODAJI! NAPREDNA KNJIGA DRAGOLJUBA ŽARKOVIĆA

VREME

Ova knjiga nastala je u pokušaju da se iz ugla komentatora društvenih zbivanja opiše period od 2012. do 2015. godine. To je period uspona Aleksandra Vučića i on je, kako se to kaže, glavni junak ove knjige. Iz stotine i stotine tekstova objavljenih u novinama (pretežno u nedeljniku „Vreme“) bez naknadnog dopisivanja nastala je ova hronika. [...] Knjiga sadrži opis i ocene zanimljivih događaja i ljudi. Zanimljivijih nego što bi autor voleo.

168 strana, format A5, meki povez

Dragoljub Žarković
**NAPREDNA
KNJIGA**
Godine uspona
Aleksandra Vučića

Može se nabaviti u redakciji Vremena (radnim danom od 9.30 do 14.30h) po ceni od 800 dinara ili u ovim knjižarama:

BEOGRAD

Delfi knjižare 24 Bulevar kralja Aleksandra 146
Delfi knjižare 10, Kod Vuka Bulevar kralja Aleksandra 92
Apropo Cara Lazara 10
Bestseller 1 Cetinjska 6
Spiri Generala Štefanika 21
Via media Gospodar Jovanova 27
Tačka art Knez Mihailova 35
Delfi knjižare Knez Mihailova 40
Cepter Knez Mihailova 42
Dereta – Knez Knez Mihailova 46
Bigz školstvo – knjižara 1 Kosovska 37
Delfi knjižare 7, SKC Kralja Milana 48
Bestseller 2 Kralja Milana 56
Plavi krug Majke Jevrosime 2
Delfi knjižare 01 Makedonska 12
Delfi knjižare 05 Požeška 118a
Libri Požeška 128a
Bigz školstvo – knjižara 2 Požeška 136
Delfi knjižare 20, Zira Ruzveltova 33
Vulkan – Sremska Sremska 2
Delfi knjižare 02 Stanoja Glavaša 1
Aleksandar Belić, Kolarac Svetogorska 24
Zlatno runo Terazije 38
Delfi knjižare 06 Vulkan – KCB Trg Republike 5
Delfi knjižare 03 Vareška 4, Miljakovac
Delfi knjižare 34 Vase Čarapića 2-4, Meriot
Vulkan – Stadion Zaplanjska 32
Delfi knjižare 31, AVIV Živka Davidovića 86

NOVI BEOGRAD

Delfi knjižare 14 Bulevar Mihajla Pupina 121
Vulkan – Ušće Bulevar Mihajla Pupina 4
Vulkan – Merkator Bulevar Umetnosti 4
Delfi knjižare 21 Gandijeva 21, Imo centar
Vulkan – Delta siti Jurija Gagarina 16

BEOGRAD, ZEMUN

Delfi knjižare 29, Zemun park, Autoput za Novi Sad
Delfi knjižare 16 Glavna 20
Vulkan Glavna 25

BEOGRAD, MLADENOVAC

Prima Kralja Petra 1 – 177

ČAČAK

Delfi knjižare 12 Gradsko šetalište bb

GORNJI MILANOVAC

Delfi knjižare 30 Vojvode Milana 4

JAGODINA

Delfi knjižare 28, Vivi Šoping park, Stevana Ivanovića bb

KRAGUJEVAC

Delfi knjižare 13 Kralja Petra 1
Vulkan – Merkator Bulevar Kraljice Marije 56

KRALJEVO

Delfi knjižare 17 Omladinska 37

KRUŠEVAC

Delfi knjižare 23 Mirka Tomića 89

LOZNICA

Svet knjiga Trg Jovana Cvijića 3

NIŠ

Delfi knjižare 9, Kalča TC Kalča
Delfi knjižare 15 Voždova 4
Vulkan – Merkator Vizantijski bulevar 1
Vulkan – Forum Obrenovićeve 42

NOVI SAD

Vulkan – Merkator Bulevar oslobođenja 102
Bulevar buks Bulevar oslobođenja 60
Delfi knjižare 25, Big C Sentandrejski put 11
Solaris Sutjeska 2, TC Spens
Delfi knjižare 4 Zmaj Jovina 12
Most Prometej Zmaj Jovina 22
Vulkan Zmaj Jovina 24

PANČEVO

Delfi knjižare 18 TC Aviv, Miloša Obrenovića 12
Kulturni centar Pančevo Vojvode Živojina Mišića 4
Riznica Radomira Putnika 6

POŽAREVAC

Delfi knjižare 26 Stari korzo 2

RUMA

Konan – Đuro Šušnjar Veljka Dugoševića 157

SREMSKA MITROVICA

Delfi knjižare 08 Trg Svetog Stefana 32

SUBOTICA

Gradska knjižara “Danilo Kiš”, Rudić 2
Delfi knjižare 22 Korzo 9
Delfi knjižare 35 Segedinski put 88

ŠABAC

Sova Trg Đačkog bataljona 15

UŽICE

Delfi knjižare 27 Trg Svetog Save 46

VALJEVO

Delfi knjižare 11 Kneza Miloša 33

VRŠAC

Delfi knjižare 33 Trg Svetog Teodora Vršackog 5

ZAJEČAR

Kaligraf Svetožara Markovića 26

ZRENJANIN

Delfi knjižare 32 – AVIV Bagljaš Zapad 5

REPUBLIKA SRBIJA VIŠI SUD U BEOGRADU

VIII Su br.42/16-119

Dana 8. 7. 2016. godine

Beograd

Nedeljnik "Vreme"

Glavnom uredniku Gospodinu Dragoljubu Žarkoviću

Povodom teksta objavljenog 7. jula 2016. godine u nedeljniku "Vreme", broj 1331, na strani 18 i dalje, pod naslovom "Otvoreno – zatvoreno: Kome i zbog čega smeta udruživanje onih koji su deo pravosudnog sistema – sudija, tužilaca i advokata", ovim putem shodno članu 83, stav 1 i članu 86 Zakona o javnom informisanju u medijima ("Službeni glasnik RS", broj 83/2014 i 58/2015), zahtevamo da u drugom narednom broju nedeljnika "Vreme", na istoj strani na kojoj je objavljen napred navedeni tekst, u celosti objavite

Odgovor Višeg suda u Beogradu

sledeće sadržine, a sve u cilju pravilnog i blagovremenog informisanja javnosti:

Povodom navoda iz teksta "teško smo ovo dosad videli: zamenica tužioca u toj stvari – a ona predstavlja državu – traži izuzeće sudije Trešnjeva; to je koliko smo istražili, prvi put u našoj znanoj pravnoj praksi, jer izuzeća inače traže advokati optuženih ili optuženi sami", ističemo da autor teksta novinarka Tatjana Tagirov nije izvršila dovoljno detaljno istraživanje, budući da su zamenici Tužioca za organizovani kriminal zahteve za izuzeće sudija podnosili u više predmeta Posebnog odeljenja Višeg suda u Beogradu, iz različitih zakonskih razloga.

U pogledu navoda da je bivši sudija Vladimir Vučinić "prošao 'toplog zeca' zbog toga što je sudio u slučaju Mišković", kao i da je "g. Stepanović svojevremeno zbog razgovora sa raznim novinarima gonio sudiju Vučinića", napominjemo da je protiv bivšeg sudije Višeg suda u Beogradu Vladimira Vučinića disciplinski postupak vođen od strane za to nadležnog državnog organa – Visokog saveta sudstva, zbog disciplinskog prekršaja davanje komentara o sudskim odlukama, postupcima ili predmetima u sredstvima javnog informisanja na način suprotan zakonu i Sudskom poslovniku iz člana 90, stav 1, alineja 13 Zakona o sudijama, kao i da je imenovani odlukom Visokog saveta sudstva od 24. juna 2015. godine oglašen odgovornim zbog izvršenja navedenog disciplinskog prekršaja.

Dalje ističemo da na sudiju Vučinića ni na koji način nije vršen pritisak prilikom njegovog postupanja i odlučivanja u predmetu okrivljenog Miroslava Miškovića i ostalih, niti u bilo kojem drugom predmetu u kojem je isti postupao.

U prilog napred iznetom govori i činjenica da je povodom pritužbe koju je sudija Vučinić podneo Visokom savetu sudstva protiv tada vršioca funkcije predsednika Višeg suda u Beogradu, sudije Aleksandra Stepanovića, zbog

kako je tvrdio, pritisaka kojima je bio izložen od strane vršioca funkcije predsednika Višeg suda u Beogradu prilikom postupanja u predmetu okrivljenog Miroslava Miškovića, Visoki savet sudstva na sednici održanoj 16. januara 2014. godine doneo jednoglasno odluku da se pritužba sudije Vučinića odbije kao neosnovana.

Nadalje, bivši sudija Višeg suda u Beogradu Vladimir Vučinić nije "skinut sa specijalne u opštu nadležnost", već je istom istekao zakonski mandat na period od šest godina na koji je bio upućen kao sudija krivičnog odeljenja u Posebno odeljenje ovog suda.

Naime, bivši sudija Vladimir Vučinić raspoređen je u Posebno odeljenje Višeg suda u Beogradu Godišnjim rasporedom poslova od 1.1.2010. godine.

Članom 13 Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela propisano je da sudije u Posebno odeljenje Višeg suda u Beogradu raspoređuje predsednik Višeg suda u Beogradu na vreme od šest godina, uz njihovu pismenu saglasnost, usled čega je upravo zbog proteka zakonskog roka od šest godina na koji je isti bio upućen u Posebno odeljenje Višeg suda u Beogradu, Godišnjim rasporedom poslova za 2016. godinu određeno da postupa u krivičnom odeljenju Višeg suda u Beogradu.

Napominjemo da će Viši sud u Beogradu u slučaju nepostupanja nedeljnika "Vreme" shodno obavezi predviđenoj članom 83, stav 1 Zakona o javnom informisanju u medijima ("Službeni glasnik RS", broj 83/2014 i 58/2015), iskoristiti zakonsku mogućnost predviđenu stavom 2 istog člana.

VIŠI SUD U BEOGRADU SUDSKA UPRAVA

Fotografije: Ivan Sijak

Obnovljivi izvori energije

Neiskorišćeni energenti

Koje su obaveze Srbije kada je reč o obnovljivim izvorima energije, koji izvori imaju najveći potencijal, i šta sprečava njegovo ostvarenje

Na zemljištu širom Srbije leži ogroman energetska potencijal, koji uglavnom bude spaljen ili ostane da trune. Nakon poljoprivrednih radova, "ostaci", odnosno biomasa, uglavnom budu spaljeni, kako bi se zemljište pripremlilo za sledeću godinu. Ovako, ovi obnovljivi izvori energije (OIE) budu protraćeni, a u isto vreme država Srbija muku muči da do 2020. godine, u skladu sa sopstvenim zakonom o energetici i obavezom prema Evropskoj uniji, od ukupne godišnje potrošnje energije (tzv. bruto finalna potrošnja energije) više od četvrtine (27 odsto) bude upravo iz obnovljivih izvora energije.

Prema podacima iz Nacionalnog akcionog plana za korišćenje obnovljivih izvora energije Republike Srbije, koji je donet 2013, udeo OIE u ukupnoj potrošnji energije 2011. godine bio je 21,2 odsto. Više od polovine ovog udela imala je biomasa – 11,5 odsto – od čega svakako najveći deo otpada na tradicionalno grejanje

domaćinstava drvetom. Ukupno, procenjuje se da OIE u Srbiji imaju potencijal od oko 5,6 miliona tona ekvivalentne nafte (Mtoe – jedinica koja predstavlja energiju dobijenu sagorevanjem jedne metričke tone nafte, odnosno 11,63 megavatsati): ponovo, biomasa ima najveći potencijal, 3,4 Mtoe, od čega je 2,3 Mtoe još uvek neiskorišćeno; tek na drugom mestu, sa upola manjim potencijalom (1,7 Mtoe) nalazi se hidropotencijal, dok su potencijali geotermalne energije (0,2 Mtoe), energije sunca (0,2 Mtoe), vetra (0,1 Mtoe) i biorazgradivog dela otpada (0,04 Mtoe) daleko manji.

Poslednji Izveštaj o globalnom statusu obnovljive energije (Renewables Global Status Report) navodi da su investicije u obnovljivu energiju u 2015. godini bile dvostruko veće nego za nove elektrane na uglj i gas, a zahvaljujući ogromnim ulaganjima Kine, zemlje u razvoju su imale više investicija u OIE nego razvijene zemlje. Usled ograničenih rezervi

fosilnih goriva i zagađenja životne sredine kao posledice njihove upotrebe, sve je veći fokus na obnovljivim izvorima energije, dok se posebno promoviše korišćenje biomase za proizvodnju toplotne i električne energije i biogoriva. Obnovljivost, znatno manji negativni ekološki uticaj, značajni energetska potencijal i gotovo jednak kvalitet proizvedene energije u poređenju sa fosilnim gorivima, karakteristike su zbog kojih biomasa predstavlja gorivo budućnosti. Od svih obnovljivih izvora energije najveći se doprinos u budućnosti očekuje od biomase.

Za razliku od Srbije, gde je dominantna upotreba biomase zapravo drvo za ogrev, u Evropskoj uniji se prevashodno koristi pelet od drveta – reč je o proizvodu sa veoma malom količinom vlage, koji se dobija presovanjem piljevine i strugotine visokokaloričnog drveta. Razlog zbog kojeg se u EU koristi pelet jeste njegov stepen iskorišćenosti – prema nekim procenama, klasične peći na uglj

i drva mogu da izvuku najviše 70 odsto energije iz ovih energenata; kod peleta, i posebnih peći na pelet, ova iskorišćenost raste i na iznad 90 odsto.

Ipak, prema rečima Saše Mihajlovića, predsednika Privredne komore zelene Srbije, veoma je teško doći do kvalitetne sirovine za pelet u našoj zemlji. "Veoma je važno reći da Srbijašume, Vojvodinašume i šumska gazdinstva ne daju kvalitetno drvo da bi se pravio pelet i druga biomasa, već daju ono što otpadne, granje, a to je nedovoljno i veoma nekvalitetno. To bi moralo da se promeni na nacionalnom nivou, kako bi ta biomasa počela da se koristi. Šume moraju da se obnavljaju, ne treba da budu stare po 200 godina – neka stabla treba da se poseku da bi izraslo kvalitetno, mlado drvo. U suprotnom, ne može se doći do kvalitetne biomase, a ovakvim obnavljanjem šumskih gazdinstava došlo bi se i do kvalitetnog izvora energije", kaže Mihajlović.

Sa druge strane, upotreba poljoprivredne biomase, odnosno, agropeleta, praktično je zanemarljiva – koristi se samo dva odsto od potencijala, koji su značajni i najvećim delom se nalaze na području Vojvodine. Verovatno je jedan od osnovnih razloga za ovako nisku iskorišćenost takozvana "logistika biomase" – zbog male energetske gustine, visokog sadržaja vlage i nehomogenog oblika i veličine, transport, skladištenje i upotreba ovog energenta su prilično kompleksni. Da bi se sve ove "početne veličine" pretvorile u svoju suprotnost – veliku energetske gustinu, nizak sadržaj vlage i homogenost – potrebna je jaka logistička infrastruktura i odgovarajuća priprema biomase pre eksploatacije. Samo se jedna trećina poljoprivredne slame može koristiti u energetske svrhe, odnosno za proizvodnju agropeleta (preostale dve trećine se zaoru i koriste za stočarstvo), a procena je da se u Srbiji može sakupiti i iskoristiti za proizvodnju agropeleta nešto više od milion tona slame.

Kako kaže Saša Mihajlović, država nema novca da napravi ovu logistiku i da stvori postrojenja neophodna za iskorišćenje ovih OIE, pa je, po njemu, potrebno da se prave javno-privatna partnerstva (JPP). "Lokalne samouprave treba da dobiju podršku od državnih organa, ministarstava – koji bi dali podstrek

Upotreba biomase u industriji

Viktorija grupa je započela sa investiranjem u OIE još 2006. godine. Kotlovi na biomasu su instalirani u njihovim fabrikama Sojaprotein, Victoriaoil i Veterinarski zavod Subotica, a u Zrenjaninu se nalazi postrojenje za proizvodnju agropeleta – Victoria Starch. "Ukupne investicije naše kompanije u obnovljive izvore energije iznosile su preko 30 miliona evra", kažu za "Vreme" u Viktorija grupi. "Naša kompanija članica Victoria Logistic sa svojom logističkom mrežom i kapacitetima ima sve preduslove za efikasno sakupljanje i upravljanje biomasom na području Vojvodine. Kompanija može da upravlja velikim količinama biomase zahvaljujući mreži dugogodišnjih partnera, korišćenju prednosti vlastite logističke strukture i investiranju u pogon za peletiranje", kažu u Viktorija grupi.

"Kroz maksimalno korišćenje obnovljivih izvora energije, uz ekonomski efekat, okrenuti smo održivom razvoju i očuvanju životne sredine", kažu u ovoj kompaniji, napominjući da se upotrebom biomase emisija ugljen-dioksida smanjuje tri do

četiri puta u odnosu na upotrebu fosilnih goriva. Kotlovi na biomasu najviše koriste poljoprivredni otpad koji se dobija u procesu prerade uljarica za generisanje toplotne energije. Na taj način obezbeđuje se energetska efikasnost i nezavisnost fabrika Sojaprotein i Victoriaoil, uz značajne uštede.

Kotao na biomasu u Sojaproteinu 'sagoreva praktično sve raspoložive oblike biomase: slamu, sojinu i suncokretovu ljusku, silosni otpad i agropelet'. Uz to, ova fabrika je jedina u Evropi koja ima kotao koji sagoreva melasu, jedan od produkata u preradi soje. Victoriaoil koristi dva kotla koji uglavnom sagorevaju suncokretovu ljusku koja se dobija ljuštenjem zrna koje se prerađuje. Osim toga, koriste i pelet koji proizvodi Victoria Starch. Ovaj pogon za peletiranje je krajem 2013. godine krenuo sa serijskom proizvodnjom agropeleta. Kao ulazna sirovina primarno se koristi slama i to pšenična, sojina i kukuruzovina, koja se otpakuje od poljoprivrednika."

i eventualne sankcije, pre svega za opštine koje mogu da dođu do kvalitetne biomase. Reč je o opštinama koje imaju veliku poljoprivrednu površinu – treba sprečiti paljenje te biomase, koju bi trebalo da, po minimalnoj ceni, otkupljuju lokalna samouprava ili država. Po meni, bilo bi obavezno za lokalne samouprave da urade po tri projekta godišnje, a u suprotnom da im se smanje transferna sredstva. Imamo situaciju da neko sedi četiri godine i ne radi ništa iako ima značajna sredstva, a na drugim mestima se ljudi 'ubijaju' da bi dobili projekat. Postoji nešto na šta zakon već obavezuje svaku lokalnu samoupravu, i ne znam zbog čega se to ne poštuje, a to je da formiraju

ekološka odeljenja, odnosno odeljenja za zaštitu životne sredine. Mora da postoji neka institucija u okviru opština koja će da se bavi samo zaštitom životne sredine. Naročito je lako da se to uvede u seoskim lokalnim sredinama, jer lokalno stanovništvo ne pali svu tu biomasu iz hira, već zato što im smeta, a nemaju kome da je predaju. JPP, kao jedan od modela saradnje državnog i privatnog sektora, u oblasti energetske efikasnosti i upravljanju otpadom može doprineti ozbiljnosti i efikasnosti, omogućiti bolju kontrolu i sve ono što državnoj upravi nedostaje, a ogleda se u liku mnogih lokalnih samouprava", zaključuje Mihajlović.

R. V.

**U SARADNJI SA
MODNOM KUĆOM
ST.GEORGE:
UZ SVAKU KNJIGU
“DESNA DECA LEVIH
RODITELJA”
KUPLJENU U REDAKCIJI
POKLON MAJICA!**

„Ova zbirka tekstova dragocena je i kao udžbenik za sve one koji bi ozbiljno da se bave novinarstvom, ako takvih još uopšte ima.

Knjiga brani čast profesije i svedoči kako se u životnom opredeljenju može biti dosledan i čestit i kad je sve, pa i taj život, protiv tebe.“

—iz predgovora Dragoljuba Žarkovića

856 strana, format B5, tvrdi povez

U PRODAJI!

Knjige “Desna deca levih roditelja” Milana Miloševića i “Moj muški život” Miloša Vasića, u izdanju nedeljnika “Vreme”, mogu se kupiti u knjižarama navedenim u oglasu na str. 17, kao i u redakciji Vremena (radnim danom od 9.30 do 14.30h) i preko sajta www.vreme.com.

„Muškarci mogu da budu feministi i Miloš Vasić je sigurno jedan od njih. Svestan patrijarhalne kulture u kojoj je kao muškarac povlašćen, svoju poziciju koristi da razne dripce i mufljuze koji jesu seksisti – dozove pameti.“

—iz predgovora Jovane Gligorijević
280 strana, format A5, meki povez

Red dobre braće

Uh, ako je za jedan dan, od jutra doduše do večerj, predsjednik Vlade primio i blagoposlušao sedamdeset duša, koliko bi bilo potrebno da svi dođemo na red? Ovako smo svi osim sedamdesetoro ranoranilaca i hodočasnika dovedeni u neravnotežan položaj. Neka bude da nas je u Srbiji sedam miliona, ako nas ima manje, sram nas bilo, ali ako nas je ravno sedam miliona onda bismo svi bili pričesćeni za sto hiljada dana, nije malo, ali, da vidimo, to je manje od 274 godine; jesu pojedinci u Sv. pismu poživeli mnogo duže od ondašnjeg i današnjeg proseka, ako su samo imali kakvu izuzetnu zada-

državne hramove gde bi se građani viđali sa izaslanicima Jedinog, stvorenim po liku njegovom, i gde bi otvorili srce kao da su u Nemanjinoj.

Ne bi procesija morala da traje ni godinu dana: ako bi svaki od pipaka mogao da obuči i pusti u svečani opticaj dvanaest zamenika ("Sv. pipci drugog reda"; i jedanaest bi bilo dovoljno, ali nije to fudbalski tim), svi bi se stanovnici našli pred očinskim licem vlasti za svega mesec dana! Ne mislim da bi svaki građanin svoje sveto vreme upotrebio da opanjka nekog iz katastra, suda, banke, ili RGZ-a, ja bih premijeru ili ne-

Čudo u Nemanjinoj navodi me da razmišljam o konačnom rešenju: kako da svaki građanin provede dvanaest minuta u blagosl. prisustvu vođe, kako da ova takoreći privatna inicijativa poprimi željenu biblijsku meru

ću, ali čak i kad bi rukovodilac tehn. vlade zabrazdio u tako ozbiljnu dugovečnost, za nas smrtnike nema nade da bismo došli na red, dobro, stanovništvo bi se unatoč beloj kugi obnavljalo, u Nemanjinoj bi osvanjivali novooštećeni primerci, sa novim ili večnim nepravdama i pritužbama, ali u broju 274 nema ničeg mističnog, ničeg simboličnog.

Do njega sam došao zamišljajući da će se sa premijerom sresti i predškolska deca, i podmladak koji nije još ni prohodao, u sedam mojih miliona uračunati su i starci koji u ovaj mah gledaju u dozidnicu, u šaru na tapetu, doklen od onih koji su došli da ih još jedared obidu odvrćaju svoj već odbledeli pogled; pretpostavimo dakle da bi premijera tet-a-tet želeo da vidi samo radno sposobni živalj i naši dragi penzioneri mlađi od osamdeset osam godina. Neko bi se bez sumnje uzoholio ili uskopistio, ne pada mu na pamet da navija budilnik i da čeka u Nemanjinoj, da bi ukratko prepričao nešto što ga tišti dvadeset godina, ali u budućnosti, onakvoj kakvu ja predosećam, susret sa premijerom ne bi bio prepušten samovolji pojedinca, nego bi bio zakonska obaveza, zašto, pa zato što svako dobročinstvo čini dobročinitelja još boljim i produbljuje njegovu jasnu nakanu da postane još bolji.

Ali vratimo se matematici. Smanjimo najpre one 274 godine na 250 (po odbitku nejači, moribunda etc.), tako dolažimo do veze sa parlamentom i do radnog slogana "koliko poslanika, toliko izaslanika": minula bi, dakle, dva i po stoleća ako bi svaki građanin lično video premijera, ali kad bi Jedinu uspeo da obuči ili stvori dvesto pedeset svojih replika (u daljem tekstu: "Sveti pipci"), kompletna Srbadija bila bi primljena za godinu dana! Na konkurs za pipke prijavljivali bi se ljudi čista srca, na prijemnom bi pored čovekoljublja dokazali i blistavost uma, nakon čega bi se obreli na intenzivnom kursu kojim bi dakako rukovodio rodonačelnik kulta, uh, kult mi ne zvuči dovoljno naški, recimo da predsjednik vlade osnuje Red dobre braće, te bismo nakon završene obuke na dvesto pedeset mesta širom Srbije imali

koj od njegovih ovlašćenih ikona naveo Brehtov stih: "Neka svako govori o svojoj sramoti, ja ću o svojoj", pa bih se fino ispovedio, ne navevši nijedan od šamara koje mi je činovništvo u svojoj preopterećenosti poslom nalupalo.

Za ispovesti bi Red dobre braće na licu mesta davao oprost i nalagao dobročinjenje i izgaranje kako na poslu tako i u tzv. slobodno vreme, dok bi žalbe bivale sortirane po oblastima, po dubini nanese nepravde te po stupnju hitnosti.

Pred Redom dobre braće obreli bi se i svi državni činovnici od čijeg je zuluma smrtnicima zagorčan ionako gorak život, ali i taj oklevetani stalež imao bi štošta da kaže Redu, čula bi se, znači, i druga strana, pa bi i protiv mnogog klijenta državne uprave Red preduzeo hitne a odgovarajuće mere: jedino tako će Jedinu moći da sastavi božanski mozaik nepravdi, neljubaznosti, osornosti, nehaja, grubosti, bezdušnosti i svega drugog što se nakupilo pod prethodnom crkl. da bogda vlašću.

Pročišćenje kroz razgovor sa pripadnicima Reda dobre braće moralo bi da potkači i samu dobru braću, i oni bi se prijavljivali za razgovor sa bratom ravnim po činu, ili sa Jedinim; pipci drugog reda ne bi smeli primati braću iz čijeg su kruga proistekli, jer bi to bilo kao da im se vajka rođeni otac, uglavnom bi stanovništvo prošlo kroz katarzu kakva je uskraćena građanima naoko razvijenijih država, svi razgovori bili bi snimljeni kamerom, i bili bi stenografisani u svrhu dalje naučne i verske obrade.

Sva ta građa, čije bi i samo skladištenje umnogome izmnilo lice Srbije, morala bi biti predočena Jedinom, jer kao što mu samo ime kaže, jedino On može to gradivo da obuhvati svojim umom i duhom! Koliko će dana i noći i samom Njemu biti potrebno da presluša ili pročita sve što su mu braća blagoprikupila samopregornim radom? Ne znam. Dajem predlog kako da se dragoceno gradivo što pre prikupi, a premijer najbolje znade šta će njim.

Gradnja priče o Jugo

Foto: Marko Rupena

Prvi put otkako je pre dvadeset godina osnovan Muzej istorije Jugoslavije, nazire se njegova buduća stalna postavka

O d pre dva dana dostupan je prvi deo buduće stalne postavke najposećenijeg muzeja u Srbiji, Muzeja istorije Jugoslavije. Projektom simbolički nazvanim "Otvaramo depo", u prostoru Starog muzeja, prikazano je 2000 od 75.000 predmeta koji se čuvaju u Muzeju istorije Jugoslavije (MIJ). Direktorka Muzeja Neda Knežević izložbu naziva projektom od strateškog značaja, kojim se najavljuje početak obeležavanja 20. godišnjice od osnivanja Muzeja.

O MUZEJU

Muzej istorije Jugoslavije osnovan je 1996. godine kako bi se sačuvala zbirke Memorijalnog centra "Josip Broz Tito" i Muzeja revolucije naroda i narodnosti Jugoslavije. Da podsetimo: Memorijalnom centru je posle raspada SFRJ

pretilo uništenje. Vojislav Šešelj, predsednik SRS-a, pretio je 1991. godine glogovim kocem grobu Josipa Broza i organizovao četničke pohode na "Kuću cveća" sa zahtevima tadašnjem rukovodstvu države da se grob "najvećeg zlikovca i zločinca u istoriji srpskog naroda pod hitno iseli iz Beograda u Kumrovec". U vreme osnivanja, prostor Muzeja je bio znatno veći, ali je 1997. godine Slobodan Milošević zidom odvojio i prisvojio bivšu Titovu rezidenciju, Lovačku kuću, Bilijarnicu i Ovalnu zgradu, pa su u sastavu MIJ-a ostala tri objekta: Muzej "25. maj", Kuća cveća i Stari muzej. Zgrada Starog muzeja u kojoj je do pre nekoliko godina čuvana etnografska zbirka MIJ-a, sazidana je po idejnom rešenju arhitekta Branka Bona 1964. godine. Zgrada Muzeja "25. maj" otvorena je 1962. godine kao rođendanski poklon Titu od Beograda. Projektovao ju je

arhitekta Mika Janković kao muzej namenjen za izlaganje i čuvanje poklona koje je Tito dobijao. Od pre dvadesetak godina, umesto stalne postavke, u njegovom izložbenom prostoru organizuju se tematske izložbe.

Muzej istorije Jugoslavije je kompleksna ustanova kulture koja sadrži likovnu, etnografsku, primenjenu, arheološku, numizmatičku, filatelističku, tehničku, fotografsku, ličnu, zbirku odlikovanja, gradskih ključeva, plaketa i medalja, štafeta, oružja i vojne opreme, tehničku zbirku, zbirku dokumentarnih fotografija, dokumenata i rukopisa, kinematografsku zbirku i, naravno, Arhiv Josipa Broza Tita. Sve ove zbirke sadrže eksponate vrhunske umetničke, istorijske, etnološke, kulturološke, političke i finansijske vrednosti, od kojih je nemali broj nulte kategorije.

slaviji

NOVA STALNA POSTAVKA

Od osnivanja MIJ-a postojala je potreba da se ogroman i tematski raznolik fond objedini u stalnu postavku koja će posetiocima govoriti o državi koje više nema. Pre pet godina najavljen je početak rada na novoj stalnoj postavci (videti "Vreme" 1053), koja bi se bavila istorijom Jugoslavije i istorijskom idejom jugoslovenstva koja u nekom obliku, izgleda, još postoji. Tom prilikom je istoričar Predrag Marković, tada predsednik Upravnog odbora MIJ-a, najavio da bi novi koncept stalne postavke trebalo da bude tematski, a ne hronološki, kako bi prikazao osnovne vidove života u Jugoslaviji. On je tada zaključio da je muzej o Jugoslaviji potreban, čime je odgovorio na dugogodišnju nedoumicu kakav odnos treba imati prema tom vremenu: "Istorija se ne sme odsecati, a i zašto bismo odbacili i negirali interesovanje 100.000 ljudi koji dođu ovde godišnje. Nije reč o nostalgiji za prošlim vremenom, već o istorijskom kontinuitetu, ali i o turističkom značaju. Svi delovi naše prošlosti su deo našeg identiteta, pogotovo ovaj koji nam je blizak i koji je većina našeg stanovništva doživela."

Realizacija te ideje o stalnoj postavci je tek sada postala vidljiva. "Proces kreiranja stalne postavke započinjemo u Starom muzeju – objektu koji svojom arhitekturom i pozicijom u kompleksu Muzeja više podseća na prostor za odlaganje, nego za izlaganje predmeta", ocenjuje Neda Knežević. "Tu su se nekada čuvali pokloni koje je Tito primao prilikom brojnih susreta sa državicima i ostalim zvaničnicima iz zemlje i sveta, kao i darovi koje su slali i uručivali Jugosloveni, predstavnici raznih organizacija, lokalnih zajednica, udruženja i kolektiva. Prostor je nakon smrti Josipa Broza adaptiran u izložbeni, i za publiku je otvoren postavkom poklona iz naše etnografske zbirke. Poigravajući se različitim namenama ovog mesta, želimo da preispitamo naš fond u kontekstu jugoslovenskog nasleđa i učinimo ga još dostupnijim javnosti."

U prostoru Starog muzeja, jedna »

Hiljadudevetstočetredesetprva Ice Polovića

Preporuke kustosa

Raznovrsnost buduće stalne postavke MIJ-a eventualno je moguće ilustrirati pričama o nekoliko njenih predmeta.

Ana Panić, viša kustoskinja, istoričarka umetnosti, odabrala je sliku Ice Polovića sa dvostrukim nazivom *Hiljadudevetstočetredesetprva i Tu je 1928. uhapšen Tito*, iz 1975. godine. "Smatram je važnom za postavku jer ima veliki interpretativni potencijal zbog čega je i posebno naglašena izlaganjem na štafelaju. reč je o jednoj simboličkoj predstavi koja spaja dva istorijska događaja, koje deli čak trinaest godina, sa ciljem da prikaže mesto stradanja i za Tita veže motiv nosioca oslobodilačke borbe. Dovođenje u vezu ovih godina naročito je zanimljivo u svetlu činjenice da su komunisti upravo u periodu 1928–1934. godine bili protivnici ne samo jugoslovenstva već i Jugoslavije kao države, čime je simbolično borba protiv Jugoslavije povezana putem istog mesta s borbom protiv fašista za ponovno uspostavljanje socijalističke Jugoslavije. Godine između 1928. i 1934. su i godine progona koje Josip Broz kao ilegalac provodi u zatvorima, a baš ispred ove kuće u Vinogradskoj ulici broj 46 je uhapšen 4. avgusta 1928. godine. Proglas koji svedoči o strašnom zločinu nemačkih okupacionih vlasti u selu Skela, koje je spaljeno 1941. godine (konopac za vešanje simboliše pedeset obešenih komunista u selu Skela) štampan na ćirilici i rasturan u Srbiji, nikako se nije mogao naći na ovoj zagrebačkoj adresi, ali je tu sa namerom da poveže dva različita perioda života Josipa Broza Tita."

Fotoaparat "Polaroid SX-70", poklon pukovnika Elerija C. Hantingtona, šefa američke vojne misije pri Vrhovnom štabu, Josipu Brozu Titu iz 1974. godine, izdvaja kustos Ivan Manojlović. "To je jednooki refleksi instant fotoaparat na preklapanje. Smatra se revolucionarnim zbog inovativne foto-tehnologije i dizajna. Obložen kožom sa hromiranim delovima, ovaj aparat se sklapa tako da može da stane u džep. Iako je proizvodnja SX-70 prestala 1981. godine i danas se smatra kulturnim fotoaparatom.

U tehničkoj zbirci Muzeja istorije Jugoslavije ovaj fotoaparat zauzima posebno mesto. Kao što je to čest slučaj sa predmetima iz našeg muzeja, u jednom predmetu su simbolički spojeni istorija, sadašnjost i budućnost. Osim toga što ga je Josip Broz Tito, kao pasionirani foto-amater, rado koristio, vrednost fotoaparatu daje i činjenica da je poklon pukovnika američke vojske koji je kao njen predstavnik bio uz Josipa Broza »

Fotoaparat "Polaroid SX-70"

Tita pri Vrhovnom štabu partizanske vojske tokom Drugog svetskog rata.

Polaroid tehnologija je promenila značenje koje je fotografija zauzimala u XX veku. Njena ogromna popularnost je transformisala fotografiju od tehnički komplikovanog vikend hobija do sastavnog, čak nezaobilaznog, načina gledanja na svet i beleženja života, dostupnog svima. Možemo reći da je polaroid bio Instagram XX veka. Iako su ga profesionalni fotografi smatrali 'nižom vrstom' ili pomoćnim sredstvom, polaroid svoje najvernije pristalice dobija među umetnicima i kreativnim amaterima. Jedan od pasioniranih ljubitelja polaroida bio je i Endi Vorhol.

U junu 2008. godine, u Holandiji je, posle šezdeset godina postojanja i oko milijardu prodatih polaroid aparata, zatvorena poslednja fabrika polaroid filmova. No, ipak tokom 2010. godine pokrenut je 'Nemogući projekat' – obnavljanje proizvodnje filmova za polaroid fotoaparate čime polaroid, i kao tehnologija, ali i kao umetnički izraz, nastavlja da živi."

U najkarakterističnije, ali ujedno i najkontroverznije predmete koji se vezuju za Jugoslaviju i njenog doživotnog predsednika Josipa Broza svakako spadaju štafete. Marija Đorgović, kustos-koordinator za međunarodnu saradnju i projekte, podseća da se "među poklonima koje je Tito tokom života dobio, štafete izdvajaju po brojnosti, simboli i značaju. Zbog toga one na postavci u Starom muzeju zauzimaju posebno mesto. Primanje, nošenje i predavanje štafeta imalo je za cilj simboličnu komunikaciju između vođe i naroda. Za mnoge štafeta je bila i ostala metafora jugoslovenstva. Za druge, kao centralni motiv proslave Titovog rođendana, kasnije Dana mladosti, ona je jedna od najprepoznatljivijih i najdelotvornijih alatki u izgradnji njegovog kulta.

Za poslednju Štafetu mladosti, 1987. godine, vezuje se priča koja je donekle nagoveštala buduće događaje. Naime, te godine dizajn štafete i idejno rešenje plakata za Dan mladosti prepušteni su ljubljanskom dizajnerskom studiju Novi kolektivizam. Već je i sama štafeta u obliku građevine na četiri stuba koju je bilo nemoguće nositi nagoveštavala drugačiji pristup članova Novog kolektivism čitavoj manifestaciji, ali skandal je nastao kada je otkriveno da je plakat zapravo izmenjena verzija nacističkog plakata iz 30-ih godina. Ova subverzivna akcija je autore dovela do suda, ali je tzv. Plakatna afera imala i dalekosežnije posledice. Danas su aktuelne diskusije o tome koliko je ovakav postupak identifikovanja socijalizma i nacizma kao totalitarnih režima doprineo procesu razgradnje socijalističkog režima i restauracije građanskog društva.

Štafeta koju danas čuvamo u Muzeju istorije Jugoslavije izrađena je nakon pomenutog skandala za potrebe proslave Dana mladosti 1987. godine i napravljena je tako da zadovolji sve standarde manifestacije (autor Vladimir Pezdirc). Pa ipak, u njenom izgledu (osam crvenih kapljica krvi) mnogi prepoznaju nagoveštaje događaja koji će uslediti na ovim prostorima 90-ih godina."

T. J.

Štafeta mladosti,
autor Vladimir Pezdirc

naspram druge postavljene su dve muzejske kolekcije – Muzeja revolucije naroda i narodnosti Jugoslavije i Memorijalnog centra "Josip Broz Tito". Aleksandra Momčilović Jovanović, članica stručnog kustoskog tima koji koordinira

projektom, objašnjava da su prvim delom izložbe želeli da kod publike stvore "wow" efekat. "Zato smo predmetima iz fonda Muzeja revolucije, tj. o istoriji radničkog pokreta, suprotstavili predmete iz Memorijalnog centra 'Josip Broz'. Prvi

su hronološki postavljeni, dok kolekcija poklona koje je dobijao Tito deluje prenatrpano, naređano kao u depou."

Neki od eksponata u riznici poklona su materijalno vredni, a neki su zanimljivi samo zbog darodavca. Među njima su opšte poznati fragment kamena sa Me-seca, ali i manje poznati pokloni kao što je maketa za spomenik Titovom konju – zvao se Mali, koji je realizovan na Brionima. Izložene su Titove uniforme, na primer maršalska u kojoj je išao u posetu Čerčilu, crteži koje su deca slala Titu, i kolekcija goblena sa likovima jugoslovenskih rukovodilaca. U sve četiri izložbene sale su vitrine sa štafetama, a u posebnim manjim prostorima delovi ambijenata iz Titove rezidencije, nameštaj sačuvan nakon bombardovanja 1999. godine.

Prema rečima kustoskog tima, cilj ove prve faze rada na stalnoj postavci je da se pokaže diverzitet onoga što muzej čuva, kako bi se izazvalo što više pitanja kod publike i stručne javnosti. Aleksandra Momčilović Jovanović precizira da su izloženi eksponati samo fragmenti koji će sa pričama proisteklim iz dijaloga sa širom i stručnom javnošću postati stalna postavka, jer kustosi "ne mogu sami da pišu istoriju Jugoslavije". Zato stručnjaci Muzeja očekuju da će ovaj ponuđeni početak u formiranju stalne postavke podstaći kolege iz regiona da im se priključe u istraživanju, kako bi se novom valorizacijom ispričala najbolja priča o Jugoslaviji.

Direktorka Neda Knežević ističe da "iako ovaj muzej javnost vezuje samo za Jugoslaviju posle Drugog svetskog rata, mi se bavimo i Jugoslavijom od njenog osnivanja 1918. do raspada 1991. godine. Osamdeset odsto našeg fonda čine predmeti u vezi sa socijalizmom, ali smo pokrenuli istraživačke projekte i akvizicije vezane za Prvu Jugoslaviju, kako bismo fond upotpunili eksponatima iz tog vremena." Kreiranje nove stalne postavke koordiniše tim kustosa Ana Panić, Aleksandra Momčilović Jovanović, Marija Đorgović i Ivan Manojlović. Završetak projekta spremaju za 2018. godinu kada se obeležava stogodišnjica osnivanja prve zajedničke države južnoslovenskih naroda. Tada će novom stalnom postavkom ispričati priču o Jugoslaviji u sto eksponata.

¶

TATJANA JOVANOVIĆ

Zidovi i žica su budućnost Evrope

“Jako sporo se kod nas stvari mijenjaju. Populisti su jaki kao i uvijek, u krugu smo podsjećanja na ratove i rane, svi su žrtve i dodatno je tu i stara priča kojoj je u srži širenje straha. To je najbolja kombinacija za vladat na Balkanu i bilo gdje drugdje u svijetu. Kažem ti, tu svijet kasni za nama”

Fotografije: Lovefest

Edo Maajka, tj. Edin Osmić, opet repuje po Balkanu i oko Balkana. Ovog leta je bio na upravo završenom Exit festivalu, OK festu na Tjentištu, Lentu u Mariboru, Zvečki u Rijeci... U Srbiju se vraća 5. avgusta kad će nastupati i u Vrnjačkoj Banji na Love festu. Tim povodom smo razgovarali sa njim, najviše o politici, ali i o tome šta sluša, čita, gleda. Na početku je pomenuo da završava novi album, da pokušava da oformi novi bend, da završava crtani film *Edo Medo* o izbeglištvu medveda, da je na Evropskom prvenstvu navijao za Hrvatsku, pa za Island, a posle mu je bilo svejedno.

“VREME”: Kakav će biti novi album? Da li ćeš se i u novim pesmama baviti nus pojavama života na Balkanu ili se okrećeš nečem drugom?

EDO MAAJKA: Album će produkcij-ski biti šaren. Bit će pjesama snimljenih sa bendom, bit će i elektronskih matrica, jedna *unplugged* pjesma. Žanrovski će to

biti jedan bučkuriš sa naglaskom na nabrajanje. Jedna od pjesama je stara tri godine, ali većina je friška. Non-stop ih izmjenjujem. Svakoju pjesmi koju čujem nakon sedmicu dana bi nešto novo dodao ili oduzeo tako da što prije završim mix neke pjesme – to bolje... Prve dvije nove pjesme *No Pasaran* i *Ojoj* su globalne teme koje se s lakoćom pronalaze i na ovim našim prostorima. Mi smo svi maturirali nacionalizam, znamo čemu vode predrasude, svijet sa svojom mržnjom kaska i kasni za nama. Pokušavam pronaći nove kutove gledanja i priče u kojima se bilo koja problematika može sagledati drukčije. Imam jako dragu pjesmu o odgađanju života, imam i ljubavnih tema, najbitnije mi je da uradim zabavan album koji ću s guštom izvoditi i moći poslušat za par godina opet.

Tokom karijere, saradivao si sa mnogim regionalnim muzičarima. Da li da očekujemo neku novu saradnju?

Baš sam završio super saradnju sa Kultur Shockom, uradili smo dvije pjesme *Staza manjine* i *Sloboda*, reakcije su odlične. Sa basistom Mariom Rašićem sam završio jednu odličnu pjesmu o ljubomori i filmovima u glavi za njegov novi solo materijal i jedva čekam da to ljudi čuju. Radio sam sa odličnom ekipom iz Sarajeva Helem Nejse, koji su na dobrim stazama novog primitivizma i jedan zdravi njegov nastavak. Sa ekipom iz Novog Sada Killo Killo bandom završio sam odličnu energetska bombicu *Energie*. To je također već vani. Zasad nemam u planu nikakve saradnje za ovaj materijal. Volio bi s Rundekom nešto uradit jednog dana, sa Mostar Sevdah Reunion, sa Josipom Lisac, Gibonijem, Damirom Urbanom, sa Kojom iz Discipline, sa Točkom, Irie FM, Marijo iz Berna, mogu ovako nabrajat do sutra... Valjda ću ih sve pohvatat u idućih desetak godina. Ništa ne planiram previše. Ako se desi spontano, super...

Deset godina ljubavi

U Vrnjačkoj Banji će, od 4. do 6. avgusta, biti održan deseti Lovefest. Organizovali su ga srednjoškolci 2007. godine na Mostu ljubavi, ljuti na sopstveni grad, okruženje i zemlju zato što je kultura bila centralizovana u Beogradu, a do njih su stizali samo kič i šund, otpaci te kulture. Danas je Lovefest prerašao ne samo Vrnjačku Banju, nego i Srbiju. Postao je mesto na kome se sluša kvalitetna elektronska, hip-hop i rok muzika, mesto specifične energije i atmosfere. Na Lovefest danas dolaze ljudi iz raznih delova sveta i od Lovefesta danas živi čitava Vrnjačka Banja, barem dok festival traje.

“Prošle godine smo imali 70.000 gostiju, a za svih deset godina oko četvrt miliona”, kaže za “Vreme” Zlatana Pavlović iz organizacije Festivala i dodaje: “Osim ljudi iz Srbije, ove godine očekujemo i goste iz Bosne, Crne Gore, Hrvatske, Makedonije, Francuske, Nemačke. Najavljena nam je organizovana grupa iz Australije, nisu naši ljudi, već Australijanci koji su prošle godine slučajno bili kod nas, a ove se vraćaju sa većom grupom prijatelja i ostaće čak deset dana u Srbiji.”

Nakon Mosta ljubavi, Lovefest se preselio na banjsku letnju pozornicu koja je dotad bila poznata po filmskom festivalu, a otad – po nastupima izvođača elektronske muzike. “Naši bukingzi su od samog početka bili specifični, kvalitetni i internacionalni. Marshall Jefferson je bio jedan od prvih DJ-eva koji je došao na Lovefest”, kaže Zlatana.

Do 2011. godine, broj posetilaca nije prelazio 7000 po godini, a onda je organizacija shvatila da umetnost nije samo muzika i da talentovani umetnici ne žive samo u nekoliko velikih gradova u Srbiji. “Te 2012. godine smo sa Photo zonom, Cinema, Eko, Graffiti, Kids, muzičkom i drugim zonama želeli da pokažemo Srbiji šta ima, a da ne zna da ima. Te godine smo imali 20.000 gostiju, a tako je bilo i naredne”, seća se sagovornica.

Želja za menjanjem i širenjem energije i pronalaženjem pravog identiteta Festivala je u 2013. godini donela još dve bine i još muzičkog sadržaja festivalu. “To je bio veoma rizičan potez za sve nas iz organizacije. Sa istim resursima, sa istim brojem ljudi, mi smo Festival povećali – četiri puta. Tad je i Heineken postao title sponzor Lovefesta i te godine smo ugostili 62.000 ljudi.”

Koji su ti kriterijumi za odlučivanje s kim ćeš nešto snimiti?

Dobra pjesma. Recimo, ako imam dobru pjesmu za koju znam da, ako mi neka osoba dođe na nju, da će je dodatno oplemeniti, onda tu osobu zovem i molim. Dosta puta snimam pjesme sa ljudima koje poznajem dugo vremena i raja smo, tad mi je bitno samo da se dobro zabavimo dok snimamo. Generalno volim raditi s ljudima od kojih mogu nešto naučiti. Saradnja

sa Damirom Avdićem je bila super, sa pokojnim Arsenom je bilo nevjerovatno iskustvo raditi pjesmu, sa Sky Wikluhom, Marchellom i sličnim ljudima čiji *work flow* izvuče najbolje iz mene i potaknu me da sam bolji...

Pratiš li regionalnu muzičku scenu i šta slušaš u poslednje vreme?

Pratim koliko stignem. Sviđa mi se nova Disciplina, Kandžija je odličan s novim bendom. Iz Srbije dolazi jedan

val novih MC-ija iz Basivitija i puno njih je odlično. Kontra iz Sarajeva, Stay Positive iz Brčkog... Ma ima jako mnogo dobre muzike u regiji. Od muzike slušam reggae, funk, i sve oko toga.

Šta čitaš? Koji si poslednji dobar film gledao?

Čitam strip u zadnje vrijeme. *Saga*, *Lokot* i *ključ*, *Vučine* su odličan domaći strip od Sonje Gašperov i taj serijal vam toplo preporučujem. Strip *Otađbina* je

Tokom prošlogodišnjeg festivala lokalna samouprava je inkasirala oko tri miliona evra. U Banji tada nije bilo slobodnog kreveta iako je, posle Beograda, Banja opština sa najvećim brojem smeštajnih kapaciteta. “Ljudi su spavali u Trsteniku i Kraljevu, jer je Banja bila rasprodana. Zahvaljujući tome, lokalna samouprava je shvatila šta mi radimo, šta je Lovefest, kojih je razmera i prošle godine smo imali zaista dobru saradnju sa opštinom”, kaže Zlatana Pavlović i dodaje da još manjka adekvatna podrška države. Sa druge strane, Lovefest je prepoznat je od strane sponzora koji su svakako značajni za dalji razvoj organizacije. Tu je, pre svih, Heineken, koji je, kako sagovornica kaže, postao neodvojivi deo Lovefesta.

Treba pomenuti i da se organizacija Lovefesta od početka bavi i humanitarnim akcijama, pa su tako za stanovnike najzapostavljenijih sela oko Vrnjačke Banje, u saradnji sa Crvenim krstom, prikupljane osnovne potrepštine, a 2014. godine je uz pomoć Fonda B92 organizovana akcija “Flood of love”, gde su se sakupljala sredstva za porodice ugrožene u majskim poplavama.

Na ovogodišnjem Lovefestu nastupaće više od 50 izvođača na tri pozornice. Na Fire Stageu, pored ostalih, nastupaju: Sven Vath, Ellen Allien, Ben Klock, Zenker Brothers, Paranoid London, Pan-Pot. Na Energy Stageu će biti: Anthony Parasole, Alex Acid, Tornado Wallace, Phil Weeks, Rick Wilhite... Partibrejkers, Rambo Amadeus, Ritam Nereda, Mimi Mercedes, Edo Maajka, Irie FM, Bjesovi, Disciplin A Kitschme i još mnogi domaći izvođači – na Live Stageu.

M. R.

odličan, također ga provjerite. Konačno sam uletio u Jergovićev *Rod*, ogromna zanimljiva knjiga koju gledam na polici i barim već duže vremena. Filmove slabi je pratim. Izašla je odlična *Zootopia* i to mi je zadnje dobro šta sam odgledao. Sviđa mi se *Outcast* serijal i, naravno, *Game of Thrones*.

Da li te je porodični život odmakao od dosadašnjih tema o kojima si repovao na prvim albumima?

Pa i jest i nije. Recimo, još uvijek ne znam kako opisati neke emocije koje su se rodile u meni sa dolaskom djeteta u moj život. To mi je jako teško jer je napisano samo 20 posto onoga što osjećam, tj. nemam još pravih riječi s kojima mogu objasniti neko tako čudo. Istina jest da imam te nekakve nove obiteljske filtere dok pišem i sagledavam pojave oko sebe. Druga bitna stvar je da sam svoje čitavo roditeljstvo proveo u jako nestabilnom i specifičnom području koje te tjera na realnost, sirene i bježanje u podrum te razbude bez obzira na to koliki sanjar bio i koliko se želio odmaknuti od tematike sukoba, mržnje i straha. Porodični život mi je donio nove ideje za drukčije projekte koji nisu toliko povezani s muzikom, a iskustva na Bliskom istoku su mi dala još više objektivnosti u glavi i svjesnost činjenice da je sranje svugdje oko nas, idioti postoje svugdje i samo je pitanje postotka. Sagledavajući na taj način stvari dođem do zaključka da Balkan i nije toliko loš, nego prosječan... Prosječno sjeban.

Da li nalaziš sličnosti između života u Zagrebu devedesetih i u Tel Avivu danas?

To je totalno neusporedivo. Ne postoji niti jedan sukob koji je sličan sukobu Izraela i Palestine, sa takvim faktorima i tako šizofrenom situacijom. U Tel Avivu živi oko 20 posto arapskog stanovništva. Pored raketiranja i bježanja u podrum kad je rat, tamo imaš i česte napade po cesti, kad se likovi zalete i izbodu koga stignu ili pregaze hrpu ljudi na stanici s autom. Toga kod nas nikad nije bilo i to je oblik straha i paranoje koji se ne može objasniti dok ga ne doživiš. S druge strane, krađa palestinske zemlje i način na koji se to izvodi je neviđen u svijetu. Onda, recimo, Gazu ne možemo uspoređivati ni sa čim na Balkanu. Neusporedivo je to totalno...

Kako racionalizuješ mržnju svojih sugrađana iz Bosne, Hrvatske, Srbije, Balkana, koji su "imali problem" sa tim ko je tvoja supruga? A to je dolazilo i od onih koji slušaju tvoju muziku koja je, pre svega, muzika protiv podela, granica, muzika slobodnog razuma.

To je antisemitizam jedan kroz jedan, nema tu nikakvog drukčijeg objašnjenja. Mislim da će se to sa svakim izraelskim ratom ponavljati u nekoj mjeri. Jednostavno, ako ne mrziš Jevreje, mi mrzimo tebe, bez obzira ko si ti i kakvi su ti postupci.

Razumeju li oni tvoju muziku?

Pa, očito ne. Oni razumiju samo da sve Jevreje na Bliskom istoku treba pobiti ili ukloniti, ko što nacisti po Evropi misle da sve muslimane treba pobiti i istjerati iz Evrope. Ne kontaju...

Šta misliš o istupanju Velike Britanije iz EU?

Mislim da je to trijumf populizma i škola za sve druge da ne nasjedaju na slične programe u svojim zemljama. Lik je čak dao otkaz nakon što im je sjebo zemlju.

Čini li ti se da izbeglička kriza može da ima neke posledice po EU? Pa makar na to da te dodatno kontrolišu na aerodromima zbog imena "koje odgovara opisu". Kako inače gledaš na aktuelne migracije sa Bliskog istoka i Afrike?

To pooštavanje sigurnosti na aerodromima u Evropi je neizbježno i već se neko vrijeme događa. Jako je iritantno to što su svi muslimani sigurnosnim službama potencijalni isilovci. Nažalost, ne vjerujem da će se ubrzo nešto tu promijeniti. Svaka bomba ili neki sličan napad ISIL-a na europskom tlu će samo pojačati predrasude prema muslimanima. To će koristiti europska desnica, ko što već sada koristi i granice će se postupno zatvarati... Zidovi i žica. Bojim se da je to bliska europska budućnost.

Pratiš li balkansku politiku i kako izgleda iz daleka?

Slabije. Jako sporo se kod nas stvari mijenjaju. Populisti su jaki kao i uvijek, u krugu smo podsjećanja na ratove i rane, svi su žrtve i dodatno je tu i stara priča kojoj je u srži širenje straha. To je najbolja kombinacija za vladati na Balkanu i

bilo gdje drugdje u svijetu. Kažem ti, tu svijet kasni za nama.

Kako ti izgledaju skorašnji protesti u Sarajevu, Skoplju, Zagrebu, Beogradu?

Niti jedan od tih prosvjeda nije bio bez razloga. To jesu drukčiji prosvjedi, ali svima je cilj bio isti, a to je sukob sa foteljašima, socijalna nepravda, očuvanje nekih bitnih ljudskih vrijednosti. Tu se jasno moglo vidjeti koji mediji štite vlast, tj. ko je čiji gazda.

Značajan si svedok tranzicije na Balkanu, pa iz tog iskustva, šta misliš koji su dometi nove ekipe koja kritikuje foteljaše?

Ne znam koji su im dometi. Ja sam sumnjičav prema svima podjednako. Znaš i sam da je Dodik započeo karijeru kao ljevica i nekakav socijaldemokrat da

bi se brzo pretvorio u desnicu i najljucjeg zagovornika podjele Bosne. Bitno je ukazati na nefunkcionalnost, zahtijevati bolji život i promjene svaki put kad ne ide, samo takvim aktivnim sudjelovanjem možemo poboljšati kvalitetu života.

Na cijelom ovom regionalnom prostoru još imamo taj ogromni problem da pobjednici na izborima zapošljavaju svoje pristaše, od škole pa do najvećih poduzeća i firmi. Znači, ja još nisam vidio ekipu koja će zaposliti čovjeka sposobnog umjesto čovjeka koji je nesposoban, a istomišljenik. Molim za takve, nadam se takvima...

Kako će izgledati nastup 5. avgusta na Love festu? Šta publika može da očekuje?

Presjek moje karijere, *best of*, uključujući i nove pjesme *No Pasaran* i *Oj ojoj*. S mnoom na bini će biti Frenkie i DJ Soul. Očekuje ih repanje, skakanje, zafrkancija... Jedva čekam!

MIRKO RUDIĆ

Pozorište graničnih doživ

Predstava *Susret* u režiji Sajmona Mekbarnija i izvođenju londonske trupe Komplisiti oduševila je kritiku i publiku ovogodišnjeg Bečkog festivala. Razočarala je predstava *Solaris*, rađena po romanu Stanislava Lema, u režiji Andreja Žoldaka i izvođenju Makedonskog narodnog pozorišta iz Skoplja

Solaris

Foto: Daniel Zholdak

Pored niza predstava koje tematizuju savremeni društvenopolitički trenutak, na Bečkom festivalu viđeno je nekoliko inscenacija koje pokreću metafizička pitanja o suštini ljudskog. U predstavi *Susret*, Britanac Sajmon Mekbarni odvodi publiku na imaginarni put u srce Amazonije, gde je suočava sa odnosom prirode i kulture, tela i duha, relativnošću vremena, i čovekovom potrebom da se na ritualan način odupre zlu.

Glumac, režiser i autor Mekbarni je vanserijski umetnik koji ne pravi obične predstave, već stvara pozorišne doživljaje koji se godinama pamte. Karakteristično je da ga strast prema pozorištu nije napustila, iako je kao filmski glumac napravio zavidnu karijeru, koja uključuje i komercijalne filmove poput *Mission Impossible: Rogue Nation*. Predstava *Susret* je njegovo treće gostovanje na Bečkom festivalu sa pozorišnom trupom Komplisiti, osnovanom 1983. godine i do danas ovenčanom sa pedesetak nagrada. Sa pozorišnim magom Roberom Lepažom ovog Britanca povezuje talenat za povezivanje narativnog toka priče s jakim slikama, vladanje svim registrima stvaranja pozorišne iluzije, kao i talenat za emotivno uvlačenje publike u predstavu, koja postaje njen "saučesnik".

Za predstavu *Susret* je karakteristično da je Sajmon Mekbarni sam na bini, a da su druge figure priče prisutne samo

svojim glasom. U vezi s tim je druga osobenost predstave, naime, zvuk kao osnovno izražajno sredstvo, i upotreba slušalica preko kojih gledaoci prate dešavanje. Dok publika ulazi u salu, Sajmon Mekbarni je već na bini: on priča anegdote o svojoj ćerkici, daje uputstva gledaocima kako da stave slušalice, proverava da li svi čuju, i šali se kako će uskoro, preko desnog uha, svi uspostaviti intiman kontakt s njim, ali ne previše intiman, jer on ipak neće dah-tati. Na levoj strani bine je sto sa nekoliko mikrofona i mnogo plastičnih flaša za vodu, u sredini bine je veliki mikrofona u obliku ljudske glave. Dok ga Mekbarni isprobava, publika je već zadivljena dostignućima savremene tehnike: u zavisnosti od toga kako i sa koje strane govori, gledalac čuje Mekbarnija na levom ili desnom uhu, imajući utisak da se glumac nalazi tu, direktno pored njega, a zatim iza njega i daleko od njega.

Sajmon Mekbarni objašnjava da je predložak njegove priče roman rumunskog pisca Petrua Popeskua *Zračenje Amazona*, nastalog na osnovu jednog istinitog događaja sedamdesetih godina XX veka. Glavni junak priče je čuveni američki etnolog i fotograf Loren Mekintajer, a istiniti događaj je njegov odlazak u prašumu Amazonije da fotografiše pleme Majoruna, s kojim doživljava graničnu situaciju i jedva ostaje živ. Sajmon Mekbarni potom

saopštava da će sada postati Loren, tako što će normalni ton svog glasa učiniti dubljim, i preći na američki naglasak. Najdalje u tom trenutku gledalac shvata da je predstava odavno počela.

Lorenovim glasom, uz zvuk aviona, Mekbarni nas vodi u džunglu Amazona, u predeo između Brazila i Perua. Kada avion odlazi, a Loren ostaje sam na obali reke, čujemo krike ptica, zujanje insekata, šuštanje lišća, talasanje vode. Pojedini zvuci su prethodno snimljeni, a pojedine Mekbarni proizvodi na sceni, recimo mućkanjem flaše sa vodom ili gnječenjem kesice sa čipsom. Paralelno s tim, na pozadinskom zidu bine s geometrijskom šarom u stilu op-arta, projektuje se fluorescentno-zeleno svetlucanje; kako raste dramatičnost dešavanja, tako će zid sve jače trepereti, izazivajući svojevrsni halucinogeni efekat. Gledalac oseća da je i sam dospao u prašumu.

U predstavi *Susret* zvuk postaje protagonista. I najmanji glumčev uzdah ili šapat je događaj koji sugerise podrhtavanje unutarnjih Lorenovih pokreta. Uz preciznost koja imponuje, Sajmon Mekbarni kombinuje svoj govor na sceni sa prethodno snimljenim materijalom, koji uključuje glasove drugih ljudi, njegov glas i različite zvučne efekte. Na taj način gledalac postaje svestan čulnosti ljudskog glasa, njegove ukotvljenosti u telu, njegove

ljaja

The Encounter

Foto: Robbie Jack

sposobnosti da bojom, puninom ili jačinom sugerše odgovarajuće slike i emotivna stanja.

Izgubivši orijentaciju u prašumi, u poluonesvešćenom stanju, Loren nailazi na Majorune. Nakon buđenja otkriva da su mu spalili patike, a da mu je fotoaparat okačen na drvo, gde ga majmun rastavlja na delove. Činjenica da je Mekbarni sam na bini, a da su svi drugi prisutni samo kao glasovi, pojačava utisak o velikoj usamljenosti Lorenovog bića u procesu guljenja svih čvrstih tačaka civilizacije, i strahu od ludila koje ga prati.

Jedan od važnih motiva predstave je komunikacija između učesnika koji ne govore isti jezik i potiču iz dijametralno suprotnih kultura. Iako ne može verbalno da se sporazume sa poglavicom, Loren ipak oseća da se pleme nalazi u nekom vanrednom stanju. Događaj koji naznačuje ključnu promenu Lorenovog opažanja sveta je momenat kada u glavi prvi put čuje šta mu poglavica govori, i to na engleskom, s jasnim osećanjem da to nije njegova misao, nego da se misao poglavice na tajanstven način emituje u njega. U tom trenutku postaje jasan dublji razlog Mekbarnijeve odluke o korišćenju slušalica: način na koji se njegov glas emituje u svest gledaoca odgovara načinu na koji je glas poglavice prisutan u Lorenovoj svesti – i glumčeve reči se uvlače u tuđe uho,

gde se doživljavaju kao da u isti mah dolaze i spolja, i iznutra.

Jedan od važnih momenata Lorenovog graničnog doživljaja je misao o postojanju prajezika čijim je posredovanjem moguća komunikacija. Takođe i njegova spoznaja da nikada nije bio deo prirode i da tek u prašumi prvi put doživljava "susret" sa njom. Važna je i Lorenova spoznaja da je njegov dolazak probudio sećanje Majoruna na prethodni dolazak belaca, koji je doneo smrt i uništavanje njihove zemlje. Uz pomoć jednog od pristiglih članova plemena koji govori portugalski, Loren shvata da Majoruni pokušavaju da se spasu od novog ciklusa zla tako što će izaći iz postojećeg kruga vremena i vratiti se na njegov "početak". Mahnito ponašanje Majoruna, koje uključuje spaljivanje sopstvenih sela i malobrojnih dragocenosti, nadevanje novih imena, i danonoćno trčanje bez hrane i pića, pokazuje se kao deo ritualnih radnji obnove, mada u sebi nosi i opasnost samouništenja.

Sajmon Mekbarni trči na bini, sa njega lije znoj, on kao da se pretvorio u protagonistu koga glumi. Iako ezoteričnost prikazanih dešavanja izaziva skepsu, Mekbarni nas navodi da doživljavamo to je što je protagonista doživeo, a ne da procenjujemo istinitost priče; on nas odvodi, takoreći, s one strane istine i iluzije. Dešavanje se u najvećoj meri čini plauzibilno jer deluje,

gledalac doživljava neku vrstu unutarnje istinitosti jakih psihičkih doživljaja, kakvu imaju snovi.

Da bi naveo publiku da razmišlja o postojanju različitih svetova i relativnosti osećanja vremena, on uvodi i ličnu priču s njegovom ćerkicom, koja uvek iznova prekida glavni tok priče. Mama nije kod kuće, tata Sajmon radi noću na predstavi, a ona se iznova budi, postavlja pitanja i jede. Iz ovog sloja priče saznajemo da je Mekbarni, pripremajući se za predstavu, razgovarao s mnogim naučnicima, te da je i sam putovao u Brazil da bi se sreo sa Majorunima. Na kraju će podsetiti da se prašuma Amazona i danas krči, ovaj put u potrazi za naftom, te da je "čin otpora" kakav su nekad ispoljili Majoruni i danas neophodan.

Predstava *Solaris*, rađena po motivima kulturnog romana Stanislava Lema, takođe predstavlja granične psihičke doživljaje. Koprodukciju Bečkog festivala i Makedonskog narodnog pozorišta iz Skoplja inscenirao je ukrajinski reditelj Andrej Žoldak. Rođen u Kijevu, studirao režiju u Moskvi, Žoldak već godinama živi nomadski, budući da režira i predaje u mnogobrojnim zemljama. Na osnovu svog pozorišta slika, inspirisanog filmom i drugim vizuelnim umetnostima, razvio je teoriju o "univerzalnom umetniku" i "kvantnom pozorištu budućnosti". Sebe Žoldak vidi kao svojevrstog "šamana" jer se u stvaralačkom procesu izlaže "ekstremnim situacijama". To mu je donelo glas neuračunljivog režisera.

U predstavi *Solaris* se govori malo i uglavnom nerazumljivo (tekst se ipak razume na osnovu titlovanog prevoda iznad bine), a glavnu ulogu igraju slike, svetlo i zvuk. Žoldak pokazuje nesumnjiv talenat za kreiranje slika koje dočaravaju psihičke procese u čoveku. Najuspešija je u predstavi njena snovna atmosfera, somnambulno osećanje da se čovek kreće kroz psihički lavirint glavnog junaka Krisa Kelvina. Taj efekat reditelj Žoldak, ujedno autor teksta i scenograf, postiže ozvučavanjem svakog, pa i najmanjeg pokreta protagonista: Krisovo disanje uz pomoć aparata za kiseonik, tokom boravka u kosmosu, glavni je

akustični pratilac predstave, takođe zvuk potpetica, lomljenja oraha, otvaranja i zatvaranja vrata. Pojačan, svaki pojedinačni zvuk deluje kao događaj, a svakodnevno postaje tajanstveno.

Snovnoj atmosferi doprinosi i usporeno kretanje protagonista, na koje navodi već samo mesto dešavanja radnje. No, Krisov izlazak spolja, njegov put u kosmos, ujedno je i silazak unutra, u kosmos sopstvene duše. Okean Solarisa budi Krisove uspomene na samoubistvo njegove žene Reje, intenzivirajući osećanje krivice do želje za samouništenjem. U skladu s temom, u predstavi vrvi od arhetipskih simbola kao što su šuma, nož, ptica, jabuka ili sveća, koji se kontrastiraju sa simbolima tehničke civilizacije kao što su automobili ili džungla od kablova. U drugom delu predstave, gde Kris u kući svog detinjstva posmatra svoje roditelje i sebe kao dečaka, te svoju umrlu suprugu kao devojčicu i kao ženu, priča se pretvara u čovekovu borbu sa zlom. Ono uvek vreba, jer je u unutarnjosti bića: Kris bi iznova da potegne nož, ali ga iznova i skriva od sebe.

Želeći da dočara psihičke procese, osećanje krivice i traženje spasenja, Andrej Žoldak uz pomoć zavesi od gaze stvara nekoliko planova na bini, koji mu omogućavaju istovremenu projekciju više slika. To se, na izvestan način, pokazuje kao kobno, budući da Žoldak, vođen potrebom da ne ostavi nikakve sumnje u to šta svojim slikama želi da dočara, preterano akcentuira značenje nekog simbola, pri čemu ne stvara utisak širenja njegovog značenja, već dodavanja jednog te istog. Za razliku od Žoldaka, reditelj Romeo Kastelući, takođe autor pozorišta slika, preterano šifruje svoje simbole, ali ni njemu, kao ni Žoldaku u predstavi *Solaris*, ne uspeva da različite slojeve značenja ujedini u koherentnu celinu.

Andreja Žoldaka povezuje sa Kastelućijem i upotreba prejakog zvuka, sračunata da izazove iritaciju. Možda je to bio jedan od razloga zašto je kraj premijere, koja je trajala tri i po sata, dočekala samo polovina publike. Poneki entuzijastični uzvik iz publike za vreme uljudnog aplauza više je bio rezultat prisustva velikog broja makedonskih novinara i ljubitelja pozorišta, nego istinski izraz oduševljenja.

KATARINA ROHRINGER VEŠOVIĆ

Uspavanka za Donku

Nikada nisam razumeo nestrpljenje i uzbuđenje s kojim su moji roditelji iščekivali da čuju onu čuvenu melodiju kojom počinje Dnevnik.

Mi smo s nestrpljenjem čekali da čujemo dva imena kojima je počinjao program za nas: DONKA ŠPIČEK i Rihard Merc. Verovao sam da su to neki divni izmišljeni ljudi koji postoje samo zato da bismo mi deca bili srećni, da se bave samo nama, i da oni znaju tačno šta mi volimo, i da nas razumeju mnogo bolje i od naših roditelja čim znaju šta treba da nam prikazuju na televiziji.

Januara meseca 2000. godine, na Fakultetu dramskih umetnosti, ugledam kako mi u susret dolazi čarobno divno biće sa velikim plavim očima, izgleda kao idealna podela za Šekspirovu dadilju, Rostanovu družbenicu, Zvončicu Petra Pana ili Pepeljuginu vilu.

“Dobar dan, mladiću, ja sam Donka Špiček, mi bismo voleli da u našem pozorištu ‘Boško Buha’ odigrate jednu ulogu...”

“Donka Špiček?! Pa Vi stvarno postojite?”

To je za mene bila Donka – OTELOTVORENI ČAROBNJAK.

Donka, po kojoj bi mogla da se napise POZORIŠNA ETIKA. Donka, koja od tima pravi porodicu. Donka, čuvar tradicije i jezika. Tiha, mirna, puna razumevanja, nikad povišenog glasa, stroga, ali pravedna. Donka, koja kad vidi da previše radiš, ode i kupi ti draj-kuker da se zdravo hraniš. Koja svakome s kim sarađuje zna ime i koliko dece ima, koje šta uči i kakav je đak. Ako ti ujutro bubnji u ušima, popodne dobiješ aparat za merenje pritiska i zakazan pregled. Uvek ima bombone i jabuku da te ponudi. Kad sumnjaš u sebe, samo ti kaže “moći ćeš ti to, al moraš stalno da jedeš supu”.

Nikad ne kaže “odlično”, uvek kaže “dobro je bilo”. Kad ti ne možeš, Donka može, kad ti ne umeš, Donka zna, al uvek tako, da te ubedi da je to tvoja, a ne njena zasluga.

Kako je dobro znala da je dete otac čoveka, zato je deci i svome narodu ostavila RADOST EVROPE, da ih uči ljubavi, poverenju, toleranciji, da je lepota u različitosti, da smo svi ljudi. Pre svega ljudi. Ko je još deci doveo astronaute sa meseca? Samo ona, čije je srce bilo ogromni kosmos!

Zaspala je Donka...

Na nekom drugom svetu čekaju Nikola, Đuza, Mića, Manda... I čeka Dragan sa novim pesmama... Ko ume bolje da ih organizuje nego Donka...

Nama, tvojoj deci, neka Bog da snage i pameti da budemo dostojni tvog vaspitavanja i tvoje ljubavi.

Ovo je naša uspavanka za Tebe.

Laku noć ovde, i dobro ti jutro u nekom drugom životu.

¶

GORAN JEVTIĆ

Lagunine knjige

Esejistika

Naličja politike

Nove knjige o terorizmu, korporativnom kapitalizmu, ratovima na Bliskom istoku i uzrocima aktuelne globalne političke i ekonomske krize

VREME
i Laguna
preporučuju

Ekonomska kriza, terorizam, ratovi na Bliskom istoku i u Ukrajini, migrantsko pitanje, nova hladnoratovska napetost, politička previranja u Evropi, opšta nestabilnost i neizvesnost, sve su to pitanja koja s pravom uznemiruju javnost. U pokušaju da se aktuelni procesi razumeju i da se na goruća pitanja ponude neki odgovori, nastaju kritičke knjige posvećene različitim segmentima globalne krize. Evo najnovijih.

Migrantska kriza, kao ni opasnost od terorizma, ne jenjavaju, a jedan od najvažnijih njihovih generatora jeste uspon ISIS-a i nastanak „Islamske države“. Dva nova „Lagunina“ izdanja bave se upravo ovim problemom. Knjigu *Deset dana u „Islamskoj državi“* napisao je Jirgen Todenhefer, doktor pravnih nauka, dugodišnji poslanik CDU u nemačkom Bundestagu, nekadašnji direktor jedne velike nemačke medijske kuće, publicista i oštar kritičar rata i intervencionističke politike. Novembra 2014. Todenhefer je bio prvi novinar sa Zapada koji je ušao u Mosul, središte „Islamske države“, i na osnovu razgovora koje je tamo vodio s vojnicima, dželatima, sudijama, lekarima i običnim narodom, napisao knjigu *Deset dana u „Islamskoj državi“*, uznemirujuće sveđočanstvo o najokrutnijoj političkoj tvorevini našeg vremena, uzrocima njenog nastanka i širenja, kao i katastrofalnim posledicama koje ostavlja za sobom, od miliona izbeglica do strašnih zločina i brutalnih terorističkih napada. Pored ove, uskoro iz štampe izlazi još jedna knjiga o korenima bliskoistočne krize, naslovljena *Ko seje vetar – Šta su zapadni političari uradili na Orijentu*. Njen autor je nemački publicista, politikolog, arabista i stručnjak za islamski svet Mihael Liders. Na početku knjige on kaže: „Kada sam jednom svom prijatelju iz Budimpešte pričao o sadržaju ove knjige, on je to opisao svojim rečima: *How the Americans and British fucked up the Middle East and happily continue to do so*. U principu, on nimalo nije pogrešio. Ova knjiga je neka vrsta obračuna sa politikom Zapada, koja za sebe često tvrdi da deluje 'okrenuta svojim vrednostima', ali koja je često na Bliskom istoku iza sebe ostavljala sprženu zemlju. Akteri te politike su pre svega SAD i njen najbliži saveznik Velika Britanija. Najkasnije posle 11. 9. uključile su se ostale zemlje EU, svakako i Nemačka. Ko želi da shvati konflikte današnjice, između ostalog i uspešnost 'Islamske države', atomski konflikt

sa Iranom ili rat u Siriji, mora da se pozabavi politikom Zapada i njenim uticajem na taj region posle Drugog svetskog rata.“ Dubinski upućen u temu o kojoj piše, obavešten i obrazovan, Liders je pouzdan vodič i kredibilan svedok za ovaj deo sveta.

Knjiga austrijskih istraživača Hansa Vajsa i Klause Verner-Loba *Crna knjiga korporacija*, čije prvo izdanje je objavljeno 2001, danas se, uz *No logo!* Naomi Klajn, smatra jednom od najsnažnijih kritika korporativne globalizacije sveta i „biblijom antiglobalizma“. Ona se bavi analizom delovanja

pedesetak najvećih multinacionalnih kompanija farmaceutske, naftne, tekstilne, prehrambene, medijske, IT i drugih industrija, kao i vezama politike, korporacija i međunarodnih institucija. Autori objašnjavaju čime se sve služe korporacije u cilju uspostavljanja monopola na tržištu i zgrtanja profita, kako se kreiraju i održavaju koruptivni sistemi i kakve to posledice ima po države i društva. „Zarad što veće dobiti, svetski koncerni, banke i poznate korporacije izrabljuju ljude, uništavaju životnu sredinu i dovode naš demokratski sistem u opasnost“, upozoravaju autori. *Crna knjiga korporacija* se čita kao „nonfiction“ triler i ostavlja gorak ukus u ustima.

Među knjigama koje promišljaju probleme savremenog sveta nalaze se i sledeće: u knjizi *Ubilački identiteti* Amin Maluf govori o potrebi za pripadanjem koja ljude navodi da se u ime svog kolektivnog identiteta međusobno ubijaju; u knjizi *Šta Evropa želi?* Slavoj Žižek i Srećko Horvat s levičarskih pozicija govore o krizi koncepta Evropske unije i neoliberalizma; o mračnoj strani interneta govori knjiga *Deep Web* iz produkcije Animumusa, dok o savremenoj Rusiji u kojoj je „čak i diktatura rijaliti šou“, piše Piter Pomerancev u knjizi *Ništa nije istina i sve je moguće*. Nemački istoričar Wolfgang Kriger autor je kapitalne knjige *Istorija tajnih službi – Od faraona do NSA* koja uskoro izlazi iz štampe: „Otkrića Edvarda Snoudena izmenila su način na koji javnost opaža i doživljava tajne službe. Internet je njihovo novo bojno polje, čime je on konačno izgubio svoju nedužnost. U tom kontekstu, interesovanje za svet agenata i špijuna ponovo raste.“ Wolfgang Kriger u svojoj knjizi nudi stručan i zanimljiv pregled ove velike teme i daje izniansiran i uzbudljiv prikaz istorije tajnih službi u poslednjih tri hiljade godina.

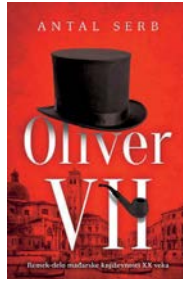

Komedija

ANTAL SERB: *Oliver VII*

Prevod: ARPAD VICKO

Antal Serb (1901-1945) jedan je od najznačajnijih mađarskih pisaca XX veka. Vrhunac njegove književne karijere bio je uoči Drugog svetskog rata, kada, pored ostalog, objavljuje romane *Legenda o Pendragonu* i *Putnik i mesečina*, objavljene i kod nas. Početkom rata, međutim, zbog svog jevrejskog porekla najpre je bio izložen raznim neprijatnostima, a onda 1944. uhapšen i deportovan u koncentracioni logor Balf, gde je sledeće godine ubijen, samo nekoliko meseci pre oslobođenja. Serb u Mađarskoj odavno ima status klasika, dok je u Evropi otkriven tek početkom ovog milenijuma, kada njegovi romani u Britaniji i Nemačkoj postaju bestseleri. Među najznačajnija Serbova ostvarenja spada i roman *Oliver VII*, koji sada prvi put izlazi u prevodu na

srpski jezik. Serb je roman objavio 1943. godine, ali kao prevod sa engleskog pošto je jevrejskim autorima u Hor-tijevoj Mađarskoj bilo zabranjeno da objavljuju. *Oliver VII* je neobična mešavina bajke, političke satire i avanturi-stičkog romana, napisan je u stilu šekspirovske komedi-je zabune i zamene identiteta. Glavni junak je mladi kralj imaginarne državnice Alturije, zaljubljenik u knjige i umetnost. Zasićen vlašću, on inscenira državni udar protiv samoga sebe kako bi pobjegao u Veneciju i osetio iskustvo stvarnog života, da bi nakon toga bio prinuđen da sam izvede kontrarevoluciju i sebe vrati na tron. „Sve u ovoj knjizi je, na prvi pogled, smešno, bajkovito“, napi-sao je jedan od kritičara. „Ali kako čitanje odmiče, primećujete da je u pitanju nešto mnogo više nego bajka: bekstvo od identiteta, venecijanska atmosfera, gorka ironija koja lebdi nad odlukom iz-među dužnosti i zadovoljstva...“

Drama

MILAN KUNDERA: *Praznik beznačajnosti*

Prevod: MIRA VUKOVIĆ

U romanu *Usporavanje*, objavljenom 1995, Milan Kundera navodi reči svoje supruge Vere: „Često si mi govorio da želiš jednog dana da napišeš roman u kojem ni-jedna reč neće biti ozbiljna... Upozoravam te: pazi, vukovi te oče-kuju.“ Dvadeset godina kasnije slavni češki pisac je zaobišao vuko-ve na koje ga je Vera upozoravala, i ostvario svoju davnašnju želju napisavši roman naslovljen *Praznik beznačajnosti*. Siže romana je jednostavan: četvorica prijatelja u Parizu čavrljaju, ispovedaju se i kontempliraju, i uz tipičnu parisku lakoću, neobaveznost i sklonost ironičnim gestovima i pozama izbegavaju sve što može da zaliči na veliku i tešku temu. U pogovoru srpskom izdanju knjige naslovlje-nom „Setna i vesela fantazmagorija Milana Kundera“, Aleksandar Ilić je napisao: „U *Prazniku beznačajnosti* Kundera konačno ostvaru-je svoj dugo sanjani estetski san: da osvetli najozbiljnije probleme,

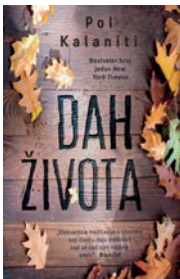
a ne napiše nijednu ozbiljnu reč, da fasciniran stvarno-šću savremenog sveta ipak uzmakne svakom realizmu... Čitaoci će u romanu naći tri ravni značenja. Prva je pre-vashodno humorna i Kundera nas upoznaje s četvorkom pariskih drugara. Ovi junaci predstavljaju pozitivni okvir daljih zbivanja i formiranja značenja u romanu. U slede-će dve ravni značenja Kundera se okreće ispitivanju bića, smisla, kako individualnog tako i društvenoistorijskog postojanja. Pisac priziva duhove Staljina, Kalinjina, Hruščova i Ždanova, pre-tvarajući užas totalitarizma u urnebesnu lakrdiju. Upravo je u tre-ćoj ravni značenja romana Kundera pokazao da smeh razara moć. Nasuprot 'ozbiljnosti velikih istina', Kundera ironično ističe: 'Bezna-čajnost, prijatelju, to vam je suština postojanja. Ona nas prati svu-da i uvek. Prisutna je čak i tamo gde niko ne želi da je vidi: u užasi-ma, u krvavim borbama, u najvećim nesrećama. Često je potrebna hrabrost da se ona prepozna u tako dramatičnim uslovima i da se nazove svojim imenom. Ali nju ne treba samo prepoznati, bezna-čajnost moramo naučiti da volimo.'“

Biografija

POL KALANITI: *Dah života*

Prevod: DUBRAVKA SREČKOVIĆ DIVKOVIĆ

Pol Kalaniti je najpre na Stanfordu studirao engleski jezik i biologiju, zatim stekao master iz engleske književ-nosti, a onda se okrenuo medicini. Imao je trideset šest godina i upravo je završavao specijalizaciju neurohirurgije kada mu je dijagnostifikovan neizlečivi rak pluća: lekar koji je lečio umi-ruće postao je pacijent koji se bori za život. Februara 2014. u *Nju-jork tajmsu* Kalaniti je objavio esej pod naslovom „Koliko mi još ži-vota preostaje?“ koji je izazvao veliko interesovanje. Nakon toga odlučio je da napiše knjigu u kojoj će sumirati život i s čitaocima

podeliti svoje iskustvo suočavanja sa smrću. Pre nego što je knjigu završio, Pol Kalaniti je preminuo. Njegovi pri-jatelji su knjigu priredili za štampu, i ona je nedugo po objavljivanju dospela na vrhove bestseller lista. „Memo-ari Pola Kalanitija, posthumno objavljeni pod naslovom *Dah života*, poseduju težinu i mudrost starogrčke trage-dije. Kalaniti svoju hroniku pretače u svedenu, divnu pro-zu, a njegov pripovedački glas je toliko samopouzdan i moćan da očekujemo da će preživeti sopstvenu smrt i nastaviti da opisuje šta se događa s njegovim prijateljima i porodicom sad kada njega više nema“, rečeno je o ovoj knjizi. „*Dah života* dirljiva je i dubokomis-le-na priča o porodici, medicini i književnosti. Uprkos sumornom pri-zvuku, ova knjiga je istovremeno i nadahnuće.“

Istorijski

DARIO FO: *Papina kći*

Prevod: GORDANA BREBERINA

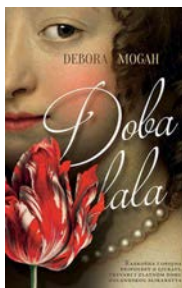

Romanom *Papina kći* u krug dobitnika Nobelove nagrade za književnost čija dela „Laguna“ objavljuje, ušao je i slavni italijanski pisac Dario Fo. Roman se bavi sudbinom Lukrecije Bordžije (1480-1519), lepe i obrazovane vojvotkinje od Ferare i jedne od najomraženijih ličnosti u istoriji. Vanbračna kćerka ozloglašenog pape Aleksandra VI, Lukrecija je do svoje jedanaeste godine bila dva puta verena i tri puta udavana – jedan od njenih supruha bio je nateran da se javno proglasi impotentnim i stoga nepodesnim, a drugog je ubio Lukrecijin brat Čezare Bordžija. Istorija joj je dodeljivala ulogu ubice, incestuozne ljubavnice, razvratnice i neodoljive žene zlih namera, ali Dario Fo, udaljivši se od senzacionalističkih ili strogo istorijskih rekonstrukcija njenog života, otkriva Lukrecijinu ljudsku prirodu, oslobađajući je stereotipa pohotne i rodoskvrne žene i stavljajući je u istorijski kontekst i svakodnevni život. On nam otkriva Lukrecijinu humanu stranu, njenu strast za životom, saosećajnost i sposobnost da zaobilazi mahinacije svoje porodice. Ali tu su i velebnepni renesansni dvorovi, najpotkupljiviji od svih papa Aleksandar VI, pokvareni brat Čezare, Lukrecijini muževi i njeni ljubavnici, pre svih Pjetro Bembo, s kojim je delila ljubav prema umetnosti, a naročito prema poeziji i pozorištu. No ipak svi su oni samo pioniri u igrama bezobzirne vlasti: „Prava smotra nepotizma i skarednosti, između proslava i orgija. Isto kao danas. Roman o porodici Bordžija prvenstveno je maska našeg vremena koje nam, viđeno kroz prizmu tog razdoblja, deluje još sumornije i iskvarenije.“

Drama

DEBORA MOGAH: *Doba lala*

Prevod: VERA OŠMJANSKI

Romanom *Doba lala* britanska književnica Debora Mogah vodi nas u Holandiju XVII veka, u zlatno doba tamošnjeg slikarstva, vreme Rembranta i Vermera, ali i vreme prve „lalomanije“ nakon koje će cvet lala postati holandski nacionalni simbol. Bogati amsterdamski trgovac Kornelis Sandvort zaljubljen je u svoju suprugu Sofiju, i u želji da ovekoveči svoju ljubav, od darovitog mladog slikara Jana van Losa naručuje zajednički portret. Ali, dok Van Los počinje da prenosi Sofijin lik na platno, između mlade žene i darovitog umetnika polako se budi strast. Istovremeno, započinje i igra između žitelja Sandvortove kuće sačinjena od ambicija, nada, spletki, obmana i laži koje se umnožavaju i neumitno vode ka tragediji. „U ovom maštovitom i zanosnom bestselleru, Debora Mogah je stvorila pravu književnu retkost – čarobno i lirsko delo koje je istovremeno i izuzetno čitljivo. Još od *Devojke sa bisernom minđušom* nije se pojavio roman koji tako živopisno oživljava jedno vreme, jedno mesto i jednu strast.“

Edicija Meridijan

VLADAN MATIJEVIĆ *Susret pod neobičnim okolnostima*

Vladan Matijević je za svoje knjige nagrađen najprestižnijim ovdašnjim književnim priznanjima, uključujući i Ninovu nagradu koju je 2003. godine dobio za roman *Pisac izdaleka*. Iz štamppe je upravo izašla njegova nova knjiga. Reč je o ljubavnom romanu čija radnja se dešava u toku jednog dana, 9. jula 2015. godine. Junakinja romana je Ana Žeželj, žena koja čeka joj se javi muškarac koji je od nje otišao pre pola veka: „Njena ljubav je nerazumna, njena vera nakaradna, ali od oružja ništa drugo nema.“ Julski dan Ana je nameravala da proživi na uobičajen način: pušeci cigarete, pijuckajući pivo i čekajući da zazvoni telefon i javi joj se Marjan. Taj dan, međutim, od ranog jutra je drugačiji i po mnogo čemu nagoveštava da joj može biti i poslednji. U grudima osećice snažan bol i otkriti da zagrobni život i onostrane sile stvarno postoje kada u svom kupatilu vidi biće s pepeljastim krilima: „Da li zaista počinje groteskni i strašni rat između demona i anđela s kojim se sprijateljila, da li Ana zaista u tramvaju kod Đerma ponovo sreće ljubav svog života, ili su obe uzbudljive priče samo plod njene bogate uobrazilje?“ *Susret pod neobičnim okolnostima* je nesvakidašnji roman o ljubavi i veri, o posnulom anđelu i demonima, o poimanju sudbinskog i nebeskog. Vladan Matijević je još jednom pokazao zašto njegove knjige dobijaju najznačajnije književne nagrade, zašto o njima pišu najznačajniji književni kritičari, zašto se toliko čitaju i prevode na strane jezike.“

Pripovetke

SVETISLAV BASARA: *Očaj od nane*

Nova knjiga Svetislava Basare donosi zbirku njegovih novih i starih priča. U prvom delu ove zbirke nalazi se izbor najboljih priča iz ukupnog Basarinog pripovedačkog opusa koje pokazuju sve odlike njegove postmoderne proze: apsurd, mistifikaciju, pomeranje vremenskih i prostornih granica pripovedanja, poigravanje književnim konvencijama i piscima, stvarnim, izmišljenim i predstavljanim u „basarijanskoj“ literarnoj oblandi humora i satire. Drugi deo zbirke sastoji se od novih priča prvi put sakupljenih na jednom mestu, uključujući i priče o srpskim klasicima kao što su „Nepoznati detalji o smrti Miloša Crnjanskog“ i „Poslednji dani i smrt Ive Andrića“. Povodom ove knjige, Novica Milić je o Basarinoj prozi napisao: „Jedino literatura ima tu sposobnost i slobodu da kaže sve. Najpre, da se kaže ponovo sve što je kazano. Potom, da se kazano nekako dovede do ruba, da se u svako središte, u svaku prividnu ravnotežu pogleda kao u tačku ponora, kao u rušenje svemira. Pritom, literatura je sloboda da se kaže i ono što još nije kazano, na drugačiji način. Tu slobodu literaturi nudi priča u koju se literatura zaogrće ne bi li se sačuvala kao naše jezgro slobode.“

AKCIJA

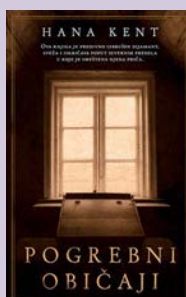
NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE **Laguna**

**Knjige za
299 dinara!**

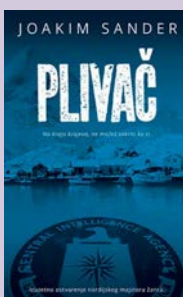
U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI“ U SRBIJI

Ponesite ovaj primerak „Vremena“ u neku od knjižara „Delfi“ i kupite jedan od deset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.

Akcija traje od 16. jula do 19. avgusta 2016.

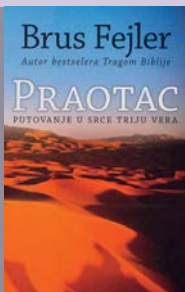
**Hana Kent
POGREBNI OBIČAJI**
Fascinantan roman zasnovan na istinom događaju iz istorije Islanda, o sudbini žene koja je zbog saučestništva u dvostrukom ubistvu osuđena na smrt, a zatim poslata na jednu farmu da tamo radi i sačeka datum određen za pogubljenje

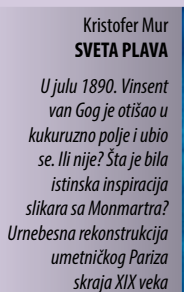
**Joakim Sander
PLIVAČ**
Savremeni špijunski triler čija se radnja dešava na liniji Brisel-Svedska-Sirija-Liban-Avganistan-Irak-SAD. Autor je nekadašnji poslanik u Evropskom parlamentu i činovnik Evropske komisije, a danas skandinavska literarna zvezda u usponu

**Folker Kučer
JEDAN NEREŠEN SLUČAJ**
Uzbudljiv nemački krimić s radnjom smeštenom u Berlin poslednjih dana Vajmarske republike, u kome nacistička partija postaje sve moćnija. Mladi inspektor istražuje zločin čiji trag ga uvlači u poteru za zlatom koje grupa ruskih opozicionara krijumčari kako bi kupila oružje i organizovala puč

**Brus Fejler
PRAOTAC**
Istorijsko-putopisna knjiga nastala tokom putovanja Bliskim istokom u potrazi za istinom o biblijskom Avramu koji se nalazi u srcu tri monoteističke religije – judaizma, hrišćanstva i islama

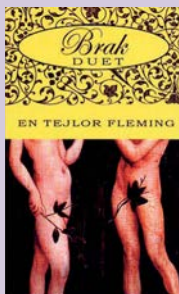
**Kristofer Mur
SVETA PLAVA**
U julu 1890. Vinsent van Gog je otišao u kukuruzno polje i ubio se. Ili nije? Šta je bila istinska inspiracija slikara sa Monmartra? Urnebesna rekonstrukcija umetničkog Pariza skraja XIX veka

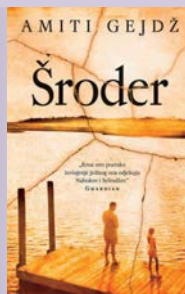
**Imre Kertes
DOSIJE K.**
Životna ispovest mađarskog nobelovca koji je kao dečak preživio užase Aušvica. Knjiga razgovora u kojima Imre Kertes otvoreno i zanimljivo svedoči o svom životu, istoriji i književnosti

**Džulija Gregson
NOĆI JASMINA**
Ljubavno-špijunski triler o sudbini jedne britanske pevačice koja tokom Drugog svetskog rata nastupa pred savezničkim vojnicima u Kairu i Istanbulu i ima romansu s pilotom RAF-a

**En Tejlor Fleming
BRAK - DUET**
Dve priče o neverstvu i njegovim posledicama koje bi mogle da se koriste i kao uputstva za brak. Knjiga namenjena svakome ko je na brak pomišljao, u njega duboko zagazio, ili, pak, pokušava da se domogne razvoda

**Amiti Gejdz
ŠRODER**
Nabokovljevsko-selindžerovska setna ispovest jednog prevaranta, istočnonemačkog imigranta u Americi, koji pripoveda o svom promašenom životu, otmici sopstvene cerke i neutaženoj čežnji za ljubavlju

**Robert M. Edsel, Bret Viter
OPERACIJA:
ČUVARI NASLEĐA**
Knjiga o sudbini umetničkih dela koja su iz okupiranih zemalja krali nacisti i o specijalnom savezničkom odredu formiranom s namerom da opljačkane umetnine vrati. Dokumentovano i uzbudljivo pisana knjiga o „najvećem lovu na blago u istoriji“

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižara "Momo Kapor", Stanoja Glavaša br. 1, Beograd
Delfi knjižara, Immo Outlet centar, Gandijeva br. 21, Beograd
Delfi knjižara "SKC", Kralja Milana br. 48 (ulaz iz Resavske), Beograd
Delfi knjižara, Knez Mihailova br. 40, Beograd
Delfi knjižara, Makedonska br. 12, Beograd
Delfi knjižara, Bulevar kralja Aleksandra br. 146, Beograd
Delfi knjižara, Bulevar kralja Aleksandra br. 92, Beograd
Delfi knjižara, Vareška br. 4, Beograd
Delfi knjižara, Požeška br. 118a, Beograd
Delfi knjižara, TC Zira, Ruzveltova br. 33, Beograd
Delfi knjižara, Terazije br. 38, Beograd
Delfi knjižara, Glavna br. 20, Beograd
Delfi knjižara, Mirka Tomića br. 88, Krševac
Delfi knjižara, Korzo br. 8, Subotica
Delfi knjižara, Zmaj Jovina br. 12, Novi Sad
Delfi knjižara, TC Rodić, Sremska Mitrovica
Delfi knjižara, Voždova br. 4, Niš
Delfi knjižara, TC Kalča, lam. E, lok. 11, Niš

Delfi knjižara, Kralja Petra I br. 12, Kragujevac
Delfi knjižara, Kneza Miloša br. 33, Valjevo
Delfi knjižara, Omladinska br. 16/1, Kraljevo
Delfi knjižara, Gradsko šetalište bb, Čačak
Delfi knjižara, TC Aviv Park, Miloša Obrenovića br. 12, Pančevo
Delfi knjižara, Stari korzo br. 2, Požarevac
Delfi knjižara, TC Big Shopping Center, Sentandrejski trg br.11, Novi Sad
Delfi knjižara, Trg Svetog Save br. 46, Užice
Delfi knjižara, TC VIVO shopping PARK, lokal A10, Stevana Ivanovića bb, Jagodina
Delfi knjižara, TC Zemun park, autoput za Novi Sad br. 124-126, Beograd
Delfi knjižara, Vojvode Milana br. 4, Gornji Milanovac
Delfi knjižara, TC Aviv park Zrenjanin U. Bagljaš Zapad br. 5, Zrenjanin
Delfi knjižara, Trg Sv. Teodora Vršackog br. 5, Vršac
Delfi knjižara, TC Aviv Park, Živka Davidovića br. 86, Beograd
Delfi knjižara "Miloš Crnjanski", Vase Čarapića br. 2-4, Beograd
Delfi knjižara, TC Shoppi, Segedinski put br. 88, Subotica
Delfi knjižara, Bulevar Mihajla Pupina br. 181, Beograd
Laguna Klub čitalaca, Resavska br. 33, Beograd

Dilan Dog u Kragujevcu

Šesti međunarodni ComicCon u Kragujevcu o trenutnoj situaciji i problemima devete umetnosti, u znaku tridesetogodišnjeg Dilana Doga

Međunarodna strip konferencija Kragujevac ComicCon (1–3. jula), jedan je od šest najpoznatijih strip-festivala u Srbiji. Osnovao ga je pre šest godina nekolicina strip-entuzijasta iz udruženja "Svet stripa", namerno u Kragujevcu, kako bi javnost suočila sa činjenicom da je tokom Kongresa kulturne akcije 1971. godine javno spaljeno sve što je proglašeno šund literaturom pa i licencna izdanja stripova o Tarzanu.

Kragujevac je lomaču zamenio festivalom čiji je koncept godinama isti – izložbe, serije tribina, štandovi izdavača, druženje sa umetnicima i specijalnim gostima, berza stripa, časovi crtanja. Festival su otvorili Nebojša Vesović ispred "Sveta stripa", Zoran Đukanović, strip-kritičar i esejista iz Holandije, i potpisnik ovih redova. Autori, izdavači i učesnici Festivala raznih profila oslikali su najvažnije segmente aktuelnosti iz sveta stripa u Srbiji. Posebnu pažnju publike privukla je tribina o pomenutom paljenju stripova, zato što se pretvorila u raspravu o učešću stripa i umetnika u važnim političkim dešavanjima, sa posebnim osvrtom na sadašnju, naizgled beznadežnu političku situaciju i medijsku cenzuru.

Izdavači stripova su predstavljali programe i buduća izdanja svojih kuća. Novosadski Komiko je, na primer, predstavio drugi omnibus Didieja Komesa, belgijskog umetnika, i *Skim*, grafički roman kanadskih umetnica Mariko i Džilijan Tamaki. Izdavačka kuća Veseli četvrtak je najavila ediciju *Veliki Tek* koja u Italiji objavljuje radove nekih od najcenjenijih autora devete umetnosti, odnosno njen prvi broj – album *Dolina straha* Roberta Raviole, domaćoj publici poznatijeg kao Magnus, koji se često u fannovskoj i kritičarskoj zajednici veliča kao njegov najbolji rad na stripu. Izdavačka kuća Besna kobila je predstavila najnoviji grafički roman *Morski vuk* Rifa Rebsa, slobodnu adaptaciju istoimenog romana Džeka Londona, i najavila do kraja godine višestruko nagrađivan strip iz

Foto: Đorđe Matić

devedesetih kanadskog umetnika Seta – *It's a good life, if you don't weaken*. Beogradski Darkwood je akcentovao prvo izdanje *Deadpoola* u Srbiji, i tako dalje. Učesnici nekoliko tribina su isticali "Vreme" kao jedan od retkih medija koji se ozbiljno bave devetom umetnošću, njenom kritikom i promocijom.

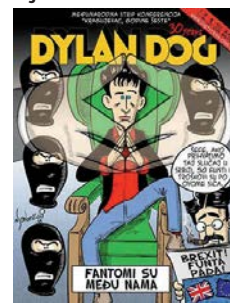
Ovogodišnji ComicCon je obeležio tridesetogodišnjicu Dilana Doga: uz pomoć Veselog četvrtka, srpskog izdavača ovog serijala, realizovan je konkurs za ilustraciju Dilana Doga, što je dobar način za popularisanje stripa kao umetnosti. Pobedio je Ivica Stevanović, ilustrator, grafički dizajner i autor stripova *Ljubazni leševi* i *Izgubljeni slučajevi*, sa ilustracijom *Čajanka*.

Glavni gost festivala bila je scenaristkinja Paola Barbato iz Milana, godinama jedan od nosećih stubova redakcije *Dilana Doga* izdavačke kuće Serđo Boneli, i autorka nekih od najzapaženijih epizoda o tom junaku (*Nekropolis*, *Preko praga*...). Barbato je prvi put bila na Kragujevačkom festivalu pre pet godina, što rado ističe u intervjuima i statusima na Fejsbuku. Na tribinama o Dilanu Dogu isticala je promene koje je u Dilanov svet uveo Roberto Rekjoni, novi urednik redakcije *Dilana Doga*, kako bi prevazišao svojevrstu stvaralačku krizu prethodnih stotina brojeva.

Pored Paole Barbato, zvezde festivala

Čajanka Ivica Stevanovića

Ilustracija Marka Somboraca

bili su Igor Kordej, vitez reda umetnosti i književnosti (titula koju mu je 2013. dodelilo Ministarstvo kulture Francuske), njegova supruga Jana Adamović, koja se takođe više godina uspešno bavi stripom, i strip scenarista Dejan Stojiljković, trenutno najčitaniji srpski pisac. Poznati autor novinskog stripa Marko Somborac nacrtao je jednu od najzapaženijih ilustracija posvećenih festivalu, u kojoj je Dilan Doga doveo u kontekst fantoma iz Savamale i Brexita. Na festivalu su učestvovali i strip-umetnici Vlada Vesović, suosnivač Salona stripa u Beogradu, Sabahudin Muranović Muran (*Priče iz Jugoslavije*), Dragan Paunović (*Družina Dardaneli*) i drugi.

Šesti ComicCon je održan, prvi put do sad, na otvorenom – na trgu ispred Prve kragujevačke gimnazije, kako bi i na taj način istakao otvorenost ove umetnosti. Da li zbog toga ili zbog sadržaja, tek, ovogodišnji ComicCon bio je izuzetno posećen, što navodi na poznati zaključak da strip kao umetnost nema problema sa popularnošću i sa postojanjem izuzetnih stvaralaca. Ali problem postoji. Bez prisustva stripa u muzejima, školama i stručnim institucijama, njegova promocija će zavisiti od entuzijasta spremnih da organizuju događaje poput ComicCona u Kragujevcu.

NIKOLA DRAGOMIROVIĆ

DISKRETNOST ZVECKANJE SABLJOM

Severnoatlantski pakt istovremeno šalje nove bataljone na istok i umirujuće poruke Moskvi

Varšava nije slučajno odabrana za redovni samit šefova i država i vlada NATO-a, održan prošlog vikenda. Pre gotovo tačno četvrt veka, u poljskoj prestonici je doneta odluka o raspuštanju Varšavskog pakta, čime je zvanično okončan hladni rat. Danas, kada taj rat ponovo tinja, doduše u malo drugačijem obliku, kao najveće postignuće Severnoatlantskog pakta može se smatrati što praktično više niko ne dovodi u pitanje svrishodnost njegovog postojanja. Doduše, NATO ovaj uspeh manje može da pripiše sebi, a više ruskom predsedniku Vladimiru Putinu, čija ga agresivna politika na Crnom moru i na Baltiku održava u životu.

Iako najavljivan kao istorijski, varšavski samit teško da je to bio, osim za Crnu Goru, kojoj je pre dva meseca uručena zvanična pozivnica za pristupanje NATO-u, čime je ispunjen višegodišnji san premijera Mila Đukanovića, a on dobio šansu da na Samitu sedi bok uz bok sa američkim predsednikom Barakom Obamom, iako će na status punopravnog člana morati da sačeka bar još godinu dana. U vezi sa svim ostalim temama, samit se držao pravca zacrtanog pre dve godine u Velsu, kada je u jeku ukrajinske krize donet niz odluka o jačanju istočnog krila NATO-a.

U skladu sa tim, lideri Alijanse su, pored ranije postavljenih privremenih baza za snage za brzo delovanje (RAP) u Poljskoj, Mađarskoj, Bugarskoj i Rumuniji, odlučili da NATO tokom ove i sledeće godine uputi tri bataljona (oko 3000 vojnika) u

baltičke zemlje. Okosnicu ovih snaga čine američke, kanadske, britanske i francuske trupe, a cilj im je odvratanje Rusije od stvaranja incidentnih situacija u regionu. Iako je ovaj potez odmah naišao na ljutitu reakciju Moskve, ta odluka teško da će nešto promeniti u odnosu snaga, jer Rusija na granici sa Estonijom, Letonijom i Litvanijom već drži oko 10.000 vojnika u stanju visoke borbene gotovosti i praktično neprestano priređuje vanredne vežbe i manevre. Tu treba dodati i oko 11.000 vojnika u Kalinjingradu, ruskoj enklavi između Poljske i Litvanije, i bar 30.000 u severnom delu granice sa Ukrajinom. Stoga i ovo pojačanje ima prevashodno simbolički karakter, sa ciljem da baltičke članice NATO i Poljsku ubedi da će ih Alijansa, u skladu sa čuvenim članom 5 Atlantske povelje, zaista braniti u slučaju ruskog napada.

Ipak, malo ko stvarno veruje da ruske provokacije ka baltičkim zemljama, koje osim neprestanih manevara uključuju i povremeno narušavanje vazdušnog prostora, imaju bilo kakav ozbiljniji cilj, osim da provociraju NATO i odvrte Alijansu od širenja na istok, ka Gruziji i Ukrajini. Kad je o Ukrajini reč, ona od NATO-a nije dobila praktično ništa osim verbalne podrške i zaklinjanja da pripajanje Krima Rusiji nikada neće biti priznato. Istina, na istoku Ukrajine je prošlog meseca održana skromna zajednička vežba sa pojedini članicama NATO-a, ali sama Alijansa institucionalno nije učestvovala u njima, a i ti manevri, uostalom, nisu uplašili do

zuba naoružane ruske vojnike sa druge strane granice, pa čak ni njihove štitičnice u Pridnjestrovlju.

USPAVANKA ZA PUTINA

Ukorak sa ovim, sa samita su prema Moskvi upućene iznenađujuće pomirljive poruke. "Hladni rat je prošlost, i tamo treba da ostane", rekao je u uvodnom govoru Jens Stoltenberg, generalni sekretar NATO-a, koji je naglasio da "Rusija ne sme i ne treba da bude izolovana" i da vrata za dijalog ostaju otvorena. U vrlo sličnom tonu govorili su i ostali NATO lideri, a francuski predsednik François Oland je čak izjavio da NATO "ne bi trebalo da se meša u odnose Rusije i EU" i da njego-va zemlja "ne vidi Rusiju kao protivnika ili pretnju, nego kao partnera". On je, doduše, priznao da taj "partner" povremeno koristi silu prema susedima, kao u Ukrajini, ali da je, što se njega tiče, dovoljno što je Zapad takvo ponašanje jasno osudio.

Sem toga, u zvaničnim dokumentima sa samita, kao ni ranije, Rusija se nigde ne pominje kao pretnja, već se koristi blaži termin "izazov". "Pretnja" je rezervisana za "Islamsku državu" i slične terorističke organizacije na Bliskom istoku, ali i tu je iskazana potreba za produbljivanjem saradnje sa Rusijom u cilju borbe protiv globalnih džihadista.

Primećeno je da je pre i tokom samita i Rusija znatno stižala retoriku i da reakcije na odluku o upućivanju dodatnih trupa na Baltik, premda ljutite, nisu bile propraćene uobičajenim pretnjama iz

DUG PUT OD ŽUTE GREDE DO VARŠAVE:
Milo Đukanović na samitu NATO-a

Fotografije: AP

HLADNI RAT ILI HLADNI MIR: NATO i Rusija

Kremlja. Putin je uoči samita bio u zvaničnoj poseti Finskoj, gde je vrlo pomirljivo govorio o načinima da se snize tenzije u baltičkom regionu i najavio da je spreman da o tome razgovara sa zapadnim partnerima.

Priliku za to imaće već ove nedelje, na Savetu NATO-Rusija u Briselu, gde će Putinov predstavnik Sergej Lavrov sa Stoltenbergom razgovarati ne samo o jačanju Alijanse na granici sa Rusijom, već i o čitavom nizu drugih tema oko koje bi dve strane mogle lakše da se slože. Odmah posle toga, američki državni sekretar Džon Keri otputovaće u Moskvu kako bi pokrenuo dijalog o produžetku programa za uzajamno regulisanje zaliha nuklearnog oružja (START), što takođe pruža priliku za relaksiranje napetosti između Istoka i Zapada.

Konačan saldo najbolje je sveo nemački analitičar Robert Rigert, koji je za Dojče vele napisao: "Stvari će posle varšavskog samita biti na svom mestu, a dve strane upućene da razgovaraju na temelju realne politike. Žrtve ove dvostruke igre Alijanse – tihog zveckanja oružjem i dijaloga – jesu najpre Ukrajinci i Gruzini. Oni moraju da se pomire sa tim da će Rusija još dugo biti rovac na njihovoj teritoriji i da NATO, što se toga tiče, ništa ne može ili neće da preduzme."

BRNJICA ZA OBAMU

Na marginama samita došlo je do nekoliko manjih skandala, za koje krivicu snose poljski domaćini. Najpre, u okviru

skupa bila je organizovana velika izložba na temu istorije odnosa Poljske sa NATO-om, u čemu ne bi bilo ništa čudno da iz sadržaja nisu uklonjene sve reference na bivšeg predsednika Aleksandra Kvaśnjewskog, koji je 1999. potpisao pristupni ugovor sa NATO-om, kao i na sve funkcionere iz vlada koje su prethodile aktuelnom krajnje desnom režimu Jaroslava Kačinskog. Tako je ispalo da su samo Kačinski i njegovi saradnici iz Stranke zakona i pravde održavali kontakte sa NATO-om u poslednjih sedamnaest godina. Sem toga, dopisniku "Vašington posta" je na zahtev domaćina uskraćena akreditacija za Samit, jer u tim novinama kao jedna od urednica radi En Eplbaum, oštra kritičarka Kačinskog i supruga bivšeg ministra spoljnih poslova i člana opozicione Građanske alijanse Radeka Sikorskog.

Druga izložba, takođe u okviru Samita, ticala se avionske nesreće iznad Smolenska, kada je u padu vladinog aviona 2010. godine poginula celokupna tadašnja vlada, uključujući i premijera Leha Kačinskog, koji je brat bliznanc Jaroslava Kačinskog. Iako je međunarodna istraga potvrdila da je avion pao zbog lošeg vremena i greške pilota, Kačinski i njegovi saradnici tvrde da je reč o zaveri Putina i tadašnjeg poljskog premijera, a sada predsednika Saveta EU Donalda Tuska. Ovo je izazvalo opštu konsternaciju među gostima, kojima se ni najmanje nije svidelo da se visoki funkcioner EU žigoše kao masovni ubica, ali su poljski mediji izvestili da je izložba naišla na veliki odziv.

U kojoj meri se u današnjoj Poljskoj poštuje sloboda štampe videlo se i po tretmanu Obame, koji se na zajedničkoj konferenciji za novinare sa poljskim predsednikom Andžejom Dudom usudio da blago kritikuje Kačinskog i njegovu politiku gušenja svake kritičke misli. Obama je na toj konferenciji, uz mnoge pohvale na račun Poljske i njene uloge u istorijskom porazu sovjetskog komunističkog modela, uputio i uzdržanu kritiku na račun domaćina. "Uz veliko uvažavanje poljskog suvereniteta, kao prijatelj i saveznik pozivam sve strane da rade više kako bi se očuvale demokratske institucije. Demokratija nije samo ono što piše u Ustavu i što je rezultat glasanja, već se ogleda u institucijama na koje se svakodnevno oslanjamo, kao što su vladavina prava, nezavisno sudstvo i slobodni mediji", rekao je američki predsednik, aludirajući na nedavne zakonske promene kojima je poljskom Ustavnom sudu oduzeto pravo da preispituje Vladine zakone, a svi državni mediji su stavljeni pod direktnu kontrolu Ministarstva finansija. Ovaj deo govora izostavljen je iz svih izveštaja poljskih zvaničnih medija, a stranim medijima koji su ga preneli zaprećeno je oduzimanjem akreditacija. Niko, međutim, zbog ovoga nije želeo da diže previše buke: NATO možda jeste savez zasnovan na demokratskim načelima, ali je prevashodno ipak vojni savez, i tu, osim u ceremonijalnim govorima, za demokratiju nema mnogo mesta.

DEJAN ANASTASIJEVIĆ

Uništenje radi spa

SUMRAK JEDNOG SVETA:
Britanski tenkovi u
Basri 2003. godine

Foto: AP

“**N**ajpametniji britanski političar proteklih decenija, izabran tri puta, postao je parija u sopstvenoj zemlji”, pisao je francuski dnevni list “Figaro” nakon što je lord Džon Čilkot, britanski diplomata od karijere i viši državni službenik, 6. jula 2016. objavio završni izveštaj. Čilkot je sedam godina vodio istragu o britanskom učešću u iračkom ratu, koje je trajalo šest godina (2003–2009), napisao izveštaj od 2,6 miliona reči u 12 tomova, plus rezime, koji sadrži svedočenja oko dve stotine aktera, političara, diplomata, generala i zaključio da su pravne osnove za ulazak Britanije u taj rat bile daleko od zadovoljavajućih, izgovori pogrešni, a planiranje loše.

Čilkot sugerise da je ulaskom u irački rat Britanija efektivno potkopala autoritet Saveta bezbednosti UN-a, a i da nije potkrepljeno činjenicama verovanje iz 2003. da Irak poseduje hemijsko biološko

oružje, kakvo je upotrebio osamdesetih, kada je stradalo oko 5000 ljudi u kurdskom gradu Halabiji. Nakon okupacije Iraka posebna istražna grupa je utvrdila da je ta opasna sredstva Sadam direktno uništio 1990. godine.

TONI JE KRENUO U RAT

Ono što sada saopštava lord Čilkot naslućivali su mnogi Britanci, antiratni protest u Londonu 15. februara 2003. okupio je 750.000 ljudi. Britanski parlament je, ipak, desetak dana kasnije izglasao neobavezujuću podršku premijeru Toniju Bleru da uđe u rat protiv Iraka kao najbliži saveznik američkog predsednika Džordža Buša mlađeg, kome je sedam meseci pre toga, 22. juna 2002, saopštio: “Biću s vama, bilo kako bilo...”

Od evropskih zemalja američki rat protiv Iraka 2003. podržavali su Britanija, Portugal i Španija, a Nemačka i

Francuska su bile protiv, na šta se Bler pred kolegama, kolutajući očima, rugao Širaku: “*Poor old Jacques. He just doesn’t get it, does he?*”

Po objavljivanju Čilkotovog izveštaja, Bler je tvrdio da je odlučivao po vlastitom uverenju, izvinjavao se zbog grešaka, žalio zbog žrtava, ali ne i zbog vlastite odluke o ulasku u rat na strani Amerikanaca. Za razliku od svojih laburističkih prethodnika, on je kao “novi laburista” u toku svog mandata (1997–2007) vodio izrazito proameričku politiku. Sudeći po knjizi Roberta Kegana *Raj i sila, Amerika i Evropa u Novom svetskom poretku*, Bler je bio za intervenciju u Bosni više nego američki predsednik Bil Klinton, a tokom bombardovanja Srbije 1999. bio je zagovornik i kopnene intervencije na Kosovu.

Prepiska Blera i Buša ostaće zatvorena za javnost do daljega i ostalo je da se spekuliše o tome kako je Bler krenuo još

savanja

Iscrpan izveštaj lorda Čilkota o pogrešnom ratu Tonija Blera, koga je britanska javnost zbog tog rata nazvala "Toni lažov"

jednom ratnom stazom s Amerikancima, čiju politiku jedan autor upoređuje s poslovičom: "Ko ima čekić, sve mu liči na ekser...", za razliku od onih koji nemaju čekić, pa im ništa ne liči na ekser...

Lord Aleksander od Vidona, po nekim "najbolji advokat svoje generacije", inače konzervativni političar, u svom ekspertskom svedočenju podseća da su Amerikanci često intervenisali da bi "poništili nevaljale države", da je američki predsednik Džordž Buš mlađi u govoru o stanju nacije 2002. pominjao "osovinu zla" u kojoj je identifikovao Severnu Koreju i Iran, a da su SAD tako okarakterisale i Siriju, Kubu i Libiju.

Zaključak lorda Aleksandera od Vidona je, rekli bismo, tipično britanski: "U svemu tome SAD su očito delovale iz prosvetljenog ličnog interesa, ali protkanog jakim elementom idealizma..." (Koji je, kako primećuje, ponekad protivrečio britanskim interesima: doprinos raspadu ostataka imperije, Suecka kriza)...

AGRESIJA S LAŽNIM IZGOVOROM

Džeremi Korbin, lider laburista, inače pacifista koji se suprotstavljao ulasku Britanije u irački rat, britansko angažovanje u Iraku nazvao je aktom vojne agresije s lažnim izgovorom kojim je britanski parlament bio zaveden. Dok je Korbin govorio povodom Čilkotovog izveštaja, neki od njegovih laburista su dobacivali: "Sedi i ućuti. Ti si sramota Britanije..." Neke grupe i porodice 119 Britanaca poginulih u Iraku tražile su, pak, da se Bler izvede na sud za ratne zločine.

Na stranu pravdoljubive želje, "haški sudovi" ne sude zbog pokretanja rata, već zbog ratnih zločina, a i Čilkotova komisija, još kada ju je 2009. formirao laburista Gordon Braun, bila je lišena mogućnosti da predloži bilo kakve konsekvence koje treba da snosi Toni Bler, jer to je sudska ingerencija. Čilkot, uostalom, nije imao pravo da uzima izjave pod zakletvom. U istražnoj komisiji je, inače, bio i ser Martin Gilbert (umro u februaru 2015), historičar koji je podržavao invaziju Iraka i tvrdio 2004. da će se Džordž V. Buš i Toni

Bler jednog dana možda pridružiti "rang Ruzvelta i Čerčila"...

Izveštaj lorda Čilkota, koji ne otkriva mnogo toga nepoznatog, oslobodio je Blera optužbe da je direktno lagao britanski parlament i javnost, a ta krivica je prebačena na obaveštajne službe, od kojih je Bler tražio da nađu još nešto, što će biti *casus belli*, a one su mu podastrle "vruću" dojavu nekog svog "izvora", za koga se znalo da je ranije lagao, ali o toj činjenici premijera nisu obavestile. Taj izveštaj je Blerov spin doktor Alister Kembel malo pojačao, ali ne i "erotizovao", kako se ranije govorilo.

"Gardijan" i "Independent" pominju neobičnu podudarnost detalja iz tog izveštaja o "povezanim sferama šupljeg stakla" u kojima Sadam pravi bojni otrov sarin, koji kao da su prepisani iz scenarija za holivudski akcioni film *Stena* iz 1996. godine (igraju Šon Koneri i Nikolas Kejdž), u kome dobri momci onesposobljavaju grupu bitangi među američkim marincima, koji prete da će ispaliti rakete punjene smrtonosnim gasom na San Francisko ako im se ne isplati 100 miliona dolara...

"OSLOBAĐANJE IRAKA"

I "IRAČKI ZAMOR"

Za razumevanje sadašnjeg stanja na Bliskom istoku možda su upotrebljivija svedočanstva u izveštaju lorda Čilkota o događajima na terenu, koji su doveli, kako se u izveštaju ukratko konstatuje, do pogibije 150.000 Iračana i raseljavanja milion ljudi... Ispalo je onako kako je tokom rata u Vijetnamu 1968. jedan američki oficir rekao dopisniku Asošijeted presa: "Bilo je potrebno da se uništi selo, da bi se spaslo."

Britanski strateški ciljevi u Iraku, kako ih je 7. januara 2003. opisao ministar spoljnih poslova Džek Strou, bili su da Irak postane stabilna, u svojim predratnim granicama ujedinjena zemlja koja poštuje pravo, sarađuje sa međunarodnom zajednicom, ne predstavlja pretnju po svoje susede i u kojoj je vlada efektivna i reprezentativna. U zajedničkom

saopštenju Džordža Buša i Tonija Blera u aprilu 2003. poručivano je: "Posle godina diktature, Irak će uskoro biti oslobođen. Prvi put u mnogo decenija, Iračani će uskoro izabrati svoju reprezentativnu vladu... Stvorićemo okruženje u kome Iračani mogu da odrede svoju sudbinu demokratski i miroljubivo..."

Već u septembru 2004. britanski diplomata Najdžel Šeinvald zapaža "određene znake iračkog zamora" u britanskom Vajtholu, a diplomata Džonatan Pael u septembru 2005. konstatuje da među onima koji se bave Irakom preovladavaju "umorni cinizam i osećanje da sve neizbežno tone..."

"VIŠE NEMA PLJAČKE"

Nakon što su invazione snage za nepun mesec oborile režim Sadama Huseina, Britanija je preuzela odgovornost za područje južnog Iraka, koje je trebalo da posluži za primer ostatku te zemlje. U odsustvu funkcionalne iračke policije i pravosudnog sistema, i bez jasnog plana okupacionih snaga, pljačke su ubrzo nakon što je režim pao postale ozbiljan problem u Basri, a potom i u Bagdadu – najpre je počelo pljačkanje ministarstava i oštećenje državne infrastrukture.

Nakon obilaska Iraka početkom maja 2003, general Majk Džekson, načelnik Generalštaba, primetio je da u Bagdadu postoji bezbednosni vakuum: pljačke, ubistva, osвете, subverzivne aktivnosti, naročito noću, i da se mogu širiti kao talas.

Pre invazije obaveštajne službe procenile su da postoji rizik širenja bezakonja, kojim se treba brzo pozabaviti. Neka opšta uputstva u tom smislu dao je i admiral Majkl Bojs, ali britanske trupe nisu imale jasne instrukcije kako da postupaju kad zavlada bezakonje u Basri. Suočeni s masovnom pljačkom posle invazije, britanski oficiri sami su prosuđivali šta da rade. Grajem Bins, komandant 7. oklopne brigade, koja je zauzela Basru, zaključio je da je najbolji način da se zaustavi pljačka da se dođe do tačke kada više nema šta da se pljačka...

Nakon suočavanja s tim teškoćama

tokom svog šestomesečnog iskustva u Bagdadu, britanski diplomata Džeremi Grinstok je u martu 2004. zaključio:

“Pripreme za postkonfliktnu fazu bile su bedne – pogrešna analiza, pogrešni ljudi...” Velika Britanija se nadala da će posle prekida vatre UN preuzeti vodeću ulogu u rekonstrukciji Iraka, ustanovljenju iračke vlade, omogućavanju priliva sredstava (posebno iz zemalja koje nisu bile deo vojne koalicije).

KAO MAGLA, SVUDA I NIGDE

Nedefinisani odnosi između različitih vlasti (iračkih i okupacionih), raspad državnih službi, raspad sistema krivičnog pravosuđa i bezbednosnih snaga, nestašice hrane, neredovno snabdevanje strujom i vodom, počeli su da narušavaju odnos između britanskih snaga i lokalnog stanovništva.

To se jasno videlo već 22. i 24. juna 2003. kada je došlo do napada na snage Velike Britanije u Madžar al Kabiru u provinciji Misan. Hronologijom događaja na terenu od 2003. do 2009. kao da provejava rečenica Lorensa od Arabije: “Pobunjenici su kao magla, oni su svuda i nigde...” Jedan irački svedok govori da je u to vreme delovalo mnogo pobunjeničkih grupa raznih profila, od grupa pripadnika Baas partije do verskih, nacionalnih i plemenskih ekstremista.

Do jeseni 2003. godine, nasilje je eskaliralo i u Bagdadu i napadi su postali sofisticiraniji. Napadi na UN u avgustu i septembru 2003. u kojima je veliki broj zvaničnika UN-a povređen i ubijen, uključujući i specijalnog predstavnika UN-a za Irak, naveli su neke organizacije da povuku svoje međunarodno osoblje.

Februar 2004. je bio najgori mesec nakon pada Sadama Huseina, mereno po broju ozleđenih pripadnika koalicije; više od 200 ljudi, uglavnom iračkih građana, ubijeno je u samoubilačkim napadima. Napadi na snage bezbednosti su učestali, a povećavala se aktivnost islamističkih ekstremista. Do kraja marta 2004. više od 200 napada na iračke građane beleženo je svake nedelje.

U aprilu 2004. odjednom je došlo do nagle eskalacije napada grupe Džaiš al Mahdi u Basri, “kao da je pritisnut prekidač”, kako je opisao jedan general. Sredinom avgusta 2004. nivo napada protiv

personalna međunarodne koalicije je bio izjednačen sa rekordom iz aprila te godine. U Faludži, ofanziva vojnika SAD, koja je usledila posle ubistva četvorice bezbednjaka po ugovoru, provocirala je besni odgovor sunita. Značajno pogoršanje bezbednosti, koje je usledilo po objavljivanju saznanja o iračkim zatvorenicima i zatvoru Abu Greib, navelo je neke svedoke da 2004. godinu označe kao prelomnu.

Zajednički obaveštajni komitet je 13. aprila 2005. raspravljao o uticaju Iraka na međunarodni terorizam. Obaveštajci su tada zaključivali da je konflikt u Iraku na duži rok povećao opasnost od međunarodnog terorizma, potvrdio uverenje ekstremista da je islam napadnut i da treba da se brani upotrebom sile, da je ojačao rešenost terorista koji su se već obavezali da napadaju Zapad i motivisao one koji nisu. U toj analizi se, na primer, kaže da iskustvo Bosne pokazuje da čak i tamo gde Zapad igra pozitivnu ulogu, poruke ekstremista nailaze na odjek.

Upozoravano je na to da će neki džihadisti koji napuštaju Irak igrati vodeću ulogu u regrutovanju i organizovanju terorističkih mreža, prenositi svoje veštine i eventualno rukovoditi napadima, da će neki neminovno doći i u Veliku Britaniju, i verovatno biti važan motivacioni faktor u radikalizaciji tamošnjih muslimana; takođe, da se povećavala saradnje između terorističkih mreža, posebno između Al Kaide i Al Zarkavija, koji je, po tadašnjoj oceni, radio isto što i iz svoje baze u Avganistanu, ali mu je njegov status u Iraku omogućio pristup sredstvima i povećao njegovu sposobnost da koordinira napade.

Ahmad Fadhil, Jordanac iz grada Zarkavija, nazvan Abu Musab al Zarkavi, ubijen u američkom vazдушnom napadu 2006, bio je osnivač Islamske države, koji je pobunu protiv američke okupacije preokrenuo u rat sunita protiv šiita. (Viđeti izvode iz knjige Jirgena Todenhefera “Deset dana u ‘Islamskoj državi’” na sledećim stranicama “Vremena”).

U martu 2006, britanski viši oficiri su razmatrali mogućnost razbuktavanja građanskog rata u Iraku zbog sektaškog nasilja i prigovarali zbog toga što se iračka vlada nije upuštala u pitanja bezbednosti...

POMIRENJE BEZ REZULTATA

Britanci su, kaže Čilkotov izveštaj, nastojali da ustanove nove političke strukture u Iraku i ustoliče vladu iračkog jedinstva, koju sačinjavaju predstavnici šiita, sunita i Kurda, izabrani od strane svojih grupa. Tražili su da se uvaži što više stavova većinskih šiita, što je, pak, povećavalo rizik represalija protiv članova manjinske sunitske zajednice, čiji je pripadnik bio Sadam Husein u vreme kada su oni dominirali u Iraku. Onda su nastojali da uspostave balans, podržavajući pristup da suniti, koji su se plašili šiitske dominacije i koji su bili frustrirani nedostatkom posla i novca, nisu obavezno povezani s bivšim režimom. To je nazivano “pomirenjem”.

Pomirenje je otežano od samog star-ta. Odluke o “re-baasizaciji” (čistka bivših članova u vreme Sadama vladajuće Baas partije) donesene na početku okupacije

NI KAJANJA, NI SAVESTI: Toni Bler i Džordž Buš mlađi
Foto: Reuters

proizvele su nepoverenje i otuđenje. Britanci su imali minimalno znanje o iračkom kompleksnom plemenskom pejzažu. Britanski diplomata Najdžel Šeinvald se sretao sa tvrdim sunitskim nacionalistima i predstavnicima sunitskih pobunjeničkih grupa u novembru 2005. i u februaru 2006. Uz generala Grema Lamba radio je sa pobunjeničkim grupama 2006. i početkom 2007.

Izbore za tranzicionu iračku skupštinu od 30. januara 2005. obezbeđivalo je 130.000 pripadnika iračkih bezbednosnih snaga, koje je podržavalo 184.500 vojnika međunarodne koalicije. Obaveštajne službe su zaključile da je glasalo manje od deset odsto glasača u sunitskim oblastima, a da bez "angažovanja sunita u političkom procesu neće biti moguće potkopati pobunjenike".

Prelazna vlast koju su u periodu okupacije kontrolisale SAD je u periodu

"irakizacije" zamenjena vladom šiitskog disidenta iz Sadamovog doba Nuriya al Malikija, za koju će se ubrzo pokazati da se sva sastoji od opozicije samoj sebi i da je korumpirana.

OPKOLJENI U PALATI U BASRI

U leto 2006. Britanci su razrađivali takozvanu "Operaciju Salamanka" koja je uključivala borbu s milicijama, ali su 2007. bili prinuđeni da pregovaraju sa šiitskom grupom Džaiš al Mahdi koja je dozvolila da Britanci bez žrtava napuste bivšu Sadamovu palatu u Basri, u kojoj su bili opkoljeni. U septembru 2007. pak, iračka vlada je protestovala protiv prepuštanja Basre u ruke militantnih milicija i eskadrona smrti. Ljutili su se i Amerikanci...

Kad je u martu 2008. irački premijer Maliki pokrenuo ofanzivu "Juriš vitezo-va" da istera milicije iz Basre, Britanci su se našli u nezgodnoj poziciji, iračkoj vladi nisu mogli da pruže dovoljnu podršku zbog taktičke odluke da pregovaraju sa "Mahdijevcima" o povlačenju iz palate.

"Bio sam u Basri u jesen 2005. Bilo je ponižavajuće da je Ujedinjeno Kraljevstvo dovedeno u poziciju u kojoj se smatralo da je najbolja dostupna opcija – sporazum sa milicijom koja je aktivno usmerena protiv snaga Ujedinjenog Kraljevstva, a najstrašnija institucija u trećem po veličini gradu u Iraku je bila tajanstvena sila, poznata kao Džamijjat, koju je činilo 200 do 300 policajaca, koji su dominirali lokalnom policijom, a za koje se pričalo da ubijaju i muče po volji lidera sektaške milicije u Basri", kaže Džon Čilkot, u izjavi prilikom predstavljanja svog izveštaja.

Dva britanska vojnika (kako izgleda u civilno odelo preruseni obaveštajci) bila su zatvorena od strane Džamijjata, što je dovelo do britanske misije spašavanja, koja je dovela do napada koordinirane gomile koju je činilo između hiljadu i dve hiljade ljudi na britanske trupe u oklopnim vozilima. Čilkot u izveštaju sugeriše da je za mnoge u sistemu nacionalne bezbednosti Britanije i diplomatskom koru "incident Džamijjat" bio neka vrsta prekretnice u razumevanju koliko loše se odvija britanska vojna misija...

Od sredine 2005. godine pa nadalje, britanski visoki funkcioneri, oficiri i ministri počeli da razmišljaju o tome da li je

Velika Britanija već bila na putu ka strateškom neuspehu u Iraku. Upozoravali su na rasplamsavanje sektaških sukoba ili građanskog rata u Iraku; "pobedu" terorističkih grupa; kolaps demokratskog procesa; kolaps odnosa Velike Britanije i Iraka; na ugrožavanja vojne i političke reputacije Velike Britanije; pogoršanje odnosa između SAD i Velike Britanije... Neki su predviđali da može doći do podele Iraka i kraja njegovog postojanja kao nacionalne države... Britanci su napustili Irak 2009. i angažovali se samo u Avganistanu.

Ako po Čilkotovom izveštaju nema dokaza da je Irak 2003. predstavljao širu pretnju po svoje susede i međunarodnu zajednicu, iz njega se vidi kako su se između 2003. i 2009. događaji u toj zemlji oteli kontroli i podrivali stabilnost u regionu. Bilo kako bilo, to je prva iscrpnija zapadna analiza posthladnoratovskog militarizma.

Razuden i svestran, Čilkotov izveštaj govori o jednoj strategiji koja je proizvela kaos, ali ne upada u zamku klišea tipa: "Da se nikad ne ponovi!" Uostalom, posle godina zaglubljenosti u Iraku, Britanija je 2011. s Francuskom i Amerikom intervenisala vazdušnim snagama u Libiji radi obaranja režima pukovnika Gadafigija, pod izgovorom "sprečavanja genocida", što je takođe rezultiralo katastrofom.

Sada neki britanski listovi prihvataju izgovor Blera i zagovornika "humanitarnih intervencija" da je u Siriji od 2011. do 2016. poginulo više ljudi nego u Iraku od 2003. do 2016, pa kažu da i neintervencija može da rezultira krvoprolićem kao i intervencija.

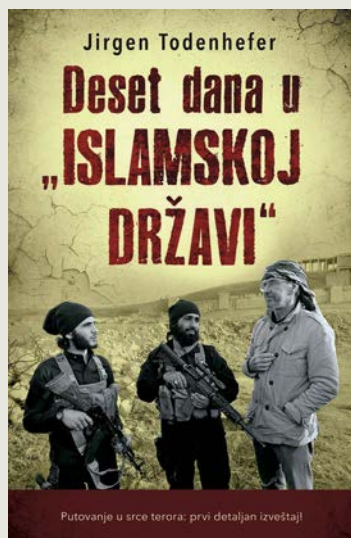
No, na pitanje da li je "to" u Siriji baš "ne-intervencija", kakvi su dometi političke promene režima drugim sredstvima, da li događaji u Iraku nemaju baš nikakve, ili imaju bar neke vere s događajima u Siriji, odgovoriće nekad neka nova istraga nekog novog lorda Čilkota.

Jer, za razliku od malih loših država, u kojima sve tone u maglu osvetoljubivih međusobica i nagađanja, velike, sredene zemlje nalaze snagu da detaljno i hladno analiziraju greške svog vođstva – kako bi se one lakše ponavljale.

¶

MILAN MILOŠEVIĆ

Deset dana u

Nemački pisac, publicista, novinar, pravnik Jirgen Todenhefer godinama obilazi ratna poprišta na Bliskom i Srednjem istoku, pre svega Avganistan, Irak, Siriju i Palestinu. U novembru 2014, po dobijanju pismene garancije kalifa, kao prvi novinar sa Zapada odlazi na teritoriju Islamske države sa svojim sinom Frederikom i njegovim drugom Malkolmom. Posle boravka u samoproглаšenom kalifatu nastala je knjiga “Deset dana u ‘Islamskoj državi’”, čije delove prenosimo (izdavač “Laguna”). U njoj Todenhofer na sjajan način iznosi svoje utiske o životu na teritoriji Islamske države, ali i genezu nastanka organizacije koja je kao simbol terora zamenila i zasenila Al kaidu.

RAĐANJE “ISLAMSKJE DRŽAVE”

“Islamska država” kao da je tek izronila iz tame istorije. A već je sebi obezbedila mesto u središtu svetske politike. Ona, međutim, već duže postoji. Čedo je rata u Iraku 2003. godine.

U avgustu 2007. prvi put sam se sreo s jednim od njenih boraca, u iračkom gradu Ramadiju oko kog su se vodile borbe. Dvadesetsedmogodišnji Rami, gotovo stidljivi student istorije, teroristima se priključio jer su mu američki vojnici prilikom pretresa kuće ubili majku. Pred njegovim očima. “Šta biste vi uradili?”, ogorčeno me je pitao, videvši da takvu odluku uopšte ne razumem uprkos njegovom bolu. Rekao mi je da je lako imati plemenite stavove o otporu i terorizmu ako živite u miru i blagostanju. Pitao me je da li sam nekad razmišljao o tome šta se odigrava u čoveku pre nego što sebe digne u vazduh kao atentator-samoubica. Pošto sam ćutao, dodao je: “Prestanite da nas napadate i ponižavate. Gubite se iz naših zemalja. Al kaida će tada nestati sama od sebe.”

Uspom Al kaide do jednog od faktora u haotičnoj borbi za moć u Iraku započeo je već četiri godine ranije, 2003. Oličen u tridesetsedmogodišnjem jordanskom

sunitu Abu Musabu al Zarkaviju. On je prvobitno planirao da sa svojom “Zajednicom monoteizma i džihada” svrgne jordansku kraljevsku kuću. Invazija SAD na Irak iznenada mu je, međutim, ponudila sasvim drugačiju mogućnost. Mogućnost da konačno povede borbu protiv Amerikanaca i džihad protiv šiita, koje je smatrao “otpadnicima”, izdajnicima islama. Nakon pada Sadama Huseina, šiiti su preuzeli neograničenu vlast u Iraku, a ranije toliko uticajne sunita brutalnim metodima isključili iz političkog života zemlje.

Već ubrzo posle američke invazije, Zarkavi je započeo da gradi iračke borbene snage. U manjem broju pridružili su im se i arapski borci koji su se zajedno sa Al kaidom preko Sirije prebacili u Irak. Zarkavi je raspolagao s ukupno tek nešto više od dve hiljade izuzetno efikasnih boraca. Od toga hiljadu u pokrajini Anbaru. Ostali su se borili pre svega u pokrajini Dijali i u nekim sunitskim četvrtima Bagdada. Zarkavi je koristio neraspoloženje sunitskog stanovništva. Omiljene žrtve bili su mu irački vojnici i policajci, i to naročito šiiti. U avgustu 2003. njegovi ljudi su, prema američkim podacima, digli u vazduh Imam-Alijevu džamiju u gradu Nadžafu. Sledili su talas za talasom krvavih napada.

Gotovo svaki napad u Iraku američki okupatori su velikodušno pripisivali Zarkaviju. Njegova zvanična uloga znatno je prevazišla njegov stvarni značaj. Sistematski je prećutkivano da pored Al kaide postoji i jedan mnogo moćniji “građanski otpor” američkim okupatorima, sa znatno više boraca. Ta činjenica bi imala lošu prođu na američkoj domaćoj sceni. Rukovodstvu SAD je nakon pada Sadama Huseina bila potrebna neka upečatljiva slika dijaboličnog neprijatelja kako bi pred biračima moglo da opravda beskrajne borbe u Iraku. Zarkaviju se ova uloga svepri-sutnog teroriste izgleda i dopadala.

U svetu je postao poznat po ciničnoj filmskoj inscenaciji odsecanja glava zapadnim taocima. Godine 2004. pojavio se video-snimak s naslovom “Abu Musab al Zarkavi kolje Amerikanca”. U njemu je snimljeno odsecanje glave Amerikancu Nikolasu Bergu. Navodno, kao osveta za “sramna dela” SAD u Abu Graibu. Berg i kasnije žrtve imali su na sebi narandžaste kombinezone, kao zatvorenici iz Abu Graiba. Za razliku od sadašnjih pogubljenja pod Al Bagdadijem, krvavi čin smaknuća prikazan je u celini.

U jesen 2004. Zarkavi je zvanično pristupio Al kaidi. Amerikancima se možda i to dopalo. Njegova grupa je u javnosti

“Islamskoj državi”

Abu Katada, odnosno Kristijan E. (prvi zdesna), Nemač u redovima Islamske države, Todenheferov “domaćin” i vodič

Fotografije: Iz knjige Deset dana u “Islamskoj državi”

dobila naziv “Al kaida u Iraku” (AKI). Bagdadi je, uzgred budi rečeno, u to vreme sedeo u američkom zatvoru. Zarkavi je, međutim, nastavio da neobuzdano ubija. Toliko brutalno da se Bin Ladenov zamenik Ajman al Zavahiri konačno pismeno požalio da prilikom Zarkavijevih samoubilačkih napada gine previše civila. I da gine više šiita nego Amerikanaca. Bin Laden i Zavahiri su za razliku od Zarkavija težili pomirenju sunita i šiita.

Zarkavi se, međutim, nije mogao zauzastaviti. Ni u jednom trenutku. Svuda gde bi se pojavio postajao je predmet spora zbog svoje brutalnosti i zbog strogosti šerijatskog zakona AKI. Šerijat je, doduše, mogao da sprovede samo u malobrojnim mestima. Tamo gde je mogao važila su, međutim, kruta, puritanska pravila. Pušenje, piće i muzika bili su zabranjeni.

Zarkavijevi nemilosrdni metodi

umnogome su podsećali na metode ve-habija od pre dve stotine godina na Arabijskom poluostrvu. Oni su pak podsećali na haridžije, ubice Prorokovog zeta Alija, od pre hiljadu trista godina. Svako ko je makar za milimetar odstupao od njihovih uskogrudih verskih predstava bio je izložen nemilosrdnim i krvavim prog-nima. Uključujući žene, decu i starce. Ek-stremisti XX veka i danas sebe nazivaju modernim haridžijama.

U junu 2006. američkim borbenim snagama je pošlo za rukom da ubiju Zarkavi-ja, u dobro isplaniranom vazдушnom na-padu kod Bakube, dvema bombama od po 250 kg. Americi je bio hitno potreban neki uspeh u Iraku.

Borba Al kaide se, međutim, nasta-vila. Posle spajanja većeg broja manjih grupa otpora, “Al kaida u Iraku” je u ok-tobru 2006. proglasila “Islamsku državu

Iraka” (IDI). Novi vođa postao je Egipćanin Abu Ajub al Masri. Prvi duhovni emir postao je Iračanin Abu Abdulah al Rašid al Bagdadi koga ne treba brkati sa trenutnim “kalifom” Abu Bakrom al Bagdadi-jem. Stvarno postojanje i značaj ovog duhovnog emira i do danas su sporni. Broj boraca IDI još uvek se kretao oko dve hiljade. Iz političkih razloga gotovo svi napadi koji su poticali od drugih grupa pokreta otpora predstavljani su, međutim, kao akcije IDI/ Al kaide.

Nakon što su šefovi IDI Al Masri i prvi Al Bagdadi u aprilu 2010. ubijeni u američkim napadima iz vazduha, rukovođenje prorođenim ćelijama IDI preuzeo je tridesetosmogodišnji doktor islamskih studija Abu Bakr al Bagdadi. Ove ćelije još uvek su se pokoravale Al kaidi.

Za vreme takozvanog Arapskog proleća 2011, IDI su se priključili i osiromašeni bivši komandanti Sadama Huseina. I oni su 2003. isključeni iz iračkih borbenih snaga i nikada im nije ponovo pružena prilika. IDI je time ponovo narasla do razmera malih, ali delotvornih borbenih snaga. Al Bagdadi je nastavio Zarkavijev pohod protiv šiita i Malikijeve vlade. Sa istom brutalnošću i istim krutim AKI tumačenjem šerijata.

Kad je paralelno s tim na zamahu dobio i oružani otpor Asadu u Siriji, Al Bagdadi je tamo krajem 2011, pod vođstvom Sirijca Abu Muhameda al Džulanija, osnovao terorističku organizaciju Džabhat al Nusra. Ona se tokom narednih meseci sa sve većim uspehom borila protiv sirijskog režima. Njena bliskost s IDI i Al kaidom u početku je prećutkivana. S dobrim razlogom: Al kaida i iračka IDI među Sirijcima nisu bile omiljene.

“Alavitski jeretik” Asad savršeno je odgovarao slici o neprijatelju kakvu su pobunjenici gajili. Sekularni predsednik, alavit, jedan od najbližih saveznika šiitskog Irana i navodno potajno prozapadno, pa čak i proizraelski nastrojen. Većina pobunjenika koje sam u Siriji sreo smatrala je Asada prijateljem Izraela, mada je Izrael više puta bombardovao njegove položaje. Protiv unapred stvorenih predstava o neprijatelju ni u Siriji ništa ne pomaže.

U ustanke u Siriji bilo je umešano više vlada s Bliskog istoka i sa Zapada, koje imaju veliki interes za promenu vlasti u ovoj zemlji. Saudijska Arabija, Katar, SAD, Francuska, Engleska i drugi pokušavali su da ojačaju borbu protiv Asada. To su činili uz pomoć novca, isporuka oružja i rada u javnosti, koji je u nekim stvarima podsećao na kampanju dezinformacija uoči rata u Iraku 2003. Kad bih prilikom svojih poseta Siriji uveče čitao zapadne

vesti na internetu, često sam pomišljao da zapadni mediji pišu o nekoj sasvim drugoj zemlji, a ne o onoj koju sam upravo intenzivno doživljavao.

Oružje koje je doprinelo da se mirne demonstracije pretvore u nemilosrdni građanski rat dopremeno je u Tursku brodovima, u ogromnim teretnim kontejnerima, uz prijateljsku saglasnost SAD. Odatle je transportovano u Siriju i dalje deljeno pobunjenicima. Manji krijumčarski putevi vodili su preko Libana, a kasnije i kroz Irak.

Ove isporuke su imale blagoslov oficira CIA, koji su na tajnim mestima utvrđivali kome koje oružje treba da ode. Tako su Amerikanci, navodno, obezbeđivali

naprosto prodavale organizacijama bliskim Al kaidi. U Siriji je procvetala unosna trgovina oružjem.

Isporuke novca, oružja i boraca u velikom stilu su organizovali privatni donatori i organizacije iz Saudijske Arabije i Kuvajta. Najveći deo novca i oružja odlazio je radikalnim islamističkim grupacijama. To je, doduše, prema zakonima tih zemalja bilo zabranjeno, ali ta okolnost gotovo nikoga i ništa nije sprečavala.

Do 2013. Džabhat al Nusra je izrasla u najjaču pobunjeničku grupu u Siriji. Postala je toliko moćna da se Al Bagdadi smatrao prinuđenim da javno izjavi da Džabhad Al Nusra nije ništa drugo do IDI u Siriji. Dosledno tome, pozvao je Džula-

nija da mu se javno zaku-
ne na vernost. Ovaj je to, međutim, odbio i radije se na vernost zakleo vođi Al kaide Ajmanu al Zavahiriju. Džulani je hteo da bude filijala centrale, a ne filijala filijale.

Al Zavahiri je zbog toga od Al Bagdadija zatražio da dopusti da Al Nusra i IDI budu odvojeni, “kao i dosad”, kako bi svaka od ovih organizacija mogla da se usredsredi na svoje područje. Al Bagdadi je to odlučno odbio, izjavljujući da će Al Nusra ubuduće predstavljati deo IDI. Pošto Zavahiri i Džulani nisu popuštali, Al Bagdadi je zvanično raskinuo sa Al kaidom i proglasio Džulanija za otpadnika. Vise od polovine boraca Nusre posle toga je napustilo Džulanija, prešlo kod Al Bagdadija i zaklelo mu se na vernost.

Grad Raka i severoistok Sirije dospeli su pod Al Bagdadijevu kontrolu. On je IDI preimenovao u IDIL (“Islamska država Iraka i Al Šama Levanta”). Kasnije se IDIL nazvao samo ID, “Islamska država”. Kod tog naziva nema više geografskih ograničenja. Na kraju krajeva, pretenzije ID su globalne. Kad je Abu Bakr al Bagdadi proglasio kalifat “Islamske države”, u toj “Islamskoj državi” živelo je već preko šest miliona ljudi.

Mladi borac ID u jednom logoru za prijem novih regruta

da oružje ne bude isporučeno direktno Džabhat al Nusri ili drugim ekstremističkim grupama, mada na sirijskoj teritoriji nad time više nisu imali kontrolu. Pritom su znali da će oružje kasnije završiti i kod terorističkih grupa. Kao i svako ko je bar donekle poznao vojnu situaciju u Siriji. (Kad oružje pređe granicu, najmilitantnije grupe pobunjenika uvek su mogle za sebe da proberu ono najbolje). Grupe koje važe za umerene često su strano oružje

Crne zastave Islamske države na sirijskoj teritoriji

PUTOVANJE U "ISLAMSKU DRŽAVU"

Drugi dan
Nedelja, 7. decembar 2014.

Oko petnaest časova kapija dvorišta se otvara. Mladi "Bin Laden" nam konačno donosi vest koju smo čekali. Idemo dalje. Treba da ponesemo i svoje kofere. Pet minuta kasnije s koferima izlazimo napolje.

Tu je i on! Abu Katada! Težak najmanje sto pedeset kilograma, takoreći širi nego duži. Kristijan E. ili Abu Katada. Ima gustu, crvenkasto-smeđu bradu, odeven je plavu arapsku odoru, a oko glave je obmotao crvenu maramu.

Dočekuje nas raširenih ruku i grli u znak dobrodošlice, kao što je to uobičajeno u arapskom svetu. "Evo, najzad i tebe!", sa svečanom ironijom kaže Frederik. Abu Katada prihvata njegovu igru i smeje se: "Da, evo mene."

Smeštamo svoje kofere u prtljažni prostor belog kombija kojim su Abu Katada i njegov vozač došli. Najzad idemo za Raku. Vozač je glavu i lice zamotao

crno-sivim šalom, tako da mu se vide samo oči i obrisi nosa. Mrmlja formalan pozdrav na engleskom, s upadljivo ritmičnim naglaskom.

Iz bezbednosnih razloga ne možemo da koristimo glavni drum, već moramo da idemo zaobilaznim putevima. Vožnja traje preko tri sata. Abu Katada tvrdi da privreda u ID cveta. Skoro sve prodavnice su otvorene, mnogo se kupuje pre svega na pijacama. Život je u međuvremenu skoro potpuno normalizovan. Pada nam u oči da ima i mnogo novih građevinskih projekata. "Tamo gde ne padaju bombe, život se normalno nastavlja. Između ostalog i u Raki", kaže Abu Katada.

Objašnjava nam da smo bili smešteni na vrlo zabačenom mestu, u Al Raiju. Na najzapadnijoj tački "Islamske države". U pokrajini Alepo, oko dve stotine kilometara od Rake. Tu oblast drže tek od maja prošle godine. Nakon toga drži nam kratko, delimično veoma cinično predavanje o šerijatu u "Islamskoj državi".

Ako je vrednost ukradenog predmeta veća od četrdeset američkih dolara, za krađu se seče ruka, odnosno šaka.

Četrdeset dolara je cena grama zlata.

Hrišćani moraju da plaćaju džiziju, zaštitni porez. On iznosi oko tri stotine američkih dolara godišnje za siromašne i šest stotina dolara za bogate. Ali to je i jedini porez. Hrišćani spadaju u imućnije ljude u zemlji. Treba samo da prodaju nekoliko ovaca, i eto im novca za zaštitni porez. Muslimani plaćaju takozvani zekat, porez koji zavisi od imovnog stanja. Stoga bogati muslimani plaćaju veći porez nego hrišćani. Siromašni plaćaju manje. Taj novac se koristi za socijalne potrebe. U Raki, recimo, ID održava tri bolnice.

ID se trenutno finansira pre svega ratnim plenom, prodajom nafte i novcem od zekata.

Borci ID dobijaju četiri petine plena koji osvoje, dok jednu petinu dobija država. Stoga je redovna plata koju borci primaju mala. Abu Katada za svoj rad u medijskom odeljenju od ID prima platu od pedeset dolara mesečno i ima besplatan stan. Kaže da mu je to dovoljno.

Tržište robova kakvo mi zamišljamo zapravo ne postoji. Robovi su ratni plen

Domaći saobraćajci ID u Mosulu (Irak) s kalašnjikovima u rukama kontrolišu automobile i prolaznike

i stoga odlaze borcima, ili se prodaju. Jezidska žena trenutno košta hiljadu petsto američkih dolara, koliko i kalašnjikov.

Vozimo kroz predele koji podsećaju na Toskanu. Samo što je sve mnogo oskudnije. Na nekim zgradama naslikane su ogromne zastave ID. I inače ih stalno vidamo. Zastava ID istaknuta je čak i na oborenom sirijskom avionu-lovcu, koji ukoso štrči iz zemlje.

Pedeset kilometara od Rake zaustavljaju nas na jednom kontrolnom punktu. Dečak od oko petnaest godina maše nam kalašnjikovima da prođemo.

Naš do očiju zamotan vozač ne progovara ni reč. Protestuje samo kad Frederik hoće da fotografiše tezgus s voćem. Zauzstavili smo se da kupimo osvežavajuće napitke i neku sitnicu za jelo. Sprajt, mirinda, pepsi i snikers – to je hrana koju je Abu Katada sebi i nama odabrao za put.

U Raku sižemo već po mraku. Na ulicama je, međutim, još uvek prilično živo. Prolazimo kraj okruglog trga koji smo često viđali u medijima. Okružen je

gvozdenom ogradom. Na nju se nabijaju odsečene glave neprijatelja. Zamišljao sam da je ovaj sablasni trg mnogo veći. Frederik ne sme ništa da snima. O tome odlučuje zakukuljeni vozač, čija reč očigledno ima veliku težinu. Abu Katada zbunjeno mrmlija da ćemo se oko toga dogovoriti kasnije, kao i o drugim detaljima putovanja.

Abu Katada tvrdi da Raka uopšte nije glavni grad ID. To samo mediji naduvavaju priču. Za ID taj grad nema nikakav naročit značaj. Za ID je važniji Mosul, kao milionski grad.

Zaustavljamo se kod kioska za kebab da kupimo nešto za jelo. Razgledamo unaokolo. Izgleda da se život u Raki odvija sasvim normalno. Teško je zamisliti da ovde vlada teroristička organizacija. Da se nalazimo u samom centru terora. Nismo, naime, bili tu kada su glave nabijane na kolac i ljudi razapinjani na krst.

Frederik pita šta se zapravo dogodilo s telima pobijenih talaca. Džejsa Folijsa i svih ostalih. "Pojedinačno su sahranjena,

odnosno zakopana. Negde, ne znam gde", mirno odgovara Abu Katada. Ta odsecanja glava kao smrtna kazna bila su, uostalom, politička odluka ID. Donesena na samom vrhu, objašnjava nam Abu Katada.

Još jednom podsećam na pojam milosti u Kuranu. I počinjem i njemu da pričam o Saladinu. Ali Abu Katada sumnja da je priča istinita. Kaže da je to možda zbog prevoda u kom je nešto iskrivljeno. Kaže da je istoriografija često izostavljala izveštaje o džihadu i šerijatu, ili ih cenzurisala. Iz političkih razloga. Od Prorokovog doba do danas.

Upravo hoću da izrazim sumnju u to, kad kraj nas glasno trubeći prolazi kolona automobila. Iz prvih kola se kroz prozor naginje neki dečak i maše. U vozilu iza njega sedi kamerman koji snima sledeći automobil, a u ovome sede mladenčci. Svadba! U Nemačkoj mi to verovatno niko neće verovati. Ali među dve stotine hiljada stanovnika verovatno povremeno bude i svadbi.

Oružjem protiv informatičara

Imate li štednu knjižicu? Ako ste mlađi od 20 ili 25 godina, verovatno nikada niste videli nešto slično, baš kao što ne biste umeli da objasnite šta zapravo znači "okreni moj broj". U vreme pre masovne digitalizacije knjižica je bila dokaz koliko para držite u banci. U svakoj pošti u SFRJ isplatili bi vam novac upisan u crvenu knjižicu Poštanske štedionice, službenik bi upisao novi, manji iznos, parafrirao, udario pečat, nikakvi kompjuteri, sistemi, provere ili nešto slično. Knjižica je bila zakon.

Danas je dovoljno da se u filijali svoje banke pojavite sa ličnom kartom i znaju sve o vama, mogu da vas isplate sa bilo kog računa koji posedujete. To je slatka strana digitalizacije. Ali zamislite da je neko pobrisao sve podatke sa servera vaše banke, pa čak i one bekapovane. Sve što imate je neki papirni izveštaj, stari presek stanja koji vam možda ide, a možda i ne ide u korist. A nema ni pečat.

Zaduženi za bezbednost vašeg novca reći će vam da je tako nešto nemoguće, naravno, ali će se verovatno povući pred pitanjem šta se dešava sa vašim novcem, bankom i svim ostalim u slučaju opšteg rata? Možda vam to zvuči kao krajnje nelogičan pa i primitivan argument, ali u sedištu NATO-a ne misle tako. Tačnije, informatička bezbednost bila je jedna od glavnih tema na nedavnom samitu NATO-a u Varšavi. Zaključili su da sve članice moraju značajno da povećaju budžete za kibernetičku (sajber) bezbednost jer je velika šansa da će novi katastrofalni sukob početi na internetu. Eto vam veze.

Procena šefova NATO-a je da će sajber napadi u budućnosti ići u svim pravcima, da meta neće biti samo vojni ciljevi (vojni kompjuteri ili lansirne rampe) već opšti komfor građana. Scenario takvog rata počinje otkazivanjem svakodnevnih servisa bez kojih više ne možemo da zamislamo normalan život, a potom sledi sve ostalo. Mekši scenario govori o suptilnoj propagandi na internetu za koju su zadužene

armije trolova, odnosno botova kako ih mi ovde zovemo. Naravno, u igri su i svi do sada poznati brutalni napadi poput DOS i zatrpavanja adrese.

Nova NATO doktrina podrazumeva da je kibernetički napad na neku od članica napad na sve članice, baš kao kada je reč o fizičkom napadu. Zato se zahteva šira i bolja povezanost članica, razmena informacija, ali i obuka. I vojnici i građani biće podvrgnuti treninzima "osnovne digitalne higijene", što bi trebalo da umanjuje opasnost od nekakvog digitalnog Perl Harbora. Oko kojeg se generali spore. Neki veruju da će početak sajber rata izgledati baš tako, brzo i ubitačno. Drugi misle da će neprijatelj nadirati polako, ali nezadrživo. Kada kažu neprijatelj, najpre misle na Rusiju, potom na Kinu. Upravo je sajber opasnost razlog zašto Rusija i dalje figuriše kao najozbiljnija pretnja NATO članicama, odnosno veruje se da najveći broj napada u poslednje vreme dolazi sa njene "teritorije", tj. virtuelnog prostora koji kontroliše.

NATO članice taj virtuelni, kibernetički prostor sada stavljaju barabar sa državnim teritorijom, morem i vazduhom, svaka povreda tretira se na isti način. Postoji čak i dokument pod nazivom Talinsko uputstvo (po glavnom gradu Estonije), koji daje odgovore na dileme koje u slučaju sajber ratovanja postavlja međunarodno pravo. Na primer, da li neka država može vojno da napade drugu državu da bi sprečila kompjuterski napad u pripremi, a koji bi joj uništio sistem snabdevanja strujom? Odgovor je uglavnom pozitivan, što između ostalog redefiniše pojam "oružja za masovno uništavanje". Pre desetak godina morali ste da pokažete i dokažete postojanje takvih kapaciteta, danas je dovoljno da postoji kompjuter sa kojeg je neko planirao napad i NATO je ovlašćen "da odgovori".

Možda taj kurs digitalne higijene treba početi podsećanjem na to za šta služe štedne knjižice i telefoni sa brojanikom.¶

PRODAJA I PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	1,49 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	1500 RSD
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	2000 RSD
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	2900 RSD
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	3800 RSD
		50,00 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnog štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h. Tokom promotivnog perioda za ovu vrstu uplate važi poseban popust (vidi tabelu levo). Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu prodaja@vreme.com, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Trg Republike 5, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj 160-302538-91.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumi do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i
www.novinarnica.net prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

JOŠ hipnagogičkih vizija!

ALEKSANDAR ZOGRAF.

06.02.2009.

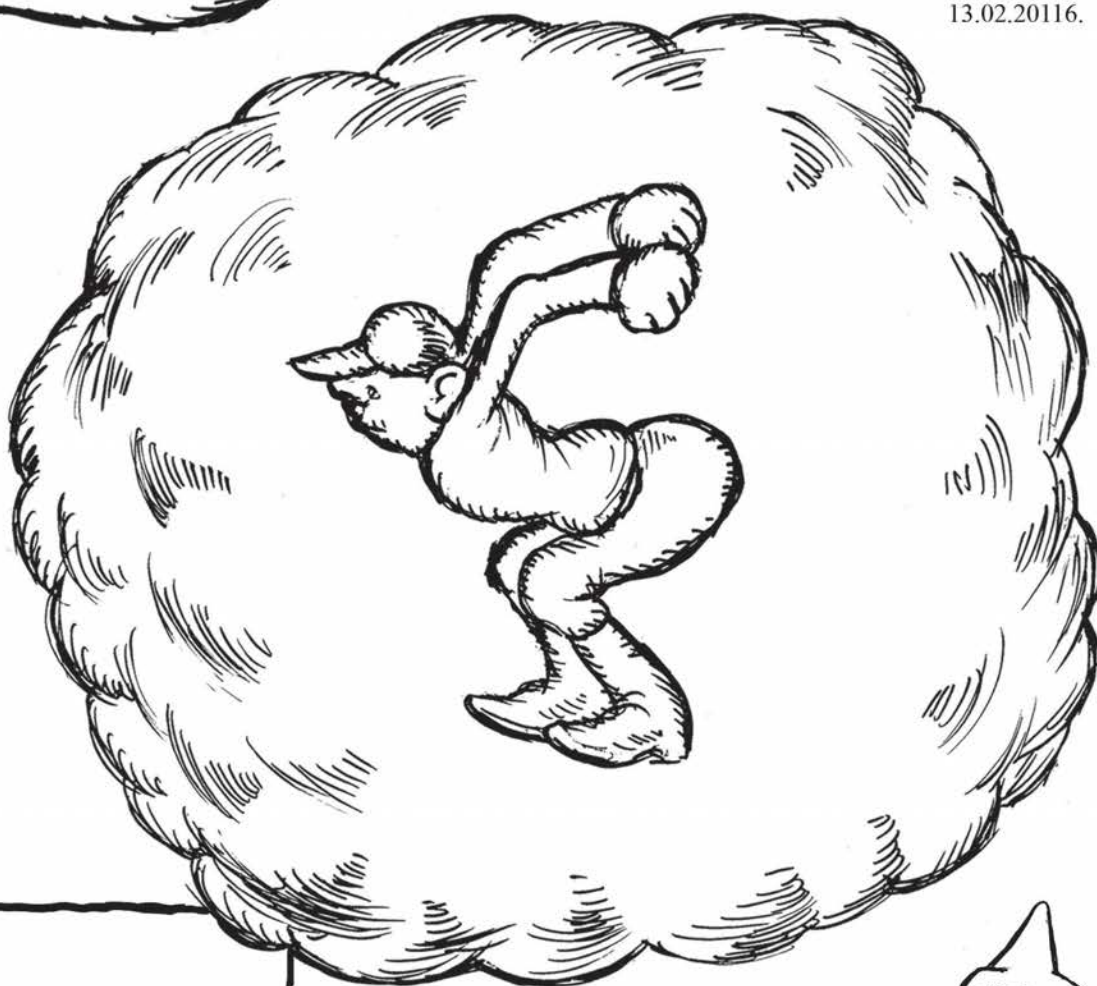
UPORNO SAM, TOKOM GODINA, BELEŽIO SLIKE IZ POLUSNA, HIPNAGOGIČKE VIZIJE, KOJE NAJČEŠĆE DOŽIVLJAVAM KAO CRTEŽE, PROJEKTOVANE U MOJOJ GLAVI, DOK SE BUDIM. ŠTA TI CRTEŽI PREDSTAVLJAJU, KO SU KREATURE ZALEĐENE U POKRETU – O TOME NISAM RAZMIŠLJAO, BILO MI JE DRAŽE DA JEDNOSTAVNO UŽIVAM U MISTERIJI DOŽIVLJAJA...

20.05.2016.

13.02.20116.

24,03.2016.

02.02.2015.

10.03.2009.

Francuska

Sekta kojoj pripada i potpisnik ovih redova – te je ovde reč o insajderskom pogledu – malobrojna je, nepriznata i retko bezopasna iako je, dabome, sačinjavaju fanatici. (I hrišćani su se, doduše, u početku doimali krajnje benigno, a evo šta smo dobili.) Pripadnici sekte nisu uniformisani i, na prvi pogled, izgledaju obično. (Izgled, naravno, vara.) Uprkos fanatizmu pristojni su, obrazovani i najčešće siromašni ljudi. Sekta ne prinosi ni životinjske ni ljudske žrtve, ne postoje nikakvi tajni niti javni obredi, pa, sledstveno, nema ni crkve u kojoj bi se pastva molila. Božanstva, međutim, imaju i neizmerno im se dive, duboko ih štiju i, što da ne, vole.

Uprkos tome što sekta poseduje izvesna religijska obeležja, pripadnici su mahom ateisti, sa po kojim paganom. Ne okupljamo se po budžacima, nego po kafanama. Uočeno je i nekoliko ozbiljnijih slučajeva opsesivnosti. Hijerarhija je labava, statut ne postoji, pravila su rastegljiva, a pri svakom susretu, šta god da je povod, obavezna tema su Pariz, Francuska, francuski jezik i, dabome, francuski sirevi. To su njihova božanstva. Vole i francuska vina, ali za njih nemaju para. U sekti je najviše prevoditeljki i prevodilaca s francuskog jezika, tu su i profesori (univerzitetski i gimnazijski), nekoliko novinara i filozofa, po koja sociološkinja, a i studenti se umeju priključiti. Kada neko od njih ode u Francusku, svi se raduju i čekaju ga s uzbuđenjem da im priča o onome što i sami savršeno dobro znaju. Odlazak u Pariz, na primer, to mesto permanentnog greha, ima sva obeležja hodočašća, ili status ekskurzije u raj. To, dabome, ne znači da se pripadnici sekte odaju rajskom razvratu i onim Bodlerovim veštačkim rajevima čim nogom stupe na tle Pariza (premda malo razvrata ne škodi), ali nije baš ni da su posvećeni asketskom životu. Uostalom, najveći greh u Parizu jeste ne konzumirati Pariz.

U sektu sam, a da o tome nisam imao pojma, ušao kao dete, po očevoj liniji. Francuski đak, profesor francuskog jezika i večiti Parižanin, otac nije bio vičan pričanju, ali rano zaražen Francuskom i Parizom, vraćao im se kad god je mogao. Ponekad bi poveo i mene. Jedno od prvih mojih sećanja na Pariz bilo je kako grančicom skidam pseće govno sa cipele na Elisejskim poljima.

Nije lako reći šta je to što ovu sektu u tolikoj meri čini sekтом. Francuska je, naravno, kao i svaka druga zemlja, osim

što je lepša. Francuzi se, razume se, ni po čemu ne razlikuju od drugih ljudi na svetu, osim što govore francuski. Pariz je, dabome, kao i drugi glavni gradovi, osim što se drugi gradovi ne zovu Pariz. Nije uočeno da se ijedan drugi klub obožavaca nekog grada, ili neke zemlje, može meriti sa posvećenošću koju pokazuje sekta frankofila. "Italijani" su slatki, ali neka ko vazdušasti. (Italija je gotovo savršena, ama nema Pariz.) Obožavatelji Londona odviše su predati moći kojom zrači taj predivni grad. "Berlinci" su fina konkurencija u svojoj kosmopolitskoj opuštenosti. "Pražani" besramno (i s pravom) nude lepotu svoga grada, ali ceo Prag staje u dva pariska okruga.

"Njujorčani" su, to se mora priznati, odličan takmac. I, dabome, "Rusi", dirljivo posvećeni predivnom jeziku, toj nesrećnoj zemlji, Tarkovskom i đavolski dobrim piscima koji, svako malo, niču niotkud. Ali čak se ni "Rusi" ne drže tako čvrsto.

Nedavno je sekta dobila novog člana. Moj prijatelj T. pristupio je sekti, a da toga i nije bio sasvim svestan. Pre izvesnog vremena uradio je to i javno, te je, utoliko, svoju pripadnost formalizovao. Sada je naš.

Poznat je T. po koječemu, najviše po tome što je zakleti anglofil i što piše đavolski dobro. Najbolje. Ali poznat je (bio) i po tome što je umeo da izjavi kako je Francuska prelepa zemlja, te da su Francuzi srdačan svet, jedino je šteta što govore francuski. Ili da je Prust jedan od najvećih pisaca, nesumnjivo, a svakako bi se više čitao da je pisao na nekom svetskom jeziku. Na francuskom jedino ume da kaže *je suis boudoir* ("ja sam budoar"). Mi, tvrdokorni pripadnici sekte trpeli smo njegova peckanja verujući da je, nažalost, potpuno izgubljen za našu stvar. A onda je T. pre tri godine, bez prevelikog oduševljenja, prvi put otišao u Pariz. Vratio se teško inficiran. Potom je, pre nekoliko meseci, opet otišao u Pariz. Nedugo po povratku u otadžbinu, kao prosev iz jednog mračnog teksta, dobismo rečenicu u kojoj kaže da je Pariz najlepší veliki grad na svetu. Odmah sutradan, na jednom neformalnom sastanku sekte, razvila se žučna rasprava o njegovoj formulaciji, naime, da li je Pariz najlepší veliki grad na svetu ili, kako je tvrdila ugledna prevoditeljka s francuskog, jedna od prvosveštenica sekte, naprosto *najlepší grad na svetu*? No, to je bilo manje važno. Jasno je bilo da je T. pristupio sekti i da iz nje, sva je prilika, nikada istupiti neće. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

CATTLEYA | RAICINEMA PREDSTAVLJAJU

OD AUTORA **ACAB** | TV SERIJE **GOMORA**
STEFANO **SOLLIMA**

PIERFRANCESCO **FAVINO**
ELIO **GERMANO**
CLAUDIO **AMENDOLA**

SUBURRA

SAMO U BIOSKOPIMA

CATTLEYA E RAI CINEMA PRESENTANO UN FILM DI STEFANO SOLLIMA "SUBURRA" PIERFRANCESCO FAVINO ELIO GERMANO CLAUDIO AMENDOLA ALESSANDRO BORGHESI GRETA SCARANO GIULIA ELETTRA GORIETTI E CON L'AMICHEVOLE PARTECIPAZIONE DI ANTONELLO FASSARI E CON LA PARTECIPAZIONE DI JEAN-HUGUES ANGLADE SOGGETTO GIANCARLO DE CATALDO CARLO BONINI SANDRO PETRAGLIA STEFANO RULLI SCENEGGIATURA SANDRO PETRAGLIA STEFANO RULLI GIANCARLO DE CATALDO CARLO BONINI TRATTO DAL ROMANZO "SUBURRA" DI GIANCARLO DE CATALDO E CARLO BONINI EDITO DA GIULIO EINAUDI EDITORE FOTOGRAFIA PAOLO CARNERA MONTAGGIO PATRIZIO MARONE CASTING LAURA MUCCINO COSTUMI VERONICA FRAGOLA SCENOGRAFIA PAKI MEDURI SUONO MARICETTA LOMBARDO DIRETTORE DI PRODUZIONE FRANCESCO MORBILLI AIUTO REGIA ENRICO ROSATI OPERATORE DI MACCHINA IVAN CASALGRANDI ORGANIZZATORE GENERALE ALBERTO SAMMARCO DELEGATO DI PRODUZIONE GIANLUCA LEONCINI PRODOTTO DA CATTLEYA CON RAI CINEMA UNA COPRODUZIONE ITALIA - FRANCIA CON LA CHAUVÉ SOURIS E CON CORINOVA 11 E CINEMAGE 9 CON LA PARTECIPAZIONE DI CANAL+ CINE+ INDIE SALES INDIE INVEST E HAUT ET COURT DISTRIBUTION PRODUTTORE ESECUTIVO MATTEO DE LAURENTIS COPRODUTTORI ERIC NÉVÉ NICOLAS ESCHBACH PRODUTTORE DELEGATO GINA GARDINI PRODOTTO DA RICCARDO TOZZI GIOVANNI STABILINI MARCO CHIMENZ DIRETTO DA STEFANO SOLLIMA

cattleya

Rai Cinema

RAI

RAI

RAI

RAI

RAI

RAI

RAI

RAI

RAI

RAI

RAI

RAI

RAI

RAI

RAI

RAI

RAI

RAI

WWW.MCFRS

Ukus koji spaja

www.danubius.rs

[/DanubiusNoviSad](https://www.facebook.com/DanubiusNoviSad)

[@DanubiusNoviSad](https://twitter.com/DanubiusNoviSad)

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec